

— ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ —

ΑΡΘΡΟ	: 'Η 'Απογραφή και ή 'Επαρχία .	σελ.	245
ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ	: Σελίδες από την ιστορία της 'Αρ- τας τόν καιρό της Τουρκοκρατίας.	»	247
ΚΩΝΣΤ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ	: Τò πρώτον ταξίδιον του Βασιλέως Γεωργίου Α' εις την έλευθέραν 'Αρ- ταν.	»	250
ΔΗΜΟΤ. ΠΟΙΗΣΗ	: Δημ. Μακρής .	»	257
ΚΩΝΣΤ. ΑΓΝΑΝΤΗ	: 'Η έναρξη της 'Επανάστασης του 21 (Μακρυνόρος - Τζουμέρκα) .	»	258
Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ	: 'Η 'Αρτα εις τὰ αρχεΐα της Βενε- τίας (1696 - 1787) .	»	265
ΔΗΜΟΤ. ΠΟΙΗΣΗ	: Γιάννης Μπουκουβάλας .	»	268
ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ	: 'Η απελευθέρωση της 'Αρτας από κείμενα της εποχής .	»	269
ΚΩΣΤΑ Δ. ΤΣΕΤΗ	: 'Ανησυχώ για τò μικρό δένδρο - Ξέ- ρω μιὰ θάλασσα - Αισιοδοξία. (Ποι- ήματα) .	»	280
ΠΑΝΟΥ ΤΣΙΝΑ	: Ζαβάχα (διήγημα) .	»	282
ΜΑΡΙΑΣ ΑΡΚΑΔΙΟΥ	: 'Αγεξιώ - Διαβάτη (Ποιήματα). .	»	285
ΔΗΜΟΤ. ΠΟΙΗΣΗ	: 'Η κλεφτοπούλα .	»	286
Ν. Χ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ	: 'Σ τόν 'Αϊηλιά .	»	287
	ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ .	»	289

„ ΣΚΟΥΦΑΣ „

ΙΣΤΟΡΙΑ — ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ — ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ „ΣΚΟΥΦΑΣ„ ΑΡΤΑΣ

Συντακτική Ἐπιτροπή:

Γάκης Βαφιᾶς—Νικόλ. Παπανικολάου—Βασ. Πε-
τρόπουλος—Κώστας Τσέτης—Γιάννης Τσούτσινος

Ἐπεύθυνος Συντάκτης:

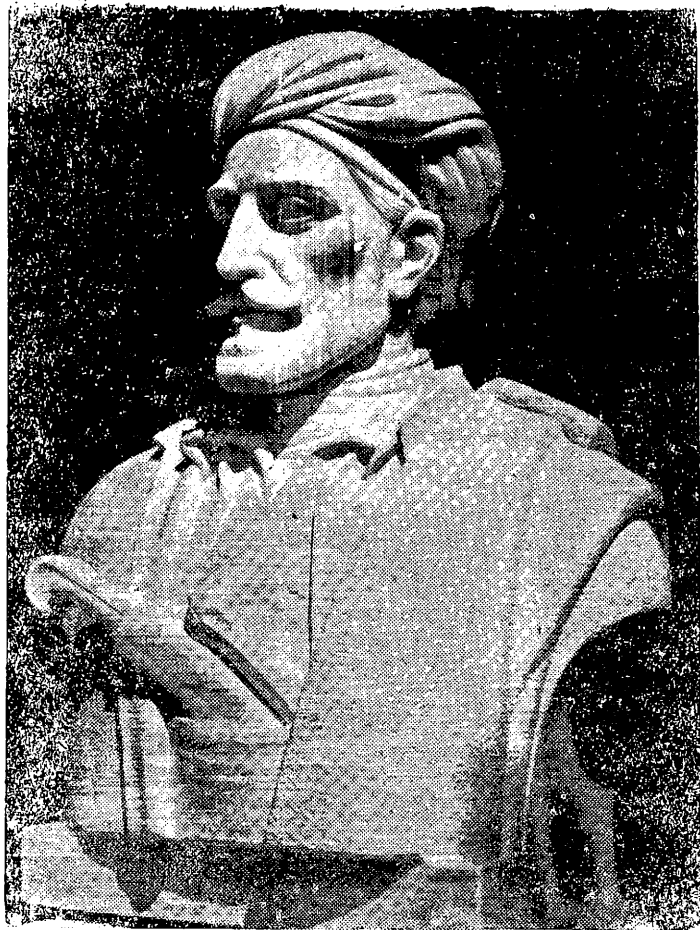
Γάκης Βαφιᾶς

Ἀποστολὴ Ὑλης—Ἐπιστολῶν—Ἐμβασμάτων

Περιοδικὸν «Σκουφᾶς»—Ἄρτα.

Τιμὴ τεύχους δραχ. 10.

Συνδρομαί: Ἐτησίᾳ 40 δραχ., Ἐξαμ. 20 δραχ., Κοινοτή-
των 60 δραχ., 30 δραχ.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Ἔργον τοῦ γνωστοῦ γλύπτου Νικόλα πού θά στηθῆ ἀπό
τόν Δῆμο Ἀρταίων στό πάρκο πού διαμοφώνεται
πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Κάστρου τῆς Ἀρτας

Σ Κ Υ Φ Λ Σ

ΙΣΤΟΡΙΑ ★ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ★ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ ΣΤον ΑΡΤΑ — ΑΝΟΙΞΗ · ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ — 1961 ΤΟΜΟΣ Β΄ ΤΕΥΧ. 17-18

Η ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΙ Η ΕΠΑΡΧΙΑ

Πριν από τον δεύτερο μεγάλο πόλεμο, όταν πρωτοπαρατηρήθηκε μεγάλο κύμα φυγής των έπαρχιωτών προς την πρωτεύουσα, ανοίχτηκαν ανδιαφέρουσες και διεξοδικές συζητήσεις στους λογοτεχνικούς κύκλους της Αθήνας, για το πώς πρέπει ν' ανακοπεί το κύμα αυτό.

Τότε, με τη σειρά τους, πήραν το λόγο από τις στήλες των λογοτεχνικών περιοδικών και των έφημερίδων, όλες οι πνευματικές κορυφές του τόπου. Ο Μελάς, ο Μυριβήλης, ο Βενέζης, ο Ουράνης, ο Τερζάκης, ο Κλ. Παράσχος, ο Δ. Φωτιάδης, ο Πετσάλης κι' άλλοι πολλοί, είπαν τις απόψεις τους και υπόδειξαν λύσεις. Τολμηρότεροι και πιο συγκεκριμμένοι στάθηκαν οι μακαρίτες πια Παπαντωνίου και Συκουτρής. Άλλά ή δλη συζήτηση δέν πρόλαβε νά κλείσει, ούτε νά κατασταλάξει σε συμπέρασμα και τρόπους ένεργείας, γιατί ήρθαν ο πόλεμος και τά πικρά χρόνια της σκλαβιάς.

Η τελευταία απογραφή με τους όδυνηρούς της αριθμούς, απόδειξε πώς το θέμα σήμερα προβάλλει περισσότερο έντονο και παίρνει διαστάσεις άληθινού έθνικου κινδύνου. Οι πιο πολλές έπαρχίες, αποδειγμένα πια, παρουσιάζουν σημαντική μείωση του πληθυσμού

τους. Και ἡ μείωσις αὐτὴ ἀποδόθηκε ἀπὸ ἄλλους σέ δυο κυρίως αἰτίαι: Πρῶτα, στὸν μαρ-
σμοῦ τῆς ἐπαρχιακῆς οἰκονομίας καὶ δεύτερα, στὴν ἀπουσία ἀπ' τὴν ἐπαρχιακὴν ζωὴν κάθε
πνευματικότητος καὶ ψυχαγωγίας.

Ἀφήνοντας γιὰ ἄλλους τὴν ἐξεύρεση τῶν τρόπων τόνωσις τῆς ἀπιστημένης ἐπαρ-
χιακῆς οἰκονομίας, ἔχουμε τὸ λόγο μονάχα γιὰ τὸ πῶς μπορεῖ ν' ἀναπτυχθῇ στὴν ἐπαρ-
χία—καὶ στὴν Ἄρτα φυσικὰ—πνευματικὴ κίνησις, ποῦ νὰ καλύπτει τίς ἀνάγκαι τῶν ἐ-
παρχιωτῶν κι' ἰδιαίτερα τῶν νέων τῆς ἐπαρχίας. Διατυπώνουμε λοιπὸν τίς διαπιστώσεις
μας, ἐλπίζοντας ὅτι ἡ φωνὴ μας δὲν θὰ χαθῇ στὸ ἄπειρο τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀρμοδίων.

Μέχρι σήμερα, καμμιά σοβαρὴ καὶ προγραμματισμένη προσπάθεια δὲν ἔγινε γιὰ τὴν
ἀνάπτυξη ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Οἱ δαχτυλομετρούμενες
τιμητικῆς ἐξαιρέσεις, ὀφείλονται σὲ λίγα πνευματικὰ σωματεῖα ποῦ βρέθηκαν μὲ δυνατὰ
οἰκονομικὰ κι' εὐτύχησαν νὰ ἔχουν ἐπικεφαλῆς δραστήριους καὶ ζωντανούς ἀνθρώπους,
παράδειγμα ἡ Θεσσαλονικὴ καὶ τὰ Γιάννενα. Στις ἄλλαις ἐπαρχιακῆς πόλεις ἢ δὲν ὑπάρ-
χουν πνευματικὰ σωματεῖα, ἢ κι' ἂν ὑπάρχουν, παλεύουν μεταξὺ «ὑπάρξεως» καὶ «ἀνυ-
παρξίας». Ἐκδίδουν ἴσως περιοδικὰ, δίνουν ἴσως πέντε—ἕξι διαλέξεις τὸ χρόνον ἢ μιὰ
θεατρικὴ παράστασις, ὀργανώνουν ἴσως καὶ κανένα ἀμφίβουλον ποιότητος καὶ ἀξίας φεστι-
βάλ. Ὅλα αὐτὰ στὴν πραγματικότητά εἶναι μιὰ λεπτόφλουδὴ ἐπιφάνεια πνευματικῆς κί-
νησις, χωρὶς βάθος, εἶναι ἓνα δέντρο ἀσθενικόν, γιὰτὶ δὲν ἔχει ρίζαι. Ἀλλὰ οἱ οἰκονομι-
κῆς δυνατότητες τῶν πνευματικῶν συλλόγων τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσουν
σὲ σοβαρώτερα καὶ σταθερώτερα ἔργα. Ἡ δημιουργία μιᾶς πνευματικῆς στέγης, ποῦ νὰ
στεγάζει μιὰ βιβλιοθήκη μὲ ἀναγνωστήριον, μιὰ λέσχην γιὰ μεγάλους καὶ μιὰ γιὰ νέους, τὸ
ἱστορικολογογραφικὸν ἀρχεῖον, μιὰ πινακοθήκη καὶ μιὰ ἐκθεσὴ λαϊκῆς τέχνης, μιὰ αἴθουσα
διδασκαλίας τῆς μουσικῆς καὶ μιὰ αἴθουσα γιὰ νυκτερινὰ μαθήματα, εἶναι ἡ βάση ἀπ'
τὴν ὁποία πρέπει νὰ ξεκινήσει κάθε σοβαρὴ πνευματικὴ προσπάθεια.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ σοβαρὸν ξεκίνημα χρειάζεται ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τοῦ
Κράτους. Μιὰ ἐνίσχυσις ποῦ θ' ἀποδώσει καρπούς. Θὰ δώσει κάποιον περιεχόμενον στὴν ζωὴν
τῶν ἐπαρχιωτῶν καὶ θ' ἀποσπάσει τοὺς νέους ἀπὸ ἐπιζήμια γιὰ τὴν υγείαν τοῦ σώματος
καὶ τῆς ψυχῆς τοὺς ἐνδιαφέροντα. Ὅταν δημιουργηθῇ αὐτὴ ἡ πνευματικὴ στέγη, τότε πιά
ἔρχεται ἡ σειρά τῶν πνευματικῶν σωματείων τοῦ κέντρου, νὰ βοηθήσουν τὴν ἐπαρ-
χία. Θὰ πρέπει τὰ λογοτεχνικὰ σωματεῖα καὶ οἱ θίασοι τῆς πρωτεύουσας νὰ ὀργανώνουν
ἐξορμητικὰ στὴν ἐπαρχία. Ἀλλὰ τότε δὲν θὰ βαδίζουν στὸ ἄγνωστο, γιὰτὶ θὰ ὑπάρχει ἓ-
νας ὀργανωμένος καὶ ἀνδρωμένος πνευματικὸς κόσμος στὴν ἐπαρχία γιὰ νὰ τοὺς ὑπο-
δεχθῇ.

Τὸ θέμα δὲν ἐξαντλήθηκε μὲ τὰ παραπάνω. Ἀναγκαστικὰ θὰ ἐπανέλθουμε.

“ΣΚΟΥΦΑΣ,”

ΣΕΛΙΔΕΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ
ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ

Απ' τις γραφτὲς μαρτυρίες πού ἔχουμε, στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Ἔρτα ἦταν ἔδρα βοεβόντα. Ἦταν δηλαδή, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, πρωτεύουσα νομοῦ. Κι' ἀκόμα ξέρουμε ὅτι ἦταν ἡ δεύτερη, ὕστερα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, πόλη τῆς Ἠπείρου. Ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἄλλη βουνίσια ἠπειρωτικὴ περιοχὴ, ἡ γύρω στὴν Ἔρτα, ἦταν εὐφορὴ καὶ ἐβγαζε πολλὰ γεννῆματα. Ἐπίσης μὲ τὸ νὰ εἶναι κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ μάλιστα νὰ ἔχει μεγάλο κόλπο, ὅταν ἔσπασε ἡ κλειστὴ (σπιτικὴ) οἰκονομία καὶ ἀναπτύχθηκε ἡ βιοτεχνία καὶ τὸ ἐμπόριο, ἔγινε ἡ Ἔρτα κέντρο ἐμπορικῶν συναλλαγῶν καὶ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου.

Στὶς ἀρχὲς λοιπὸν τοῦ 17ου αἰῶνα ἡ Ἠπειρὸς εἶχε ἐμπορικὲς σχέσεις μὲ τὸ ἐξωτερικὸ μέσω Βενετίας ἢ καὶ ἀπευθείας. Στὴν Ἔρτα φθάνανε μὲ καραβάνια προϊόντα τῆς Ἀνατολικῆς Θεσσαλίας, Αἰτωλοακαρνανίας, καὶ ἀπὸ τὴ Σαλαῦρα ἢ Πρέβεζα, μπαρκάρωνταν γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ.

Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ἢ καὶ πρωτύτερα, εἶχαν ἐγκατασταθῆ στὴν Ἔρτα ἐμπορικὲς πράκτορες (πρόξενοι) τῆς Γαλλίας, πού παρακολουθοῦσαν τὴν ἐμπορικὴ κίνησιν καὶ ἐξυπηρετοῦσαν τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο. (1)

Ἀπὸ μιὰ ἔκθεση τοῦ γάλλου προξένου Γκαρντιέ, μὲ χρονολογία 3 N)βρη 1702, μαθαίνουμε πὼς γιὰ τοὺς γάλλους ἐμπόρους ἡ Ἔρτα παρουσίαζε ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον.

«Μόλις γύρισα—γράφει—ἀπὸ τὰ Γιάννινα, πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας, πού εἶναι

1) Πρέπει νὰ υποθέσουμε ὅτι καὶ πρόξενοι τῆς Βενετίας, Αὐστρίας καὶ ἄλλων χωρῶν ὑπῆρχαν στὴν Ἔρτα τὸν ἴδιον καιρὸ. Στὰ κρατικὰ ἀρχεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν θὰ ὑπάρχουν ἐκθέσεις καὶ εἰδήσεις ἀπ' τοὺς προξένους τους. Τὰ Γαλλικὰ κρατικὰ ἀρχεῖα τὰ ἐρεῦνησε πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ὁ Σερ. Μάξιμος καὶ τὸ ὄλικὸ πού συγκέντρωσε τὸ δημοσίεψε στὴ μελέτη του «Ἡ αὐγὴ τοῦ ἐλληνικοῦ καπιταλισμοῦ» Ἀθήνα 1945

σχεδόν τόσο μεγάλη όσο και η Μασσαλία. "Εγίνα δεκτός εκεί πολύ καλά από τὸν Πασᾶ.... καὶ τοὺς κατοίκους ποὺ εἶναι κατὰ ἓνα μέρος "Ελληνες, ὅλοι τοὺς πολὺ καλοὶ "Ελληνες.... "Ἐχω παρατηρήσει ὅτι τὸ λιμάνι τῆς "Αρτας εἶναι χρήσιμο ὄχι μόνο γιὰ νὰ στέλνει κανεὶς τὴ βασιλικὴ ἀλληλογραφία ἀπὸ τὸ Παρίσι ἢ τὴ Μασσαλία στὴν Κων(η)λη... ἀλλὰ καὶ γιατί μποροῦμε ν' ἀνοίξουμε ἓνα ἐμπόριο πολὺ εὐνοϊκὸ γιὰ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τοὺς "Αγίους Σαρᾶντα ὡς τὸ Αἰτωλικὸ σὲ κάθε εἶδους ἐμπόρευμα καὶ πρὸ παντὸς σιτάρια, ποὺ μπορεῖ νὰ σηκώσει κανεὶς ἄφθονα καὶ σὲ τιμὴ λογικὴ, κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, καθὼς καὶ καρᾶτα ἑοδινὰ ἢ χοιρινὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ παστωθοῦν γιὰ τὸ ναυτικόν... σὲ περιπτώσει ποὺ θὰ παρουσιάζονταν ἔλλειψη στὴ Γαλλία. Οἱ Βενετσάνοι διεξάγουν ἐδῶ μεγάλο ἐμπόριο γιὰ νὰ ἐμποδίσουν δὲ τὸ ἐμπόριο τῶν Γάλλων ὑποχρεώνουν ὄλους ὅσους φορτώνουν στὶς σκάλες—ποὺ εἶναι ὅλοι τοὺς ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου—νὰ πληρώνουν (σο) στὴν Κέρκυρα...»

"Ὅπως βλέπουμε ὑπῆρχε ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στοὺς Βενετσάνους καὶ Γάλλους.

"Απὸ ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ ἴδιου γάλλου πρόξενου Γκαρνιέ (γραμμμένη στίς 25 "Ιούνη 1704) μαθαίνουμε ὅτι οἱ Γάλλοι ἐνδιαφέρονταν πολὺ γιὰ τὰ ἐλληνικὰ καπνὰ ποὺμποροῦσαν ν' ἀγοράσουν καὶ νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὴν "Αρτα στὸ ἔξωτερικὸ καὶ παράλληλα νὰ φέρουν δικὰ τοὺς πανικὰ, μεταξωτὰ, ἐπιχρυσωμένα καὶ ἀσημοκεντισμένα ἀντικείμενα.

"Επίσης κάνει λόγο καὶ γιὰ τὰ μαλλιά τῆς "Αρτας, ποὺ ἦταν κατάλληλα γιὰ στρώματα καὶ τέντες στίς γαλέρες.

"Υπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη πληροφορία ὅτι οἱ Γάλλοι ἔμποροι ἀγόραζαν μετὰξί ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Ζαγοράς (Πήλιου), τὸ μεταφέρανε στὴν "Αρτα καὶ ἀποκεῖ τὸ στέλνανε στὴ Γαλλία μὲ κατῖα. Σὲ μιὰ ἔκθεσι ἐνὸς ἄλλου γάλλου πρόξενου τῆς "Αρτας, ποὺ λέγονταν Ντὸ Μπροκᾶ μὲ χρονολογία 13 "Ιούλη 1705, γίνεται πάλι πολὺς λόγος γιὰ τὸ μετὰξί τοῦ Πηλίου καὶ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ γαλλικῶν προϊόντων. "Ὁ Πρόξενος αὐτὸς εἶναι αἰσιόδοξος γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν γάλλων ἐμπόρων καὶ τονίζει ὅτι «ὁ κόλπος τῆς Ἠρέβεζας δὲν ἔχει κουρ σάρους οὔτε ἀπὸ τὴ Σένια, οὔτε καμμιας ἄλλης ἐθνικότητας...». Δίνει ἀκόμα τὴν πληροφορία ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐξασφαλίζει τὸ ἐμπόριο τῶν ξένων ποὺ γίνεται μὲ καραβάνια στὴ στεριά.

"Ὅσο γιὰ τὴ στεριά—γράφει—μᾶς εἶναι πιὸ εὐνοϊκὴ. "Ἔτσι γιὰ μιὰ κλοπὴ 850 πιᾶστρα, ποὺ ἔγινε πέρισι στο Μέτσοβο, τρεῖς μέρες μακριὰ ἀπεδῶ στὸ ἐσωτερικόν, στὸν κ. "Ὠμπέρ, ὅταν ἐπέστρεφε ἀπὸ τὴν ἐμποροπανήγυρη τοῦ Μεσολογγίου, οἱ ἀρχές τοῦ Σουλτάνου διατάξανε τὴν ἐπανόρθωση ἐπὶ τόπου.... Τὸ διάβημα αὐτὸ (τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν) μᾶς δίνει μιὰν ἀνεκφραστὴ εἰκόνα περὶ τοῦ ὅτι ματαίως φωνασκοῦν κατὰ τῆς χώρας αὐτῆς (Τουρκίας) ποὺ εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ εὐνοϊκὰ διατεθειμένες ἀπέναντι μας».

"Ὁ ἴδιος Μπροκᾶ μὲ γράμμα του τὸ 1706 παραπονεῖται γιὰ τὸ ἐμπόριο τῆς Μασσαλίας δὲν στέλνουν ἐμπορεύματα στὴν "Αρτα ὅπου ὑπάρχει εὐνοϊκὸ ἔδαφος γιὰ ν' ἀναπτύχθῃ τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο.

"Υστερα ὅμως ἀπὸ μερικὰ χρόνια ὁ γάλλος πρόξενος Μπουτῆ σὲ μιὰ ἐκθεσὴ του ἀπὸ 20 Μᾶη 1751, γράφει στὴν προϊσταμένη του ἀρχὴ ὅτι ἡ κατάσταση στὴν "Αρτα καὶ Γιάνινα ἀλλάξε ἀπὸ τίς καταπιέσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

"Οἱ καταπιέσεις τῶν διοικητῶν τῆς "Αρτας καὶ τῶν "Ἰωαννίνων πάνω στὸν πληθυσμὸ καθὼς καὶ οἱ ἐκδασμοὶ τῶν "Αλβανῶν ἀπὸ δεκαετίας κι' ἐδῶ, ὠδηγήσανε τὸν τόπο στὴν ἐσχατὴ ἀθλιότητα. Τὰ σπῖτια καὶ οἱ ἐξοχὲς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκατοίκητα καὶ ἔρημα. Πολλοὶ φτωχοὶ κάτωτοι καταστραμμένοι ἀπὸ τοὺς βαρεῖς φόρους, τὰ τεράστια καὶ ἄδικα ἔξοδα ποὺ ἐπιβάλλουν στὴν κοινότητα, ἀρχίσανε νὰ διαβαίνουν τὸν Ρουδίκωνα, πῆραν δηλαδὴ τὸν ἀπαίσιον δρόμον τῆς ἀποστασίας. Τὸ ἐμπόριο ἔχει περιορισθῆ ἐξαιρετικὰ, ἐλαττώθηκε, νὰ ποῦμε στὸ μῆδέν...»

Δὲν πάρθηκε ὁμως κανένα μέτρο γιὰ νὰ ἐμποδιοθοῦν οἱ καταπιέσεις, γι' αὐτὸ ἡ κατάσταση χειροτέρευσε. Στις 31 Δ)βρη 1757 ὁ Μπουῆγ στέλνει ἄλλη ἐκθεση στὴν ἐποία περιγράφει τὴν τραγικὴν κατάστασιν ποὺ θρίσκονται οἱ Ἄρτινοι. Ὁ ἴδιος γράφει ἀκόμα ὅτι εἶχε ἀποφασιστεῖ νὰ σχηματιστεῖ μιὰ μεγάλη γαλλικὴ ἐταιρία στὴν Ἄρτα. Ἡ ἐταιρία πῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ φυτεύσει μουριές στὸν κάμπο τῆς Ἄρτας ποὺ ὕστερα ἀπὸ 6—7 χρόνια θὰ γίνουσι δέντρα καὶ θὰ μποροῦν νὰ θρέψουσι πολλοὺς μεταξοσκώληκες. Ἔτσι θὰ βγαίνει ἐδῶ μετὰξὶ καὶ θὰ θρίσκειται στὰ χέρια τῶν Γάλλων.

Ἐν αὐτὸ τὸ μέσο—γράφει— Ἄρτα καὶ τὰ ἄλλα χωριά τῆς περιοχῆς τῆς θὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐταιρία, ἡ ὁποία, προκειμένου νὰ τηρηθεῖ ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία θὰ διαλέγει ἢ ἴδια τὸν βοεθόντα (= διοικητὴ) ποὺ τῆς ἄρσει καὶ θὰ τὸν πλήρωνε κατὰ μῆνα. Ἔτσι ὁ τόπος δὲν θὰ γνώριζε πιά τίς καταχρήσεις τῆς ἐξουσίας, οἱ φτωχοὶ κάτοικοί του ποὺ εἶναι σκορπισμένοι στὰ γύρω μέρη καὶ τὸν βλέπουσι ἀπὸ μακριά, κατεχόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ξαναγυρίσουσι καὶ μὲ ἐλάχιστες ἐλπίδες νὰ τὸ ἐπιτύχουσι, θὰ ξαναμαζόνονταν ἀμέσως, θὰ ἐπιστρέφανε ὁμαδικὰ καὶ ἀπὸ μιὰ περιοχὴ ἀπελπιστικὰ ἀκατοίκητη, ἀκαλλιέργητη καὶ ἐγκαταλελειμένη ποὺ κόντευε νὰ καταστραφεῖ ὀλοκληρωτικὰ, θὰ γινόταν ἡ Ἄρτα ἕνας κῆπος ἀφθονίας, ἕνας μικρὸς παραγωγικὸς θησαυρὸς, μὲ ἕνα πληθυσμὸ πολυάριθμο ποὺ θὰ ζοῦσε εὐτυχισμένα κάτω ἀπὸ τὴν εὐεργετικὴν σκιά τῆς ἐταιρίας. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ τόπος δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ ἐπὶ μακρὸ διάστημα ἐνὸς ὅπου ὁ κάθε βοεθόντας ποὺ ἔρχεται καὶ εἰς ἄλλους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν, ἀποκομίζουσι ἄδικα κάθε χρόνο 30 ὡς 40.000 πιάστρα, ὅπως καὶ γίνεται. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου (τῆς Γαλλικῆς Ἐταιρίας) θὰ συνεπάγεται διζήφορα ὠφελήματα γιὰ τὸ Γαλλικὸν κράτος, γιὰτὶ ἂν ἔχομε τὸ βοεθοντιλίκι καὶ ὄλα τὰ τελωνεῖα, θὰ μπορούμε, πρὶν ἀπ' ὄλα, νὰ πάρουμε ναυπηγικὴν ξυλείαν ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Ἀκύρου ποταμοῦ, πρᾶγμα ποὺ ἡ ἐταιρία δὲν θὰ τὸ ἔκαμε χωρὶς ἐμπόδια ἢ δυσκολίες, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς Βενετσάνους στὴν δασώδη περιοχὴ τῆς Ἀλβανίας. Δεύτερον θὰ εἶχαμε ὄλα τὰ σιτάρια καὶ ἄλλα γεννήματα καὶ λαχανικὰ ποὺ παράγει τὸ ἔδαφος. Τὸν καιρὸ ποὺ ἡ Ἄρτα δὲν ἦταν ἀκόμα σ' ὄλη τὴν ἀκμὴν τῆς, τὸ δέκατον μόνον στὰ σιτάρια ἀπέβλεπε στὸ βοεθόντα 3500 ξάγια, δηλαδὴ 2500 περίπου φορτία Μασσαλίας... (1)

Ἐπάρχουσι καὶ ἄλλες ἐκθέσεις καὶ ἐπιστολὲς γάλλων προξένων ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν ξυλείαν τοῦ Λούρου καὶ δείχνουσι ὅτι ἡ Γάλλοι εἶχαν ἐπισημάνει τὴν Ἄρτα καὶ τὴν περιοχὴν τῆς.

Δὲν ἦταν μόνον ἡ οἰκονομικὴ ζειοδουσίαν ποὺ ζητοῦσαν νὰ πετύχουσι, ἀλλὰ σὲ τελευταία ἀνάληψιν ἐπιδιώκανε νὰ δάλουσι ὅπου στὰ Ἐφτάνησα καὶ τὰ ἡπειρωτικὰ παράλια, πρᾶγμα ποὺ τὸ κατῴρθωσαν προσωρινὰ στὰ χρόνια τοῦ Ναπολέοντα, στὸ τέλος δηλαδὴ τοῦ 18ου αἰῶνα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

1) Τὸ ξάγι ζύγιζε 66 ὀκάδες

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΑΞΙΔΙΟΝ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'.
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ ΑΡΤΑΝ
(1881)

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Εἰς τὰ σωζόμενα ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα τῆς ὥραίας πόλεως Ἄρτας διατηρεῖται ζωντανή καὶ ὑλοποιημένη ἡ μνήμη τοῦ ἀναπτυχθέντος ἐκεῖ λαμπροῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον. Ὁ ἀέλιμητος καθηγητὴς μου εἰς τὸ Γυμνάσιον Θεοχάρης Τσοῦτσινος μᾶς εἶχε διδάξει ἐν ὑπαίθρῳ ἀρκετὰς φορὰς περὶ τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἀρχαιολογικῶν λειψάνων μετὰ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν φιλοπατρίαν καὶ πνευματικὴν ἐπιβάνυσιν καὶ ἀνάτασιν. Διακρίνομεν κυρίως τρεῖς περιόδους ἀκριβῆς τῆς πόλεως— α) τὴν τῆς Ἀμβρακίας ὡς ἀρχαίας ἀποικίας τῶν Κορινθίων. β) τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἡ Ἀμβρακία ἦτο πρωτεύουσα τοῦ Κράτους τοῦ Πύρρου βασιλέως τῆς Ἠπείρου καὶ γ) τὴν περίοδον τῶν Ἠπειρωτικῶν Δεσποτάτων, ὅποτε ἡ καταστόλιστος ἐκ Βυζαντινῶν μνημείων Ἄρτα ἦτο πρωτεύουσα τῶν Δεσποτῶν. Στόλισμα πολῦτιμον τῆς πόλεως εἶναι καὶ τὸ θρυλικὸν Γεφύρι πού δαμάζει πιθανόν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων τὸν περιβάλλοντα τὴν πόλιν ἀπὸ βορειοδυτικῶν Ἀραχθὸν ποταμὸν. Ὁ ποταμὸς αὐτὸς ἦτο σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐν Ἠπείρῳ ἀπὸ τοῦ 1881 ἕως 1912.

** * **
Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Ἀράχθου λορίδος τῆς Νοτίου Ἠπείρου ἔγινεν ἀναιμάκτως, ἀλλ' ἄφου εἶχον προηγηθῆ πολυετεῖς ἀγῶνες τῶν ὑποδούλων ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἐπιτονωτέρα ἐκδήλωσις τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ Ἐπαναστάσεις τοῦ 1854, 1866 καὶ 1878. Κατόπιν αὐτῶν, πρὸς τακτοποίησιν πολλῶν συνοριακῶν ζητημάτων συνήλθε τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ τὴν 1)13 Ἰουνίου 1878. Τοῦτου μετέσχον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Μεγ. Δυνάμεων καὶ τοῦ Σουλτάνου, οὐχὶ ὁμως καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 23 Ἰουνίου)5 Ἰουλίου 1878 ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τὸ 1Γ' Πρωτοκόλλον, διὰ τοῦ ὁποίου προσκαλείτο ἡ Τουρκία ἵνα συνεννοηθῆ μετὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τροποποίησιν τινὰ τῶν ὁρίων ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ἀκολουθοῦσαν τὴν κοιλιάδα τοῦ Πηγαίου πρὸς τὸ Αἶγαλον καὶ τὴν τοῦ Κυλαμᾶ πρὸς τὸ Ἴόνιον. Ὀλίγον βραδύτερον (1) 13 Ἰουλίου 1878) ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βερολί-

νου διά τοῦ 24ου ἄρθρου τῆς ὁποίας αἱ Δυνάμεις προσεφέροντο νὰ μεσολαβήσουν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἵνα διευκολύνουν τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς διευθέτησιν τῆς μεθορίου. Δυστυχῶς μόνον ἐν μέρει ἐξετελεσθῆν τὸ ἄρθρον τοῦτο καὶ μάλιστα κατόπιν τριετιοῦς διπλωματικοῦ ἀγῶνος.

Τέλος τὴν 12/24 Μαΐου 1881 ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Δυνάμεων σύμβασις ἥτις ἐκανόνιζε τὰ νέα σύνορα. Ἡ Ἑλλὰς προσήρτα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Νοτίου Ἡπείρου. Οἱ ὅροι τῆς Συμβάσεως ταύτης ὡς πρὸς τὸ ἄρθρον 18 ἐπαγγελήθησαν εἰς τὴν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας Συνθήκην τῆς 20 Ἰουνίου]2 Ἰουλίου 1881, διὰ τῆς ὁποίας ρυθμίζονται τὰ νέα σύνορα καὶ ἄλλα τινὰ ζητήματα.

Ἡ ἀπογοήτευσίς ἦτο μεγάλη ἐν Ἑλλάδι ἐνεκα τῆς ἀπωλείας τοῦ ὑπολοιποῦ μέρους τῆς Ἡπείρου, ἀλλ' ὑπὸ τὰς τότε διεθνεῖς περιστάσεις ἡ Ἑλλὰς θὰ διεκινδύνευσεν νὰ ἀπολέσῃ καὶ τὰ ἀναιμάκτως ἐπιτευχθέντα, ἂν δὲν ἀπεδέχετο τὰ ἀποφαισισθέντα.

Τὰ νέα ἐδάφη κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τῆς 24 Ἰουνίου (Ἄρτα) μέχρι τῆς 2 Νοεμβρίου 1881 (Βόλος) ἄνευ σοβαρῶν ἐπεισοδίων ὑπὸ τὴν ἐποπείαν τῆς Βασιλέως στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ὁ ἀειμνηστὸς Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α', ἐπισκεφθεὶς ἀπὸ 14 Σεβρίου ἕως 16 Ὀκτωβρίου 1881 τὰς νέας ἐπαρχίας ἔγινε πανταχοῦ ἐνθουσιωδῶς δεκτός. Ἡ διαδρομὴ τοῦ Ἐθνομάρτυρος Βασιλέως διὰ τῶν νεωστὶ ἀπελευθερωθέντων ἐδαφῶν ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ἐπὶ τόσους αἰῶνας ὑποδούλους Ἡπειρώτας καὶ Θεσσαλοὺς νὰ αἰσθανθοῦν βαθύτερον καὶ ἐντονώτερον τὴν χαρὰν τῶν καὶ νὰ ἐκδηλώσωσιν ὅσον ἠδύναντο ἐναργέστερον τὴν ἀγάπην τῶν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν. Τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἄρτης μὲ παραλήρημα χαρᾶς ὑπεδέχεται τὸν Σεπτὸν Ἄνακτα ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μητροπολίτην του καὶ τὸν κλῆρον ὡς καὶ ὅλας τὰς τοπικὰς ἀρχάς, θὰ παρίσταντο ἀοράτως περὺνίζονσαι πλήρεις χαρᾶς καὶ ἀνακουφίσεως καὶ αἱ Ἱεραὶ Σκιαὶ τῶν ἀθανάτων Βασιλέων καὶ Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου, τῶν ἐθνομαρτύρων καὶ ἀπειραγίδμων ἀγωνιστῶν τοῦ τόπου ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας.

Τοῦ πρώτου αὐτοῦ ταξιδίου τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν Ἄρταν, τὴν ὠραιότατην αὐτὴν νύμφην τῆς Νοτίου Ἡπείρου, ἡμερολογιακὴν περιγραφὴν δημοσιεύομεν περαιτέρω ἐκ χειρογράφου τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους.

Περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἄρτης βλ.

Κων. Ἀθ. Διαμάντη. Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Νομοῦ Ἄρτης. Ἐφημερίς «Ἀγροτικὸς Ἀγὼν» Ἰουλίου 1960.

Τοῦ αὐτοῦ, ταξίδιον τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' εἰς Φθιώτιδα Περιοδ. «Στεροελλαδικὴ Ἔστια», τεύχος 5—6 (Ὀκτωβρίου Δεκεμβρίου 1960) σελ. 297—306 (ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

Ἡμερολόγιον ταξιδίου τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'. εἰς τὴν Ἡπειρον τῷ 1881 ὀλίγον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

Κυριακὴ 13 Σεπτεμβρίου

Η Α. Μ. κατῆλθεν εἰς Πειραιᾶ διὰ τῆς ἀμαξοστοιχίας 9,30' μ.μ. ἀκολουθουμένη ὑπὸ..... καὶ ἐπεβιβάσθη πάραυτα ἐπὶ τοῦ θαλαμηγοῦ «ἡ Ἀμφικριτῆ». Οἱ λοιποὶ τῆς ἀκολουθίας καθὼς καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς Κος Κουμουνοδοῦρος μετὰ τῆς ἀκολουθίας του εἶχον ἐπιβιβασθῆ ὀλίγον τι πρότερον.

Τὴν ἀκολουθίαν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως ἀπαρτίζουσιν οἱ ἐξῆς Κύριοι. Οἱ ὑπασπισταὶ Χατζη—Πέτρος, Βάσος, Βότσαρης, Παπαδιαμαντόπουλος καὶ Νοταρᾶς. Ὁ Διοικητὴς τῆς Στρατ. Σχολῆς Ἀντισυνταγματάρχης Κολοκοτρώνης (ὄνομασθεῖς Ἀρχηγὸς τοῦ Βασιλ. Στρατηγείου), ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ναυκλάστρων καὶ ὑπασπιστὴς τῆς Α.Μ. Κος Βάρτενφλερ, ὁ ἰδιαιτερός γραμματεὺς τῆς Α.Μ. Κος Καλίνσκης, ὁ Ταμίας Κος Θών, ὁ Λοχαγὸς Σουηδὸς Γκύλγραμ (Gyllenram) ὑπασπιστὴς τῆς Α.Υ. τοῦ μεγάλου Διοικητοῦ τῆς Στοκόλμης, ὁ Ἀρχιῦπποκόμος Τσέρονοβιτς, ὁ ἱατρός Τράμπερ, ὁ Διευθυντὴς τῶν κτημάτων τῆς Α.Μ. Μύντερ, ὁ Λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ Τζαβέλλας, ὁ ὑπομοίραρχος Μίλιος καὶ ὁ Διεργηγὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Προσβείας Δρακόπουλος.

Τὴν ἀκολουθίαν δὲ τοῦ Κυρίου Προϋπουργοῦ ἀπαρτίζουσιν οἱ ἐξῆς Κύριοι. Α. Παπαφράγκος, Γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ Εὐγ. Ζαλακώστας, Γραμματεὺς παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Δευτέρα 14 Σεπτεμβρίου

Ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Μενίδιον

Τῆ 3 1)2 π.μ. ἡ Ἀμφιτρίτη ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ λιμένος Πειραιῶς καὶ τῆ 8 3)4 ἠγυροβόλησεν εἰς ἐκεῖνον τοῦ Καλαμακίου. Ὁ Κύριος Προϋπουργὸς ἅμα τῆ ἀφίξει μας εἰς Καλαμάκιον ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηρὰν καὶ πάραντα ἀνεχώρησεν εἰς Κόρινθον.

Ἡ Μεγαλειότης του μετὰ τῆς ἀκολουθίας τῆς παραμείναντες ἐν τῷ πλοίῳ καὶ προγευματίσαντες τῆ 1 ὥρα μ.μ. ἀπεβιβάσθησαν τῆ 1 3)4 καὶ τῆ 2 μ.μ. ἀνεχώρησαν ἐφ' ἁμαξῶν εἰς Κόρινθον. Τῆ 3 ὥρα μ.μ. ἀφίχθησαν εἰς τὴν ἀποβάθραν Κορίνθου πρὸ τῆς ὁποίας ἦν παρτεταγμένους εἰς Λόχος τοῦ 15ου Τάγματος ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Ἀξελόν. Ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας ἀνέμενον ὁ Ἐπαρχος, ὁ Ταμίας καὶ πλῆθος λαοῦ ὅπερ ἐζητωκραύγασεν ὑπὲρ τῆς Α.Μ. καὶ τῆς Βασιλ. Οἰκογενείας. Τῆ 3 1)4 ἐπεβιβάσθημεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοδρομόνου «Ἑλλάς» καὶ τῆ 4 ὥρα ἀκριβῶς ἀπεπλεύσαμεν ἐκ τοῦ λιμένος. Ἀκριβῶς τὸ μεσονύκτιον ἀφίχθημεν ἐξῶθεν καὶ μακρὰν τοῦ λιμένος Πατρῶν ἔνθα παρεμείναμεν ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον ὥραν ἀναμένοντες τὸν Γαλλικὸν Ἀπόστολον Bouvet καὶ τὰ Ἡμέτερα πολεμικὰ Βα Γεώργιον καὶ Σπέτσας, ἅτινα εἶχον διαταγὴν νὰ παρακλουθῆσσι μέχρι Λευκάδος.

Τρίτη 15 Σεπτεμβρίου

Τῆ 9 καὶ 3)4 ὥρα π.μ. ἀφίχθημεν εἰς τὸ Ἀκρωτήριον Λευκάδος τὸ ἐπικαλούμενον Ἀλέξανδρος. Προγευματίσαντες ἐν τῷ πλοίῳ ἐπέβημεν τῆ 1 1)2 μ. μ. ἐπὶ 4 λέμβων καὶ συρόμενοι ὑπὸ τῆς ἀτμακάτου διήλθομεν τῆ 2 καὶ 5 λεπ. μ. μ. τὸ ἔμπροσθεν τοῦ φρουρίου Λευκάδος στενὸν ἔνθα ἦτο παρτεταγμένον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Χατριάδην 13ον Τάγμα τοῦ Πεζικοῦ καὶ πλῆθος πολιτῶν. Κατὰ τὴν ἐκεῖθεν διάβασίν μας οἱ πολῖται ἐζητωκραύγασαν ὑπὲρ τῆς Α.Μ. καὶ τῆς Βασιλ. Οἰκογενείας ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους 1η Πυροβολοχία τοῦ 1ου Τάγματος ὑπὸ τὸν Λοχ. Σπ. Πετμεζᾶν, ἐχαιρέτησε διὰ 21 κανονοβολισμῶν τὴν διάβασιν τῆς Μεγαλειότητός Του. Τῆ 2 1)2 μ.μ. ἐπεβιβάσθημεν ἐπὶ τῆς Ἴριδος ἐλλιμενισμένης ἐν τῆ θύσει Σπανὸς καὶ τῆ 3η ὥρα μ.μ. ἀπεπλεύσαμεν. Τῆ 4 παρὰ 1)4 μ.μ. εὐρισκόμεθα μετὰ τὸ ἐπὶ τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους φρουρίου Παντοκράτορος καὶ τοῦ Ἀκτίου τῆ 4η δὲ ὥρα διήλθομεν τὸ μετὰ τὴν Προβέζης καὶ Πούντας (Ἀκτίου) στενὸν ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου συνηντήσαμεν ἐντὸς λέμβου τὸν λιμενάρχην Προβέζης ἐν λέμβῳ ἐξεληθόντων ἐ-

πίτηδες πρὸς προϋπάντησιν τῆς Α.Μ. καὶ ἵνα ὀδηγήσῃ τὸ πλοῖον διὰ τοῦ στενοῦ. Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ στενοῦ διάβασίν μας ἄπαξ ὁ ἐν Πρεβέζῃ Τουρκικὸς στρατὸς ἦτο παρατεταγμένους ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τοῦ φρουρίου καθὼς καὶ ἐκ τοῦ ἡμετέρου τὸ ἐν Πούντῃ ἐδρεῦον ἀπόσπασμα τοῦ 5ου Πεζ. Τάγματος. Τὸ φρούριον Πρεβέζης ἐχαιρέτησε διὰ τῶν νεομοσιμένων κανονοβολισμῶν τὴν Α.Μ. καθὼς καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ ἐκεῖ ἐλλιμενισμένου Τουρκικοῦ πολεμικοῦ πλοίου ἀναβάν ἐπὶ τῶν κεραιῶν. Λέμβοι πλήρεις Ἑλλήνων διήρχοντο ὑπὸ τὴν Ἴριδα ζητωκραυγάζοντες. Τὸ θέαμα ἦτο λίαν συγκινητικόν. Ἡ Μεγαλειότης ἦν συγκινημένη. Τῇ 6ῃ ὥρα μ.μ. ἀφίχθημεν εἰς Μενίδιον. Ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος Ἀρτῆς Κύριος Λουριώτης ἦλθεν ἐν τῷ πλοίῳ ἵνα προσφέρῃ τὸ σέβας του τῷ Βασιλεῖ καὶ ζητήσῃ τὰς περαιτέρω διαταγὰς.

Τετάρτη 16 Σεπτεμβρίου

Τῇ 3 1)2 π.μ. ἀπεβιβάσθησαν ἅπαντα τὰ σκευὴ καὶ ἀμέσως ἐφορτώθησαν ἐπὶ τῶν ἡμιόνων τῆς Συζ. τῆς ὑπὸ τὸν Ἀνθ. Ταγαρά καὶ Ἀνθυπ. Στεκούλην. Τῇ 8ῃ ὥρα π.μ. ἀπεβιβάσθη ὁ Κύριος Προϋπυπουργὸς μετὰ τῆς ἀκολουθίας του καὶ ὁ Κύριος Καλίνσκης μετὰ τοῦ Β. Ταμίου.

Τῇ 9ῃ π.μ. ἡ Α.Μ. μετὰ τῆς ἀκολουθίας Του ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηράν. Ἡ Μεγαλειότης Του ἵππευσε καὶ ἀκολουθουμένη ὑφ' ὄλης τῆς ἀκολουθίας ἐπεθεώρησε τὴν ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Μεγαπάνον διλοχίαν (2ον καὶ 4ον Λόχον) τοῦ 2ου Τάγματος τοῦ Πεζικοῦ ἐλθοῦσαν ἐκ Κραβασαρά ἵνα ἀποδώσῃ τὰς νεομοσιμένας τιμὰς τῷ Βασιλεῖ, τὸν ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Δημήτριον Θάνον 4ον Λόχον τοῦ 7ου Εὐζων. Τάγματα προωρισμένον διὰ τὴν συνοδείαν τῆς συζυγαρίας, τὴν ὑπὸ τὸν Ἰλαρχὸν Κ. Γρίβαν 2ον Ἰλην τῆς 1ης Ἰππαρχίας προωρισμένην γὰ συνοδείαν τὴν Α.Μ. εἰς ὄλον τὸ διὰ ξηρᾶς ταξίδιον καὶ τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐφίππου Χωροφυλακῆς τινὲν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπομοιράρχου Μίλιου πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εὐρίσκοντο εἰς Μενίδιον ὁ Ταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς Ἀρτέμιος Κωνσταντίνου μετὰ 6 ἐφίππων χωροφυλάκων καταβάντες ἐξ Ἀρτῆς πρὸς προϋπάντησιν τῆς Α.Μ., 8 ἵππεῖς συνοδεύοντες ἵππους διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας τοιοῦτους ἐκ τῶν τῆς ἀκολουθίας, 9 κάρρα τῷ ἐπιμελητηρίῳ μετὰ 13 στρατιωτῶν πεζῶν καὶ 6 ἡμιόνους.

Ἀπὸ Μενίδιον εἰς Ἀρταν

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ περὶ ὥραν 9 1)4 π.μ. ἀνεχωρήσαμεν δι' Ἀρταν. Ἡ ὁδὸς ἐκ Μενιδίου μέχρι Ἀρτῆς εἶναι ὁμοιή ἀλλὰ λίαν λασπώδης ἐν καιρῷ βροχῆς. Εὐτυχῶς ὁ καιρὸς ἦτο κάλλιστος. Κατ' ἀρχὰς ἀνήλθαμεν εἰς βῆμα ἀνωφέρειαν διασκειὰς 13 λεπτῶν ἀκολούθως ἐβασίσαμεν ἐπὶ 20 λεπτ. βῆμα καὶ 10 λεπτ. τροχάδην. Τῇ 10 ὥρα π.μ. διήλθομεν διὰ τοῦ χωρίου Ἀννίνου ἔνθα ἦτο παρατεταγμένον τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Κουμυνδοουράχην 7ον Εὐζων. Τάγμα.

Τῇ 10 καὶ 10 λεπτ. ὥρα εὐρισκόμεθα ὑπὸ τὸ χωρίον Κομπότι δεξιὰ τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 χιλιομ. περίπου. Ἀκολούθως ἐβασίσαμεν ἐπὶ 20 λεπτὰ τροχάδην καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν εἰς βῆμα. Τῇ 11 παρὰ 20 ἀφίχθημεν ὑπὸ ὠραίαν ἀψίδα ἦν ἡγεῖρον ὁ Κύριος Παχὺς εἰς τιμὴν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως. Ἐνταῦθα 600 περίπου χωρικοὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Κύριον Παχὺν ὑπεδέξαντο μετ' ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ τὴν Α.Μ. Οἱ χωρικοὶ οὗτοι ἄλλοι μὲν ἐφίπποι ἄλλοι δὲ πεζῆ ἠκολούθησαν τὴν Α.Μ. ζητωκραυγάζοντες ἀκαταπαύστως. Πλησιάσαντες εἰς Ἀρταν συνητήσαμεν τὰς συντεχνίας τῆς Πόλεως μὲ ἀναπεπταμένας σημαίας καθὼς καὶ ἄπειρον πλῆθος ἀμφοτέρων τῶν φύ-

λων. Ἡ χαρὰ καὶ ὁ ἐνθουσιασμός ἦσαν ἀπερίγραπτοι. Ὁ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως λόφος ἦτο ἐπίσης πλήρης λαοῦ ἀνευφημοῦντος ἀκαταπαύστως. Τῇ 11 1)2 π.μ. ἀφίχθημεν εἰς τὴν πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως μυριοστόλιον ἀψίδα ἐνθα ὑπεδέξαντο τὴν Α.Μ. αἱ στρατ. καὶ πολιτικαὶ ἀρχαί, ὁ Μητροπολίτης μετὰ τοῦ κλήρου, ὁ Ἀρχιεραβῆνος καὶ ἡ διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου μετὰ τῶν κορασιῶν ἅτινα ἐψαλλον τὸν Β. ὕμνον. Τὴν Α.Μ. προσεφώνησεν ὁ Μητροπολίτης, ὁ Δῆμαρχος καὶ ὁ Ἀρχιεραβῆνος τὸ δὲ παρατεταγμένον ἐπὶ τοῦ λόφου Πυροβολικῶν 1ον Τάγμα ὑπὸ Α. Βάσον ἐχαιρέτησε τὴν ἔλευσιν τῆς Μεγαλειότητός Του διὰ 21 κανονοβολισμῶν. Μετὰ τὰς ἀνωτέρω προσολαλιάς εἰς οὓς ἀνταπήντησεν ἡ Α.Μ. διηυθύνθημεν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν ἐνθα ἐψάλη δοξολογία. Ἀπὸ τῆς ἀψίδος μέχρι τοῦ Ναοῦ ἦτο παρατεταγμένους ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῆς ὁδοῦ ὁ ἐν Ἄρτῃ στρατὸς συγκείμενος ἐκ τοῦ 2ου Τάγματος τοῦ Μηχανικοῦ ὑπὸ τὸν Ταγμ. Βότσαρην, τῶν Ταγματῶν τῶν Πεζ. 4ον, 7ον καὶ 22ον ἰπὸ τοὺς Ἀντισυντ. Ἀντιναυαρόπουλον (οἷσις καὶ φρουραρχεῖα) ὑπὸ τοῦ τάγματος τοῦ Πυρ. ὑπὸ τὸν Ἄντ. Βάσον καὶ ὑπὸ τῆς... Ἰλῆς τῆς 3ης Ἰπαρχίας ὑπὸ τὸν ὑπίλαο. Πλατ. Μεταξῶν, καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦτο ἐκ τῶν παραθύρων τῶν οἰκιῶν ἐρράντιζον τὴν Α.Μ. δι' ἀνθέων καὶ ζαχαρωτῶν. Τὸ γενικὸν πρόσταγμα τοῦ Στρατοῦ εἶχεν ὁ Ἀρχηγὸς Μπὸν παρακολουθῶν ἐφιππος τὴν Α.Μ. Εἰς τὸν Ναὸν ἀφίχθημεν τῇ 11 3)4 π.μ. κατὰ συνέπειαν διὰ τὸ μεταξὺ Μενιδίου καὶ Ἄρτης διάστημα διηυῖσαμεν ὥρας 2 1)2 [εἰς τὸ περιδῶριον. 3 1)2].

Μετὰ τὴν δοξολογίαν ἡ Α.Μ. ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ναοῦ ἐκτισμένον ἐπισκοπικὸν μέγαρον ἐνθα κατέλυσεν, οἱ δὲ λοιποὶ τῆς ἀκολουθίας εἰς διαφόρους οἰκίας προωρισμένους διὰ κατοικίας των.

Περιγραφή Πόλεως Ἄρτης

Ἡ Ἄρτα (ἀρχαία Ἀμβρακία) παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀράχθου εἶναι πόλις ἐχουσα οἰκοδομὰς καὶ ὁδοὺς Τουρκικῆς κατασκευῆς. Κατὰ τὴν ἐσχάτως γενομένην ἀπαρίθμωσιν ἡ Ἄρτα ἔχει 8.000 κατοίκους ἐξ ὧν Χριστιανοὶ μὲν 7.328, Ἰσραηλῖται 617 καὶ Ὀθωμανοὶ 45. Τὸ διαμέρισμα δὲ Ἄρτης κατοικεῖται ὑπὸ 35.137 ψυχῶν ἐξ ὧν τὸ Τμήμα Βρυσηῶν κατοικοῦσι 8.931, τὸ Τμήμα κάτω Ραδοβιζίου 2.872, τὸ Τμήμα Ἄνω Ραδοβιζίου 2.813 καὶ τὸ Τμήμα Τζουμέρκων 16.562. Ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάρχει στρατῶν χωρητικότητος 1000 ἀνδρῶν, καὶ ὥρολόγιον.

Τῆς πόλεως δεσπόζει Ἀκρόπολις ἐπὶ λόφου οὗ τὰ κράσπεδα βρέχει ὁ Ἄραχθος. Τῆς δὲ πόλεως καὶ Ἀκροπόλεως δεσπόζει ἕτερος λόφος ἐφ' οὗ μέγιστος ἀμυντικὸς στρατῶν ἐν τῷ διαμένει ἤδη τὸ Μηχανικόν, τούτου δὲ ἕτερος ἄνωθεν λόφος ἐφ' οὗ πρόσκαιρα ὀχυρώματα. Ἡ πόλις ἔχει 1200 περίπου οἰκίας καὶ 10 χάνια χωρητικότητος 800—1000 ἴππων, ἔχει δὲ προσέτι καὶ τρία σχολεῖα. Ἐκτὸς τοῦ ποσίμου ὕδατος ἡ πόλις ἔχει καὶ 70 φρέατα.

Ἀξιοσημείωτα κτίρια εἶναι ὁ ναὸς τῆς Παναγίας Παρηγορητίσσης βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἐκεῖνος τῆς Ἁγίας Θεοδώρας ἧς τὰ λείψανα εὐρίσκονται ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ τούτου.

Ἡ πόλις περιέχει δύο κυρίους προμαχώνας, ὁ εἰς τούτων κείμενος ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς ὄχθης ἔχει βάσεις ἀρχαῖα τεῖχη, ὁ ἕτερος ὑπερκείμενος μεγάλου μέρους τῆς πόλεως δεσπόζεται ὡς καὶ ἅπαν τὸ περιεχ. τῆς πόλ. ἀπὸ ἀμυντ. Στρο. μακρὰν κείμενον κατὰ τὸ μέσον κλιτύς ἧς ἡ ἀρχὴ κειμένη ἐπὶ τῆς ὀφρούς κρέτε λοφοσειρᾶς (Πετροβῶνι καὶ Ἄγ. Ἡλίας κορυφῇ ἐφ' ἧς 1η περιβολή) διηκουσῆς παραλλήλως τῆς γενικῆς πρὸς ἐκβολὰς διευθύνσεως τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται τετραγ. περιβολή ἧτις

δεσπόζει τοῦ Στρατ. Ἡ περιβολή αὐτή συνδέεται διὰ τῶν πυρῶν αὐτῆς μεθ' ἑτέρων 3 περιβολῶν κειμένων ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς. Αἱ θέσεις ἐφ' ὧν αἱ 4 περιβολαὶ εἰσι ἀξιοπ. κατὰ τοῦτο ὅτι ὀρίζουσι τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ δέον νὰ ἀνεγερθῶσι πυροβολοστάσια ὀπλισθησόμενα διὰ μεγάλου διαμετρήματος (ὀγκῆς) πυροβόλων ἵνα προστατεύωσι ἀποτελεσματικῶς τὴν γέφυραν.

Ἡ Ἀγ. Θεοδώρα ἦτο σύζυγος τοῦ κατὰ τὸ 1203 δεσπότου τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β, ἠσκήτευσεν δὲ ἐν τῷ ναφ' τούτῳ ἐφ' ἱκανὰ ἔτη. Ἐτερον ἐπίσης κτίριον ἀξίον σημειώσεως εἶναι ἡ γέφυρα ἢ συζευγνύουσα τὸν Ἀραχθὸν ἣς αἱ βάσεις φαίνονται Ρωμαϊκῆς τέχνης τὸ δὲ ἐπιλοιοῖτον διαφόρον μεταγενεστέρων ἐποχῶν. Τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον κείμενον ἐπὶ τοῦ μᾶλλον προκεκαλυμμένου κρασπέδου τοῦ εἰσδύοντος ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ Ἀράχθου ὅστις ἐνταῦθα συσφίγγεται μεταξὺ δύο λοφοσειρῶν.

Πρόγευμα. Τῇ 1ῃ ὥρα μ.μ. ἐν τῇ οἰκίᾳ Καραπάνου μὴ ὑπαρχούσης ἀρκετῆς εὐρυχωρίας ἐν τῷ Ἐπισκοπείῳ.

Γεῦμα. Ἐκτὸς τῶν τῆς ἀκολουθίας παρεκάθησαν κληθέντες ὁ Βασιλ. Ἐπίτροπος Κύριος Δουριώτης, ὁ Συνταγματάρχης Μπόν, ὁ Μητροπολίτης Σεραφεῖμ, ὁ Δήμαρχος Ἀντωνόπουλος, ὁ Ἀξιωματ. τῆς ὑπηρεσίας καὶ ὁ νέος Καραπάνος.

Τὴν Α.Μ. ἐξελθοῦσαν περὶ ὥραν 10ην ἵνα μεταβῇ εἰς τὸ ἐπισκοπεῖον ἠκολούθησαν ἄπειροι πλήθος ζητωκραυγάζον ἀκαταπαύστως. Ἡ πόλις φωταγωγημένη.

Πέμπτη 17 Σεπτεμβρίου

Τῇ 9ῃ ὥρα π.μ. ἡ Α.Μ. ἐξέδορα περὶ γέφυρας διελθὼν δὲ αὐτὴν μετέβη εἰς τὰς Τουρκικὰς σκηνὰς ἐνθα διέμενε μὴ διλοχία Πιζικῶν ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Ριζᾶ. Ἡ διλοχία παρετάχθη ἀράντα πρὸ τῶν σκηνῶν ἀποδώσασα τὰς νενομισμένας τιμὰς εἰς τὴν μεγαλειότητά του, ἣτις μετὰ τοῦτο περιῆλθε τὰς σκηνὰς ἀπευθύνουσα διὰ τοῦ ἐκεῖ τελώνου Τούρκου γνωρίζοντος ὀλίγον τὴν Ἑλληνικὴν διαφόρους ἐρωτήσεις πρὸς τὸν Ταγματάρχην. Ἀκολουθῶνς ἐπανήλθομεν εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς Ἐβραϊκῆς συνοικίας ἐνθα οἱ Ἐβραῖοι ὑπεδέξαντο τὴν Α.Μ. μετὰ ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ στρωνύοντες τὴν ὁδὸν δι' ἐρυθρᾶς ἐρέας καὶ παρακαλοῦντες τὴν Μεγαλειότητά του νὰ

Ναὶ ἴδω ἀφ' αὐτῆς τοξοβορία. Ἄσ
 καὶ ἀφ' αὐτῆς πῆρε τοῦ ναὶ ἴδω
 ἴδω καὶ ἴδω καὶ ἴδω
 παρασκευασίῳ . . . ἡ Ἀγία Σταυρῆ
 κρηθῆναι καὶ τὸ ἴδιον τὸ μικροῦ καὶ τὸ
 κατ' ἔχον δὲ καὶ διαίτημα καὶ καὶ
 καὶ παραδίδω — καὶ οὐκ αὐτὸν ἐργασίῳ
 καὶ Α. Μ. Ἀ' οὐκ αὐτὸν καὶ παρα-

Φωτοτυπία μιᾶς σελίδος τοῦ δημοσιευομένου ἡμερολογίου

πατῆ ἐπ' αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐκ τῆς συνοικίας ταύτης διάβασιν μας ἡ Μεγαλειότης Του ἐπεσκέφθη τὸ Ἰσραηλιτικὸν σχολεῖον ὑποδεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν διὰ ζητωκραυγῶν. Ἀκολουθῶς ἐψάλη ὑπὸ τῶν μαθητῶν ὕμνος ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποῖου ἡ Μεγαλειότης Του εὐχαριστήσασα τὸν διδάσκαλον ἀπῆλθεν.

Εἰς τὸ πρόγευμα οὐδεὶς.

Μετὰ τὸ πρόγευμα ἡ Α.Μ. μετέβη εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν κορασιῶν ἔνθα ἡ Διευθύντρια καὶ τὰ κοράσια ὑπεδέξαντο τὴν μεγαλειότητά Του μετ' ἀνευφημιῶν. Ἀφοῦ ἡ Διευθύντρια προσεφώνησε τὸν Βασιλέα καὶ τὰ κοράσια ἔψαλον ἡ Α.Μ. εὐχαριστήσασα ἀπῆλθεν. Εἶτα διηγηθῆναι εἰς τὸ φροῦριον καὶ μετὰ τοῦτο εἰς τοὺς ναοὺς Παρηγορητίσης καὶ Ἀγίας Θεοδώρας περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐποιήσαμεν λόγον.

Γεῦμα. ἔκτος τῶν τῆς ἀκολουθίας παρεκάθησαν προσκληθέντες ἅπαντες οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματοῖχοι, ὁ Κύριος Παπαφράγκος, ὁ Πρόεδρος καὶ Εἰσαγγελεὺς τῶν Πρωτοδικῶν, δύο δικασταί, ὁ Γραμματεὺς τοῦ Βασιλ. Ἐπιτρόπου, ὁ Ἀξιωματ. τῆς ὑπηρεσίας καὶ ὁ νέος Καραπάνος.

Μετὰ τὸ γεῦμα ἡ Α.Μ. ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην καὶ ἠὺχαρίστησε τοὺς πολίτας οἵτινες διαρκοῦντος ἀκόμη τοῦ γεύματος εἶχον συναθροισθῆ ὑπὸ τὰ παράθυρα καὶ ἐξέπεμπον φρενιτιωδῶς ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς Α.Μ. καὶ τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας.

Παρασκευὴ 18 Σεπτεμβρίου.

Ἡ Α.Μ. ἐξῆλθε περὶ τῆ 9 π.μ. μεταβάσα εἰς γέφυραν καὶ ἐκεῖθεν ὁδεύσασα παρὰ τὸν ποταμὸν ἐπανῆλθεν οἴκοι τῆ 10.30'.

Τῆ 11 π.μ. ἡ Μεγαλειότης Του ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τοὺς ἐξῆς Κυριοὺς:

Τὸν Δήμαρχον καὶ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, τὸν Ἀρχιεραβῆνον καὶ τινὰς προκρίτους, τὸν Πρόεδρον καὶ Εἰσαγγελέα τῶν Πρωτοδικῶν, τὸν Τελώνην, τὸν Γραμματέα καὶ ὑπογραμματέα τοῦ Βασιλ. Ἐπιτρόπου, τὸν Διάκονον τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἕνα Ἰατρὸν ἐκ Πρεβέζης.

Εἰς τὸ πρόγευμα οὐδεὶς.

Μετὰ τὸ πρόγευμα ἡ Μεγαλειότης Του ἐξῆλθεν εἰς περίπατον μέχρι τῆς γεφύρας. Ὁ καιρὸς βροχερός. Ἡ ὁδὸς λασπώδης.

Γεῦμα. Ὁ Πρωθυπουργὸς, ὁ Βασιλ. Ἐπίτροπος, ὁ Ταγματάρχης Ριζᾶ, ὁ Ἀρχιεραβῆνος καὶ ὁ νέος Καραπάνος. Μετὰ τὸ γεῦμα ἡ Μεγαλειότης Του ἀπένευμεν εἰς τὸν Ταγματάρχην Ριζᾶ τὸ χρυσοῦν παράσημον τοῦ Σωτήρος ἐφιλοδώρησε δὲ γενναίως καὶ τοὺς δύο ὑπαξιωματικοὺς τοὺς συνοδεύοντας αὐτόν. Ὁ Ταγματάρχης ἀπῆλθεν εὐγνωμονῶν τὴν Α.Μ.

Σάββατον 19 Σεπτεμβρίου.

Ὁ καιρὸς βροχερὸς ἀπὸ τῆς χθὲς μετὰ μεσημβρίαν.

Γεῦμα οὐδεὶς.

Κυριακὴ 20 Σεπτεμβρίου.

Ἡ βροχὴ ἐξακολουθεῖ. Ἡ Α.Μ. ἐξῆλθεν εἰς περίπατον μέχρι τῆς γεφύρας σταματήσασα δὲ εἰς τὴν ἀριστερὰ αὐτῆς γηραιὰν καὶ ὑπερμεγέθη πλάτανον ἐσκάλισε διὰ μαχαιριδίου ἐπ' αὐτῆς τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματός Της Γράμματα. Κατόπιν περιοργείας χάριν κατεμετρήθη τὸ πάχος τοῦ κορμοῦ αὐτῆς, ὅπερ εὗρέθη 7 περίπου ὀργυιῶν.....

Μετὰ τοῦτο μετέβημεν ὑπὸ τὴν μεγάλην ἀψίδα τῆς γεφύρας θεϊόμενοι τὸν ἐκ τῆς βροχῆς ἐξογκωθέντα Ἀραχθόν. Ὁ Ταγματάρχης Ριζᾶ, ἰδὼν τὴν Μεγαλειότητά Του ἐκ τῆς ἀπέναντι ὄχθης παρέταξεν ἐν τάχει τὴν διλοχίαν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ παρουσίασεν ὄπλα. Ἡ Α.Μ. ἰδοῦσα ὅτι ἡ διλοχία ἔμενεν ἀκίνητος ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐπὶ πολὺ μετέβη διὰ τῆς γεφύρας εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην καὶ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῆς συνοδείας

Της διήλθεν τὴν γραμμὴν τῆς παρατάξεως. Μετὰ τοῦτο χαιρετήσασα τὸν Ταγματάρχην Ριζᾶ ἐπανήλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Γ' εὐμ. Ὁ Πρωθυπουργός, ὁ Ἀρχιερεὺς, ὁ Βασιλ. Ἐπίτροπος, Παπαφράγκος, ὁ Ἀξιωματῆς Ὑψηροσίας καὶ οἱ ἀδελφοὶ Καραπάνοι. Ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς Καραπάνος ἀφίχθη ἐκ Κερκύρας εἰς Ἄρταν πρὸ δύο ὥρων.

Δευτέρα 21 Σεπτεμβρίου.

Ἡ βροχὴ ἐξακολουθεῖ. Περὶ τὴν 9 1)2 ὥραν βελιωθέντος τοῦ καιροῦ διατάσσεται ἡ ἀναχώρησις διὰ Καλενδίνιον.

Πρόγευμα τῆ 11 1)2 ὥρα π.μ.

Ὅριζεται ὥρα ἀναχωρήσεως ἡ 11 1)2 μ.μ. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἡ Α.Μ. ἀπένειμεν εἰς τὸν Μητροπολίτην Σεραφεῖμ τὸ παράσημον τῶν Ἀνωτέρων Ταξιαρχῶν. Ὁ κύριος Πρωθυπουργός μετὰ τῆς ἀκολουθίας του καὶ τοῦ Κυρίου Βάρτενφλερ μένουσιν ἐν Ἄρτῃ ἕνα ἀναχωρήσασαι τὴν ἐσπέραν εἰς Ἀθήνας. Μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἔμεινε καὶ ὁ Διερχομὸς Δρακόπουλος.

Ἄπὸ Ἄρτης εἰς Καλενδίνιον

Ἐκκινουμέν ἀκριβῶς τῆ 12 1)2 ὥρα μ.μ. Ἐξοδος ἐκ τῆς πόλεως ἐκ τῆς πρὸς τὸ Ἄννιον πύλης. Ὁ Στρατὸς ἦτο παρατεταγμένος ἀπὸ τοῦ Ἐπισκοπέου ἐνθα κατέλυεν ἡ Α.Μ. μέχρι τῆς παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως ἀψίδος. Προπορεύεται ἡ ὑπὸ τὸν ὑπομοίραρχον Γ. Μίλιον ἐφιππος Χωροφυλακῆ, ἔπεται ἡ ὑπὸ τὸν Ἰλαρχον Κ. Γρίβαν Ἰλη τοῦ Ἰππικοῦ. Ὁ Μητροπολίτης ἀκολουθεῖ ἐφιππος φέρων τὸ ἀπονεμηθὲν αὐτῷ παράσημον. Ἐκ τῶν παραθύρων τῶν οἰκιῶν ραίνουσι τὴν Α.Μ. δι' ἀνθέων οἱ δὲ πολῖται ἀκολουθοῦσι ζητωκραυγάζοντες. Τῆ 1 παρὰ 25 κάμπτομεν ἀριστερὰ καὶ διερχόμεθα γεφυροῖδιον ξύλινον. Ὁ Μητροπολίτης ἀποχαιρετᾷ τὴν Α.Μ. καὶ επιστρέφει. Βαίνομεν εἰς βῆμα ἐπὶ χαλικώδους ὁδοῦ ἔχοντες ἀριστερὰ καὶ λίαν πλησίον τὸν Ἄραχθον, δεξιὰ δὲ εἰς ὥρας ἀπόστασιν τὸ χωρίον Πέτα ἐπὶ λόφου. Τῆ 1 παρὰ 10 εὐρισκόμεθα εἰς θέσιν Κουκουναριά καὶ τῆ 1 ὥρα μ.μ. παύει ἡ χαλικώδης ὁδός.

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Δ Η Μ. Μ Α Κ Ρ Η Σ

(1 8 2 2)

Σ' ὄλον τὸν κόσμον ξαστεριά, σ' ὄλον τὸν κόσμον ἠλίος
Καὶ στὸ Ζαπαντοδράχωρον ὄλο κλπνὸς κι' ἀντάρα...

Ἀρματωλοὶ τὸν καίγαγε μαζὺ μὲ τοὺς Μακραιούς...

Μιὰ Μπεγοπούλα φώναξεν ἀπὸ τὸ παραθύρι:

— Πάψε Μακρῆ, τὸν πόλεμο, πάψε καὶ τὸ ντουφέκι,

«Κι' ὄλοι θὰ προσκυνήσωμε καὶ θὰ παραδοθούμε...»

Οἱ Τοῦρκοι προσκυνήσανε καὶ δώσανε τὸν τόπο,

Κι' ὄλο τὸ διό τους μάσανε καὶ πήγαγε στὴν Ἄρτα.

ΚΩΣΤΑ ΑΓΝΑΝΤΗ

Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 21 ΜΑΚΡΥΝΟΡΟΣ - ΤΖΟΥΜΕΡΚΑ*

Είτε κατά τὸν ἓνα τρόπο, εἴτε κατὰ τὸν ἄλλο, ἡ μεγάλη ἀπειλή ἀπὸ τὰ Τούρκικα στρατεύματα ποὺ ξεκίνησαν ἀπὸ Καλαρρύτες κατὰ τῶν Τζουμέρκων, νὰ καταλάβουν δηλαδὴ καὶ ἀπειλήσουν τὰ νῦτα τοῦ στρατοῦ μας ποὺ μαχόταν στὴν Πλάκα κατὰ τοῦ Τοπάλ Ἀλῆ, ἀποσοβήθηκε. Κι' ἔτσι τοῦτος δὲν μπόρεσε νὰ γλυτώσει ἀπ' τὴν καταστροφὴ ποὺ ἔπαθε.

Στι 27 λοιπὸν Ἰουλίου 1821, ἡμέρα ποὺ τέλειωσε ἡ μάχη τῆς Πλάκας μὲ τὴν ἀτακτη ὑποχώρησι τοῦ Τοπάλ Ἀλῆ, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε στὸ πεδίο τῆς μάχης τὰ τόσα λάφυρα, ἡ στρατιωτικὴ κατάστασι εἶχε ὡς ἐξῆς:

Ἡ Πλάκα ἦταν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Τὸν Μάρκο Μπότσαρη τραυματία, τὸν συνόδεψαν μέχρι τὸ Ἀνώγι καὶ οἱ Σουλιῶτες.

Ἡ Ἀγναντα ἦταν λεύτερη. Ἴσως καὶ ἡ Πράμαντα καὶ οἱ Μελισσοργοί. Τὸ τελευταῖο τοῦτο βγαίνει ἀπὸ τὸ γραφτὸ τοῦ «Θανάση» τοῦ Κοντοχρήστου, ποὺ ἀναφέρει ὅτι ὁ Γῶγος τοὺς «γύρισε πίσω». Δηλαδὴ τοὺς ἀπώθησε τοὺς Τούρκους. Τοὺς ἔκαμε νὰ υποχωρήσουν. Βγαίνει ὅμως καὶ ἀπ' αὐτὴ τούτη τὴ λογικὴ. Οἱ Τούρκοι δηλαδὴ, οἱ ἀπὸ Καλαρρύτες πάντοτε, ὅταν ἔμαθαν τὴν ἥττα τοῦ Τοπάλ Ἀλῆ στὴν Πλάκα, τὴν ἀτακτη ὑποχώρησή του καὶ τίς βαρεῖες ἀπώλειες ποὺ εἶχε ἐκεῖ, δὲν εἶχαν λόγος νὰ μένουν στὴν Πράμαντα κι' ἀκόμα περισσότερο στοὺς Μελισσοργούς. Τούναντίο. Εἶχαν συμφέρον ν' ἀποτραβηχτοῦν καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἀποτραβήχτηκαν δυτικὰ, πρὸς τὴν ἀντίκρουα πλευρὰ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

τοῦ Συρρακιώτικου βουνοῦ, κάπου ἐκεῖ ἴσως, μεταξύ τοῦ χωριοῦ Ντοβιζδιάνια (τώρα Πρὸ σήλιο) καὶ τῆς Κιπίνας, ἀναμένοντες διαταγές.

Στὴν Πλάκα, ὅπως εἶπαμε προηγουμένα, οἱ δικοὶ μας ἀφῆκαν μόνο μιὰ μικρὴ φρουρὰ καὶ οἱ πολλοὶ ἔτρεξαν στὴν Ἄγγαντα ἀντίκρυα γιὰ νὰ μοιράσουν τὰ πλιότσινα! Χωρίς, τὸ χειρότερο, νὰ κάμουν καὶ κάποια πρόχειρη ἔστω δχύρωση.

Ἔτσι εἶχε ἡ στρατιωτικὴ κατάσταση στὰ Τζουμέρκα στὶς 27 Ἰουλίου πού τέλειωσε ἡ μάχη τῆς Πλάκας μετὴν ὑποχώρηση τοῦ Τοπάλ Πιζά.

ΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΧΟΥΡΣΙΤ

Ὁ Χουρσίτ ἀπὸ τὰ Γιάννινα εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὸ τι ἔπαθε ὁ Τοπάλ ἔστειλε ἐπειγόντως περὶ τὶς δύο χιλιάδες στρατὸ γιὰ ἐνίσχυσὴ του. Σὲ τόσες τὶς ἀνεβάζουν. Ἡμεῖς νομίζουμε ὅτι ἦσαν λιγώτερες. Ἄς εἶναι. Δὲν ἔχει καὶ τόση σημασία τοῦτο. Συνέδθηκε δὲ στὴν περίσταση τούτῃ ὅτι ἀκριβῶς συνέδθηκε καὶ μετὴν ὑποχώρηση τοῦ—τρεῖς ἑβδομάδες πρὶν στὶς Καλαρρύτες. Οἱ ἐνισχύσεις μ' ἄλλους λόγους, αὐτὲς ἠνώθησαν μετὸ Στρατὸ τοῦ Τοπάλ ἐκεῖ γύρα, ὑπολογίζω, ἀπὸ τὸ Καλέντζι βπου θὰ στάθηκε, φαίνεται, ὑποχωρώντας τοῦτος ἢ καὶ στὴν «Παναγία» τὴ Φανερωμένη τοῦ Φορτόσι, ἀπάνω, ψηλότερα.

Ὁ Τοπάλ πού στὸ μεταξύ θὰ πληροφορήθηκε σίγουρα, ὅτι στὴν Πλάκα δὲν ἦταν παρὰ μιὰ μικρὴ δύναμη ἀπὸ ἐπαναστάτες, ξεκίνησε ὅλη νύκτα καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πρῶτ', ἐπετέθη μετὸ ὅλη τὴ δύναμη πού εἶχε τώρα κατὰ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων, τοὺς ἀνέτρεψε χωρὶς μεγάλη δυσκολία καὶ ὕστερα ὅλος ἐκεῖνος ὁ ὄγκος τοῦ Τούρκικου Στρατοῦ ξεχύθηκε στὰ πέρα χωριά τῶν Τζουμέρκων καὶ ἄρχισε νὰ τὰ καίει.

Σίγουρα, δὲ θέλει κἀν ρώτημα, καὶ οἱ ἄλλοι τότες Τούρκοι, τῶν Καλαρρυτῶν, θὰ ἐπανήρθαν, εἶμαι βέβαιος, εἰς Πράμαντα (ἴσως καὶ Μελισσοργούς) καὶ συμπλήρωσαν τὸ κάψιμο τῶν σπιτιῶν.

Ἐγινε δηλαδὴ ἀπὸ μέρους τῶν Τούρκων, ὅπως λένε σήμερα στὴ Στρατιωτικὴ γλῶσσα «ἐπιθετικὴ ἐπιστροφή τοῦ ὑποχωρήσαντος ἀπὸ τὴν Πλάκα Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀνασυνταχθέντος».

Μιὰ τέτοια σὲ μεγάλη κλίμακα, ἐπιθετικὴ ἐπιστροφή μᾶς ἔκαμε μετὰ ἑκατὸ χρόνια στὸ Ἑσπινὴ Σεχέρ καὶ ὁ Κεμάλ στὶς 8 Ἰουλίου τοῦ 1921, στὴ Μικρὰ Ἀσία.

Δὲν ὑπάρχει, λοιπόν, καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ κίνηση ἢ μᾶλλον αἱ κινήσεις τοῦτες, γίνονταν μετὰ δόση ὀρισμένο στρατηγικὸ σχέδιο πού ἔθεσε σὲ ἐφαρμογὴ ὁ Χουρσίτ στὰ Γιάννινα, ἀπ' ὅπου καὶ διηύθηνε ὅλες τὶς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ Καλαρρύτες μέχρι Πλάκας.

Τὸ σχέδιο τοῦτο εἶχε κατὰ τὴν γνώμη μας, εὐρύτερον ἀντικειμενικὸ σκοπὸ, ὅπως ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὴν ἐπακολουθήσασα ἀμέσως μάχη τοῦ Στρατοῦ τῶν Θεοδωριάνων.

Νὰ πῶς ἡμεῖς τὰ ἔχουμε συλλάβει στὸ μυαλό μας κρίνοντες τὰ γεγονότα ἐκεῖνα:

Σύμφωνα μ' αὐτὸ, μετὰ τὴν ἀνακατάληψη τῶν Καλαρρυτῶν πρῶτα καὶ τὴν κατάληψη τῆς δχυρῆς θέσεως καὶ διαβάσεως Πλάκας, ὕστερα, ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἀφοῦ θὰ κατέπνιγε καὶ τὸ τελευταῖο ἔγνος τῆς ἐπανάστασης στὰ Τζιουμερκοχώρα, λεηλατώντας, καίοντας καὶ καταστρέφοντας τὰ πάντα, θὰ προχώραγε ἀπὸ τὴ διάβαση «Ἀφτή», ἀπὸ Μελισσοργούς εἰς Θεοδώριανα καὶ ἀπεκεῖ πρὸς Βάλτο. Θὰ ἀπειλοῦσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ νῶτα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ, ὅστις μετὴν λαμπρές, ὅπως εἶδαμε, νίκες του στὸ Μακρυνόρος ὄχι μόνο εἶχε ἐμποδίσει τὸν Ἰσμαὴλ Πλιάσα νὰ περάσει στὴν Αἰτωλοακαρνανία, ἀλλὰ μεταδληθεῖς σὲ ἐπιτιθέμενο, προετοιμαζόμενος τώρα, ἀφοῦ κατέλαβε τὸ Πέτα, νὰ ἐπιτεθεῖ καὶ κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς Ἄρτας.

Μετὴν προέλασή του τούτῃ ἀπὸ τὴν Αὐτὴ πρὸς Βάλτο ἔλπιζε ὁ Χουρσίτ νὰ φτάσει καὶ μέχρι τὸ Μεσολόγγι ἀκόμα. Θὰ παρέλυε τότε κάθε ἐπαναστατικὴ κίνηση γιὰτι μᾶζι μετὴν ἐισβολὴν στὸ Βάλτο θὰ γινόταν τότε συνδυασμένη ἐπιθετικὴ κίνηση καὶ ἀπὸ τὰ εἰς Ἄρτα Τουρκικὰ στρατεύματα καὶ θὰ ἔθεταν ἔτσι σὲ φανερὸ κίνδυνον ὅλον τὸν ἐκεῖ μαχόμενον

ἐπαναστατικὸ στρατό. Θὰ ἐδημιουργεῖτο δὲ τέτοια σύγχυση ἅμα μαθαίνονταν ὅτι Τουρκι-
κὸς στρατὸς μπήκε ἀπὸ τὰ Θεοδώριανα κάτω στὸ Βάλτο ὥστε μὲ τὴν ἐπίθεση τότε καὶ
τῶν ἀπὸ Ἄρτα Τούρκων θὰ διαλυόταν ἴσως ὁ στρατὸς τῶν Καπεταναίων ἂν δὲν ἤθελε νὰ
θεθεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ μιὰ τανάλια καὶ νὰ καταστραφεῖ δλότελα.

Τὸ σχέδιο λοιπὸν τοῦτο τοῦ Χουρσίτ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴ σύλληψη καὶ ὡς πρὸς τὴν
ἐφαρμογὴ τοῦ ἦταν πραγματικὰ τέλειο. Γι' αὐτὸ ἐπέμεινε σώνει καὶ καλά νὰ κρατᾷ γερὰ
τὶς Καλαρρύτες καὶ τὴν Πλάκα. Θέσεις ἀπ' τὶς ὅποτες ἄλλωστε οἱ Ἕλληνες θὰ μπορού-
σαν νὰ τοῦ ἀπειλοῦν καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ στρατόπεδὸ του στὰ Γιάννινα.

Ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ ποὺ ἐξεθέσαμε πρᾶπᾶν γίνεται, νομίζουμε, φανερὸ πόση σπου-
δαιότητα καὶ σημασία εἶχαν οἱ μάχες τοῦτες Καλαρρυτῶν καὶ Πλάκας.

ΤΟ ΚΑΨΙΜΟ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΟΧΩΡΙΩΝ

Ἦστερα ἀπ' τὴν κατάληψη τῆς Πλάκας, ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ξεχύθηκε, ὅπως εἴπα-
με στ' ἀντίκρυα χωριά. Τότε ἔκαψε τὰ Σχορέτσανα (Καταρράκτη), τὴν Ἄγγαντα, μιὰ—δυὸ
συνοικίες τῶν Ραφταναίων, τὴν Κοσοβίτσα (Κτιστάδες τώρα) καὶ δλοκλήρωνε καὶ τὸ κά-
ψιμο τῆς Πράμαντας καὶ τῶν Μελισσουργῶν.

Ὁ γράφων θυμᾶται μὲ πόση φρίκη οἱ παλῆοι διηγούταν, ὅταν ἦταν μικρὸς στὸ χω-
ριό, τὰ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης μὲ τὴ φωτιά. Ὅπως ἐννοεῖται, τὰ εἶχαν ἀκούσει καὶ
τοῦτοι ἀπὸ τοὺς αὐτόπτες πατεράδες τους. Οἱ κάτοικοι, λέει, τῶν χωριῶν σκαρφάλωσαν
στὶς ἀπρόσιτες πλαγιές πᾶν στὸ Βουνὸ κι' ἔβλεπαν, καταλαβαίνετε μὲ τί τρόπο καὶ ἀ-
πελπισία, νὰ καίωνται κάτω τὰ σπῖτια τους καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους ἀπὸ τοὺς θαρβάρους
καὶ ἀπολίτιστους Τούρκους. Ὅπως ἀπαράλλαχτα ὕστερα ἀπὸ 122 χρόνια οἱ τωρινοὶ κά-
τοικοὶ τους τὰ εἶδαν πάλι νὰ καίωνται ἀπὸ τοὺς πολιτισμένους ὅμως αὐτῇ τῇ φορᾷ, εὐρω-
παίους, τοὺς Γερμανούς. Αὐτοὶ, βλέπεις, πειδὸ πολιτισμένοι, ποὺ ὁ πολιτισμὸς φάνηκε δὰ
πόσο ἐπιφανειακά, τὴν πέτσα τους μόνο, ὅπως τὸ φτιασίδι, τοὺς εἶχε πασαλείψει, ἐνῶ τὸ
μέσα, τὸ ἐνσιχτό τους ὅπως τὴ δέδειξαν, εἶναι ἄγριο, πρωτόγονο, χτηνώδες φυσικὸ τῆς κα-
ταγωγῆς τους ἀπὸ τοὺς Γόθους, αὐτοὶ λέμε, δὲν κάψανε μόνο τὰ χωριά ὅπου περάσανε,
ἀλλ' ἔρριχναν καὶ ζωντανὰ μικρὰ παιδάκια μέσα στὴ φωτιά μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ κάνουν
χάξι. Καὶ φτεύαγε καὶ τὶς σφαῖρες στὰ κούτελά μας γιὰ τοῦ φύλλου πῆδημα! Πολιτισμέ-
νοι, βλέπεις, οἱ ἀνθρώποι! Πολιτισμένοι!!

Θυμοῦμαι ἐπίσης, εἴμουνα πολὺ μικρὸς, ποὺ κάποια ἀνασκαφὴ γινόταν στὸ χωριὸ
μου Ἄγγαντα, δίπλα στὴ μικρὴ Ἐκκλησοῦλα «Παναγία», ὅπου τὸ παλῆδ Νεκροτοφεῖο.
Τὴν ἔκανε κάποιος στὸ χωριὸ ποῦχε ὄνειρευτεῖ θησαυρό. Ἄντις ὅμως θησαυρὸ—σάν τώρα
δὰ τὸ θυμᾶμαι— ἐβρέθηκαν στ' ἀλήθεια «ἄνθρακες». Εἶτανε τὰ κάρβουνα ἀπὸ τὴ φωτιά
«στὴν ἐπανάσταση», ὅπως ἄκουσα τὸν υπέργηρο τότε Ἄναγνώστη Γεῶργο νὰ λέει.

Στὴν Πράμαντα, ἢ ἀπ' τὴ φωτιά καταστροφὴ φαίνεται πὼς ὑπῆρξε δλοκληρωτικὴ.
Σύμφωνα μὲ κάτι πληροφορίες ποὺ πῆρα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Τοῖκου, Δασκάλους, εἰ παλῆοι
γερόντοι τῆς Πράμαντας ἀνάφερναν ὅτι δυὸ μονάχα σπῖτια δλα-κιάλα γλύτωσαν ἀπὸ
τὸ κάψιμο καὶ συγκεκριμένα τὸ σπῖτι τοῦ Ραντζοδῆμα καὶ τὸ σπῖτι τοῦ Γιάννη Νάση.

Τότες καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν Πράμαντα πολλὲς οἰκογένειες καὶ ἐγκατεστάθηκαν ἄλλες
στὸ Βάλτο (βρῆκε ἐκεῖ μιὰν οἰκογένειαν νὰ λέγεται Σ κ ἄ ρ λ ο υ ὁ γράφων), ἄλλες στὴν
Αἰτωλοακαρνανία, ἄλλες ἀλλοῦ καὶ μία, ἢ οἰκογένεια Μολώνη, κάτω στὴν Καλαμάτα.
Πληροφορία καὶ τούτη τῶν ἀδελφῶν Τοῖκου.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ «ΣΤΑΥΡΟΥ» ΤΩΝ ΘΕΟΔΩΡΙΑΝΩΝ

Τὸ τι ἔγιναν καὶ ποῦ κατέληξαν τὰ διάφορα ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας καπεταναίους ἐπανα-
στατικὰ Ἕλληνικὰ σώματα μὲ τὴν ὑποχώρησή τους ἀπὸ τὴν Πλάκα δὲν εἶναι ἱστορικὰ ἐ-
ξηκριώμενο. Μποροῦμε ὅμως νὰ συμπεράνωμε ὅτι πολλοί, ἂν ὄχι ὅλοι, ἀπὸ τοὺς ντόπιους

ποῦχαν ἐπιστρατευτεῖ θά δικλῦθηκαν καὶ θά πῆγαν στὰ χωριά τους.

Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ θεωρεῖται δέβαιο εἶναι ὅτι ἀπὸ τοὺς Καπεταναίους ὁ Γῶγος Μπακόλας μαζί μὲ τὸ γέρο-Μπαλωμένο, τὸν ἥρωα τῆς μάχης τῶν Καλαρρυτῶν ὑποχώρησαν στὸ Βουργαρέλι κι' ἔτσι βρεθῆκαν πρῶτοι αὐτοὶ στὰ Θεοδώριανα, κεῖ κοντά, στὶς 4 Αὐγούστου πού ἔγινε ἡ μάχη «τοῦ Σταυροῦ».

Γιὰ τὴν ἡμερομηνία, πότε ἔγινε ἡ μάχη τοῦ «Σταυροῦ» πάλι ὁ Μακρυγιάννης πέφτει ὀξω. Γράφει δηλαδὴ πῶς ἔγινε «Σεπτέμβριο μὴνα» ἐνῶ ἡ ἐφημερίδα Αἰτωλικῆ δημοσιεύει ἀναπόκριση ἀπὸ τὸ Μακρυνόρος στὶς 15 κιάλας Αὐγούστου στὴν εἰσαγωγικῶς ἀναφέρεται ὅτι «στὶς τέσσερες Αὐγούστου ὁ ἐχθρὸς δυνατὸς δύο χιλιάδες στρατεύμα ἀτιπαράταχθη εἰς μάχην εἰς τὴν θέσιν ὀνόματι Σταυρὸς εἰς τὸ χωρίον Θεοδώριανα ἐναντι τοῦ καπετάνου Γῶγου Μπακόλα».

Δὲν ὑπάρχει συνεπῶς καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἡμερομηνία αὐτὴ, 4 Αὐγούστου, εἶναι ἡ ὠσότη. Ἔρχεται ἄλλως τε τούτη σὲ πλήρη συσχέτιση καὶ μὲ τὰ γεγονότα τῆς Πλάκας.

Οἱ Τούρκοι ἄμα πῆραν τὴν Πλάκα καὶ ρίχτηκαν ἀπόπερα στὰ Τζουμέρκα ὅπου ἄρχισαν, ὅπως εἶπαμε, νὰ καίνε τὰ χωριά, προχώρησαν διὰ Μελισσουργῶν πρὸς τὸν αὐχένα «Αὐτὶ» μὲ κατεύθυνση πρὸς τὰ Θεοδώριανα. Ἔτσι στὶς τέσσερες Αὐγούστου βρεθῆκαν στὴ θέση «Σταυρὸς» τῶν Θεοδωριάνων, ἐκτελοῦντες τὸ σχέδιο τοῦ Χουρσίτ, πού εἶχε κατὰ τὴ γνώμη μας, τοῦτος καταστρώσει. Νὰ προχωρήσουν δηλαδὴ ἀπὸ κει πρὸς τὸ Βάλτο. Στὸ «Σταυρὸ» ὅμως τὰ βρῆκαν μπαστούνια. Πρὸς μεγάλη τους, ὅπως φάνηκε, ἐκπληξῆ εἶδαν μπροστά τους τὸν Γῶγο Μπακόλα μὲ τὸν Μπαλωμένο πού τόχαν ἤδη πιάσει τὸ διάβα τοῦτο μὲ λίγα πικλῆκάρια καὶ πού ἀντιπαράταχθηκαν ἔτοιμοι γιὰ μάχη. Ἀνάμεσα στὰ πικλῆκάρια τοῦ Γῶγου ἦταν καὶ ὁ Μακρυγιάννης, πού τότε, καίνας τὶς μέρες εἶχε βγῆ ἀπὸ τὶς φυλακὲς τῆς Ἄρτας ὅπου τὸν εἶχαν οἱ Τούρκοι κλεισμένο, κι' εὐθὺς ὡς λευτερώθηκε ἔσπευσε ν' ἀνέβει ἀπάνω στὰ Τζουμέρκα (ἴσως στὸ Βουλγαρέλι) καὶ κατατάχθηκε ἀπλοῦς στρατιώτης στὸ σῶμα τοῦ Μπακόλα.

Ἡ δύναμη πού ἀντιπαράταχθηκε στὸ «Σταυρὸ» εἶτανε πολὺ λίγη. Ὁ Μακρυγιάννης λέει «Ποτὲ δὲν βγαίναμε τριακόσιοι πενήντα. Οἱ Τούρκοι ἦσαν περὶ πέντε χιλιάδες».

Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη τὴ σημασία πού ἔδινε ὁ Χουρσίτ στὴν ὄλη ἐπιχείρηση, ἴσως νὰ μὴν εἶναι ὑπερβολικὸς.

Πάντως, ὅλον αὐτὸν τὸν ὄγκο τοῦ Τούρκικοῦ στρατοῦ τὸν ἀντίκρουσε ὁ Γῶγος καὶ ὁ Μπαλωμένος μὲ τοὺς «Τριακοσίους των» γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ λίγο Θερμοπύλες.

Ἡ πρώτη «ἐπαφή» κατὰ τὴ στρατιωτικὴ γλῶσσα, ἔγινε τὸ πρῶτ' στὶς 4 Αὐγούστου. Ὁ Γῶγος κρατοῦσε τὶς θέσεις του γερά.

Χάρη στὴν τέτοια γενναία ἀντίσταση τοῦ Γῶγου δόθηκε καιρὸς καὶ ἄρχισαν νὰ καταφτάνουν σὲ ἐνίσχυση καὶ ἄλλοι καπεταναῖοι.

Ἐκ τῶν πρῶτων κατέφτασαν ὁ Γιαννάκης Ράγκος καὶ ὁ Κατσιογιάννης (καὶ οἱ δύο ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Βάλτου) καὶ συνέχεια ἀράδα κατόπι κι' ἄλλοι ὅπως ὁ Σπαῆς καὶ οἱ Κοτιλιδέοι, Τζουμερκιώτες τοῦτοι. Φαίνεται ὅμως, ὅπως θὰ ἐκθέσω καὶ παρακάτω, ὅτι, ἄμα οἱ Τούρκοι εἶδαν μὲ τὴν πρώτη ἐπαφή, ὅτι Ἕλληνες τόχουν πιασμένο τὸ μέρος, ἔδωκαν μιὰ μικρὴ μάχη, εἶδαν ὅτι τοῦτο κραταίει γερά κι' ὕστερα σταμάτησαν καὶ δὲν ξαναεπιτέθηκαν. Ἐμειναν ἔτσι ἀντιμέτωποι καὶ τὴν ἄλλη μέρα 5 Αὐγούστου. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀναφέρεται ὅτι τὸ βράδυ τῆς ἡμέρας αὐτῆς κατάφτασαν γιὰ ἐνίσχυση καὶ οἱ Ἀκαρναῖνες ὄπλαρχηγοὶ Βαρνακιώτης καὶ Ἰσκος.

Πολὺ μπερδεμένες πληροφορίες ἔχουμε ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀπώλειες τῆς μάχης ταύτης τοῦ «Σταυροῦ» τῶν Θεοδωριάνων.

Ὁ Μακρυγιάννης πού πρώτη φορά ἐκεῖ πῆρε τὸ δάφτισμα «τοῦ πυρὸς» στὴν ἐπανά-

σταση, γράφει άόριστα «έγινε ένας χαλασμός μεγάλος και πάλι άναδειχτήκε ο Γώγος άθάνατος». Ούτε και στις πληροφορίες που μάς δίνει ο Κασσομούλης, ότι δήθεν οι Τούρκοι είχαν 400 νεκρούς, μπορούμε νά δώσωμε πίστη διότι ή έφημερίδα «Αίτωλική» τής 15ης Αύγουστου σέ δεκαοχτώ μόνον άνεβάζει τους νεκρούς Τούρκους και ως λάφυρα «ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΜΑΧΗΣ» αναφέρει έξόν από τρεις αιχμαλώτους όλίγα άλογα και μερικά γαταταγάνια «άργυρόχρυσα».

Έκείνο όμως που άξίζει ίδιαίτερα νά σημειωθή είναι ότι ο ιστορικός και Άκαδημαϊκός Κόκκινος ούτε καν την αναφέρει τή μάχη τούτη στή δωδεκάτομη τελευταία έκδοση τής ιστορίας τής Έλληνικής Έπαναστάσεως που έχω ύπ' όψη μου. Άλλά και από τήν έρευνα που έκανα σέ όση βιβλιογραφία μπόρεσα νάχω στή διάθεσή μου (ιδές στο τέλος) δέν κατώρθωσα νά βρω πουθενά κάτι για τήν περι ού ό λόγος τούτη μάχη του «Σταυρού» των Θεοδωριάνων.

Υπάρχει φυσικά ή παράδοση στα χωριά των Τζουμέρκων: «Οι Τούρκοι έκαψαν άράδα τά χωριά από τά Σχορέτσανα μέχρι τους Μελισσιουργούς άποπίσω κι' άποκει τράβηξαν από τó Αύτι για τά Θεοδώριανα και κεί στο «Σταυρό» πολέμησαν με τó Γώγο και τους άλλους καπεταναύς».

Έξόν όμως από τήν παράδοση έχουμε και μιá γραφτή θύμηση που τήν όφείλουμε στον έξαιρέτο Φιλόλογο Καθηγητή από τόν Καταρράκτη Γεώργη Γιαννακούλα Παπαγεωργίου. Τούτος άνάμεσα σέ πολλές άλλες σημειώσεις πουχε αντιγράψει από παληά βιβλία Έκκλησιών, βρήκε και μιá σχετική με τó θέμα μας σ'ένα παληό πεντηκοστάρι τής «Παναγιας Χρυσοσπηλιώτισσας των Γουργιανών». (Τά Γουργιανά είν' ένα μικρό χωριό στή Τζούμα, περιφέρεια Άγναντων). Ίδου αúτη:

«Έτος 1821... Θύμηση τόν καιρό του χαλασμού, όντας επάτησαν οι Τούρκοι τó Τζουμέρκο και πήραν τó βιό του κόσμου όλο. Είχαν τους Άγναντίτες κλεισμένους στο βουνι και πολέμαγαν μέρες τρεις. Και τους έβγαλαν οι Σουλιώτες και γλύτωσαν τόν κόσμο όλον. Και πήγε ο καπετάνος ο Γώγο Μπακόλας στο Σταυρό και πολέμησε με 6 χιλιάδες και γλύτωσε τόν κόσμο ούλον».

Προφανώς πρόκειται για τόν «Σταυρόν» των Θεοδωριάνων.

Τι πρέπει λοιπόν νά συμπεράνωμε απόλα αúτά; Ότι, κατά τήν πεποίθησή μας, όλος εκείνος ο Τουρκικός Στρατός προχώρησε χωρίς νά δώσει καθαυτό μάχη άλλη έκτός από τή μικρή εκείνη άψμαχία που έλαβε χώρα κατά τήν πρώτη έπαφή τó πρωϊ τής 4 Αύγουστου με τó Γώγο Μπακόλα. Τούτο άλλως τε βγαίνει ξεκάθαρα και από τó ανακοινωθέν τής έφημερίδος «Αίτωλική» που γράφει ότι μετά τήν άφιξη τó βράδυ τής 5ης Αύγουστου εκεί του Βαρνακιώτη και Ίσκου:

«ΠΡΟΣΜΕΝΟΜΕΝ ΠΑΕΟΝ ΝΑ ΕΙΔΩΜΕΝ ΤΗΝ ΜΑΧΗΝ ΘΕΛΕΙ ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗ» και εκφράζει τήν πεποίθηση πώς όλοι «οι Τούρκοι που μπηχαν μες στο χωριό Θεοδώριανα θα άφήσουν εκεί τά πτώματά των».

Ή άναμενομένη όμως ΓΕΝΙΚΗ τούτη μάχη δέν έγινε και γι' αúτό δέν τήν αναφέρουν και οι ιστορικοί.

Και δέν έγινε διότι άσφαλώς όπως ήμεϊς πιστεύουμε, οι Τούρκοι τήν άλλη μέρα 6 Αύγουστου άρχισαν νά υποχωρουν. Έφοβήθησαν και δικαίως ότι ήταν έπόμενο νά τους πιάσουν τά νώτα. Μάλιστα ο Γιαννάκης Ράγκος είχε κιάλας άρχιση νά τους χτυπάει από πίσω.

Έπι κεφαλής του Τουρκικού στρατού κατά πάσα πιθανότητα πρέπει νά ήτανε ο Τουρκο Ναυπλιώτης Τοπάλ Άλής. Δέν είναι όμως εξηκριωμένο σίγουρα τούτο. Άν ήταν όμως

πράγματι ἐτούτος εἶχε κι' ἄλλον ἓνα λόγος ἀκόμα παραπάνω νὰ διατάξει ὑποχώρηση, γιὰτὶ πρόσφατο ἦταν τὸ τί'χε πάθει πρὶν δέκα μέρες στὴν Πλάκα, ὅπου γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν αἰχμαλωσία ἀπὸ τὸν Μάρκο Μπότζαρη ἀναγκάστηκε νὰ τρέχει τὸν κατήφορο πεζῆ κι' ὀϊδοῦς, ἐγκαταλείποντας ὅπως εἶπαμε ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὸ θησαυρὸ του ἀκόμα στὰ χέρια τῶν ἐπαναστατῶν.

Η ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ὁ Τούρκος λοιπὸν Πασᾶς ποὺ διηύθυνε τὶς ἐπιχειρήσεις τοῦτες πρὸς τὰ Θεοδώριανα ὅταν εἶδε ὅτι ἀπέτυχε τὸ στοιχεῖο τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, νὰ θρεθεῖ δηλαδὴ ἀμαχητὶ κάτω στὸ Βίλτο, καὶ ν' ἀπειλεῖ ἔτσι τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μακρυνόρους, ἀντελήφθηκε τώρα ὅτι πρόκειται νὰ τὸν κλείσουν μέσα σ' ἐκεῖνη τὴν ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ βουναὶ στενὴ κοιλιά. (Ὁ γράφωμ τὴν ἔχει διαδεῖ). Εἶχε ἀσφαλῶς τὴν στοιχειώδη στρατηγικὴ ἀντίληψη νὰ κρίνει ὅτι κινδυνεύει νὰ συλληφτεῖ αἰχμάλωτος, μὰ μάλιστα, ποῦχε καὶ τόσο ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὶς κύριες θάσεις του, ὁ δὲ ἀνεφοδιασμός του σὲ τρόφιμα ἦταν πάρα πολὺ δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος.

Συνεπῶς τοῦ ἐπεβάλλετο νὰ ὑποχωρήσει πρὸς Μελισσουργοὺς πάλι καὶ μάλιστα ἐσπευσμένως. Ὅσα τρόφιμα κι' ἂν εἶχαν ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χωριά ποὺ ἔκαψαν κι' ἐπλιατσολόγησαν, ποῦ νὰ μπορέσουν νὰ θρέψουν ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἀσκέρι.

Ἐξάλλου ἔχουμε τὴ γνώμη ὅτι, οἱ ἀκροβολισμοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀναφέρουν ὅτι ἐγίναν στὰ Σχαρέτσανα (Καταρράκτην) καὶ περὶ πλησιέστερα πρὸς τὰ Θεοδώριανα, δὲν θὰ ἦσαν παρὰ σύγκρουση μὲ τὶς πλαγιοφυλακὰς τῶν Τούρκων. Εἶναι πράγματι δύσκολο νὰ παραδεχτεῖ κανεὶς ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ εἰσχωροῦσαν μέσα στὴ στενὴ ἐκεῖνη διάβαση «Αὐτὶ» χωρὶς νάχουν βγάλῃ πλαγιοφυλακὰς πρὸς τὶς κορυφογραμμὰς τῶν Τζουμέρκων δίπλα τους.

Δὲν ἀποκλείεται ὅμως καθόλου νὰ ἦταν καὶ στρατήγημα, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἀνενόχλητα τὴν ὑποχώρησίν τους. Τὸ ἴδιο ἔκαμαν καὶ στὸ Σαραντάπορο τοῦτοι τὸ 1912. Ἀρχίσαν νὰ ὑποχωροῦν ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὰ τελευταῖα τους τμήματα πρὶν τοῦτα ἀποσυρθοῦν ἔρριξαν κάμποσους πυροβολισμοὺς γιὰ νὰ δείξουν πῶς κρατᾶνε τάχος γερὰ τὶς θέσεις τους.

Τὸ συμπέρασμα, λοιπὸν, εἶναι, ὅτι δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέραμε, οἱ Τούρκοι ἔσπευσαν στὶς 6 Αὐγούστου νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὴν κατεύθυνση Αὐτὶ — Μελισσουργοὶ καὶ ἄγνωστο ἀπεκεῖ πρὸς ποῦ. Πάντως εἶναι λογικὸ νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι ἀφοῦ ἀφήκαν ἰσχυρὰς φρουρὰς στὴν Πλάκα καὶ τοὺς Καλαρρῦτες, τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ στρατοῦ θὰ κατευθύνθηκε γιὰ τὰ Γιάννινα.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΤΙΝΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Τιμὴ καὶ δόξα σ' ὅλους τοὺς καπεταναίους γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα στὸ Γῶγο Μπακόλα ποὺ τοῦτος μὲ τὸν Μπαλωμένο σταματήσανε πρῶτοι τὸν Τούρκικο στρατὸ, κείνο τὸ πρωὶ νὸ, στὶς 4 Αὐγούστου, στὰ Θεοδώριανα.

Ἄν λάθωμε ὑπόψη, ὅτι λίγες μέρες πρὶν εἶχε γίνεῖ ἡ τελικὴ μάχη τῆς Πλάκας καὶ ἡ ἐκεῖθε ὑποχώρηση τῶν Ἑλλήνων, θὰ πρέπει σίγουρα νὰ μὴν εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ τοῦτοι καὶ πολὺ ἀπὸ τὰ Τζουμερκοχώρια.

Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν μαθεύτηκε πῶς οἱ Τούρκοι περνοῦνε πίσω ἀπὸ τὸ Βουνό, γιὰ τὰ Θεοδώριανα, τρέξανε γλήγορα καὶ θρέθηκαν ἐκεῖ ἐγκαίρως.

Βγαίνει ἐπίσης ὅτι τὰ Σώματα τοῦ Μπακόλα καὶ τῶν Βαλτινῶν Καπεταναίων δὲν εἶχαν διαλυθεῖ καὶ ὅτι καὶ κείνοι ἀπ' τοὺς Τζουμερκιῶτες καὶ Ραντοβιζινοὺς ποὺ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἔμειναν στὰ χωριά τους γιὰ ν' ἀσφαλίσουν τὶς φαμήλιες καὶ τὰ σπίτια τους ἀπὸ τὸ κάψιμο, ξαναπῆραν ἢ ἴσως καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ξαναπάρουν πάλι τὸ ντουφέκι.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἓνας ἰσχυρὸς ἐπαναστατικὸς στρατὸς ὑπὸ ἀξίους καὶ γενναίους

Καπεταναίους μαζεύτηκε τις μέρες κείνες στο «Σταυρό» για να φράξει, όπως και πράγματι έφραξε, το δρόμο των Τούρκων προς τὰ Νότια.

Εκείνο επίσης πού νομίζουμε πρέπει να εξαρθεί, είναι ότι ή απόσυρση δυνάμεων, πού πρέπει να έγινε από τὸ Ἑλληνικὸ Μέτωπο Πέτα — Κομπότι, πραγματοποιήθηκε με τόσο μυστικότητα και προπάντος με τέτοια ταχύτητα, πού ούτε καν σκέφτηκαν οἱ Τούρκοι τῆς Ἄρτας πῶς ἦταν ή μὴν ευκαιρία να δράσουν και τοῦτοι συνδυασμένα ἀπεκαῖ, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν ἀπέναντί τους Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ἡ και ἐάν τὸ σκέφτηκαν και εἶχαν τυχὸν πρὸς τοῦτο σχετικές διαταγές δὲν ἀποτόλμησαν να τὸ ἐπιχειρήσουν.

Ἐμεῖς προσωπικὰ ὑποθέτουμε ὅτι μᾶλλον ἤθελαν, εἶχαν σὰ σκοπὸ, να κρατοῦν καθλωμένες τις ἀπέναντί τους ἐπαναστατικές δυνάμεις. Ἦταν, φαίνεται, τόσο βέβαιος, ὁ Τούρκος Πασᾶς ὅτι, πέφτοντας ή Πλάκα, κανένας πειὰ δὲν θὰ μπορούσε ν' ἀντισταθῆ στὸν Τούρκικο στρατὸ, ὥστε για τίποτε ἄλλο να μὴν ἀπασχολείται παρὰ πῶς να μπορέσει να κρατήσει γερά τὴν Ἄρτα ἀπὸ τους Ἑλληνες τοῦ Πέτα.

Ἡ κατοχή τοῦ Πέτα ἦταν ἕνα πολὺ σπουδαῖο ἔρεισμα για τὴν ἀμυνα τῆς Ἄρτας. Γι' αὐτὸ και φαγώθηκε να τὸ πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Και δὲν τοῦ ἦταν μόνο χρήσιμο για τὴν ἀσφάλεια τῆς Ἄρτας, ἀλλὰ ἀπαραίτητο και για μελλοντικὴ ἐκ μέρους του ἐπίθεση. Γιατί καμμιά δὲν ἐπιτρέπεται, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἀμφισβηλία ὅτι θὰ ἐπιτίθονταν και τοῦτος ἀπὸ τὴν Ἄρτα, εὐθὺς ὡς μάθαινε ὅτι ὁ ἀπὸ Θεοδώριανὰ Τούρκικος στρατὸς κατέδηκε κάτω στο Βάλτο.

Συνεπῶς συμφέρον εἶχε, μέχρις ὅτου συνέβαινε τὸ τοιοῦτο αὐτὸς να κρατᾷ ἕσες περισσότερες μπορούσε Ἑλληνικές δυνάμεις ἀπέναντί του γύρω ἀπὸ τὴν Ἄρτα. Εἶναι κι' αὐτὸς νομίζουμε, ἕνας λόγος πού δὲν ἔπαψαν οἱ ἀψιμαχίες κείνη τὴν περίοδο στὴ γραμμὴ Πέτα — Κομπότι.

ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ τῶν Τούρκων πρὸς τὸ Σταυρὸ Θεοδωριάνων τελειώνουν και τὰ πολεμικὰ γεγονότα στὰ Τζουμέρκα κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἐπανάστασης.

Ἐχάσαμε τις Καλαρρύτες και τὴν Πλάκα ἀλλὰ ἐμποδίστηκε ή προέλασις τούτων πρὸς τὴν Αἰτωλοακαρνανία μέσον τοῦ Βάλτου. Ἔτσι ὁ πρὸ τῆς Ἄρτας Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀνενόχλητος ἀπὸ τὰ νῶτα του ἄρχισε να προετοιμάζεται για τὴν ἐπίθεση τῆς Ἄρτας ή ὁποία και ἐπραγματοποιήθηκε τρεῖς μῆνες κατόπι, τὸν Νοέμβρη τοῦ εἰκοσιένα.

Τελειώνοντας τὴ μικρὴ μου τούτη μελέτη ἔχω χρέος να σημειώσω ὅτι δὲν ἰσχυρίζομαι πῶς συνεισέφερα καινούργιο τι στὰ ὅσα ἦταν ἤδη γνωστά. Μόνο πού με δικές μου γνώμες, ὑποθέσεις και κρίσεις προσπάθησα να συμπληρώσω τὰ κενὰ πού παρουσιάζονται ἀπὸ τις διάφορες πηγές. Πρᾶγμα μάλιστα πού δὲν ξέρω και ἂν τὸ κατάφερα.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΑΝΤΗΣ

Η ΑΡΤΑ ΕΙΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ 1696-1787*

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ Α. Μ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

26 Ὀκτωβρίου 1748. Ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην.

«... οἱ νέοι ἀρματωλοὶ ἦτοι φύλακες τῶν δρόμων, Τζιοβάρας καὶ Νάκας τοὺς ὁποίους διώρισαν οἱ Τούρκοι διωκῆται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λούρου διὰ τὴν φύλαξιν τῶν συνόρων, παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Δημόσιον Ἀντιπρόσωπον τῆς Πρεβέξης καὶ προβάλλοιεν ἀξιώσεις διὰ πολλὰς οἰκογενεῖας ὑπηκόων Πρεβέξης καὶ μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἔχον συγγενεῖς καὶ συνεννοῦνται μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους καὶ ζητοῦν οἱ ἀρματωλοὶ νὰ τοὺς ἀπελάσωμεν ἵνα τιμωρηθῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους Διοικητάς. Ταυτοχρόνως ἤρπασαν καὶ πολλὰ μικρὰ ζῶα τῶν Πρεβεζάνων, λέγοντες ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸν προκάτοχόν των ἀρματωλὸν Σαβίδην ὃ ὁποῖος περιέπεσε τώρα εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Διοικητῶν καὶ καταδιώκεται.... Ἐπεφόρτισα τὸν ὑποπρόξενον νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντόνως εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς Ἀρτις..»

30 Δεκεμβρίου 1748 Ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην

«...πανθέντος τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ καὶ διορισθέντος ὡς Πασᾶ τῶν Γιαννίνων τοῦ Πασόμπει, ἦλθεν ὃ τελευταῖος τὰς παρελθούσας ἡμέρας εἰς τὴν Ἀρταν καὶ ταυτοχρόνως ἔφθασαν ἕνας Καπιτζήμασης καὶ εἰς ἀγᾶς σταλέντες ἀπὸ τὸν νέον Μπεϊλέρμπειν τῆς Ρούμελης, ἵνα κάμουν ἀνακρίσεις καὶ ἐξακριβώσουν τὰ αἷτια τῶν παραπόνων πὸν εἶχον ὑποβάλει κατὰ τοῦ Σουλεϊμάν οἱ πρόξοικοι τῆς Ἀρτις καὶ ὃ Πασόμπει εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Τὰ ἀνωτέρω μοὶ ἀνέφερεν ὃ ἐν Ἀρτιῇ Βενετὸς Ὑποπρόξενος, ὃ ὁποῖος μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Πασόμπει καὶ τοῦ ἀνέφερε τὰς ἐνοχλήσεις πὸν προὔξηνσαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἀρματωλοὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Πρεβέξης, οἱ ὁποῖοι ἀφῆρσαν ζῶα καὶ ἄλλα ἀγαθὰ τῶν ὑπηκόων μας καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ πάρουν καὶ σκλάβους, παρὰ τῶν συνθήκων εἰρήνης πὸν ὑφίσταται. Τὴν Πέμπτην 26 τοῦ ἐχόντος, γράφει ὃ αὐτὸς ὑποπρόξενος Νιτὲ Λούνα, ἔφθασαν ὃ Καπιτζῆς καὶ ὃ Ἀγᾶς τοῦ Μπεϊλέρμπει καὶ ὁλος ὃ λαὸς τῆς Ἀρτις παρουσιάσθη εἰς τοὺς δύο, διαμαρτυρόμενος κατὰ τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ... Ὑπάρχει φόβος μῆπως δημιουργηθῇ καμμία σύγκρουσις μετα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

ξί τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σουλεμάν καὶ τῶν τοῦ Πασόμπη, νέον πασᾶ τῶν Γιαννίνων...»

Δέση 993

13 Μαΐου 1749. Ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Δόγην:

«... ἐξεδηλώθησαν αἱ ἀποφάσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης διὰ τὴν καταδίωξιν καὶ ἐξόντωσιν τῶν προγεγραμμένων κακοποιῶν τόσον τοῦ Μαργαριτίου ὅσον καὶ ἄλλων μερῶν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου αἱ διαταγαὶ ποῦ εἶχαν δοθῆ εἰς τὸν Γαριὰ πασᾶν, πρῶν Μπεϊλέρμπην τῆς Ρούμελης, πανθέντα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀδθέντου, διεβιβάσθησαν εἰς τὸν διάδοχόν του Ἀχμέτ Πασᾶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων περιοχῶν ποῦ ἐλυμαίνοντο οἱ ἐν λόγῳ κακοποιοί, ἦσαν αἱ τῶν Γιαννίνων, τῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Κάρλελι. Τὴν καταδίωξιν εἶχεν ἀρχίσει ὁ Χατζῆ Μεχμέτ Πασᾶς τῶν Γιαννίνων, ἄνθρωπος ἀξίας, ἐπὶ κεφαλῆς 2500 καὶ ἀναμένει τώρα καὶ ἄλλας ἐνισχύσεις. Οὗτος ἔχει διαταγὴν νὰ διατρέξῃ ὅλας τὰς περιοχὰς Ἰωαννίνων, Ἄρτης καὶ μέχρι τοῦ Σαντζιακίου τοῦ Κάρλελι, εἰς τὸ ἀπώτερον σημεῖον τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι εὐρίσκεται ἓνα σῶμα κακοποιῶν ἀνεροχόμενον εἰς 1500 ἄνδρας, ἀποφασισμένους νὰ ἀντιστοῦν εἰς οἰανδήποτε ἐπίθισιν...».

Δέση 994

14 Ἰουλίου 1750. Ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

«... ἔφθασεν εἰς τὰ Γιάννινα καὶ ἐτοιμάζεται διὰ τὴν Ἄρταν ὁ Ὁμέρ Πασᾶς μὲ τρεῖς ἵππουρίδας, εἰς ὃν ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἡ ἐξόντωσις τῶν ἀνὰ τὸ Σηρόμερον εὐρισκομένων ληστῶν. Πληροφορηθὲς ὅτι ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων εἶναι ἔμπιστος τοῦ Πασᾶ, ἔστειλα ἐκεῖ ἓνα ἄνθρωπόν μου ἵνα τῷ ὑποβάλῃ τὰ σέβη μου καὶ ἵνα ὁμιλήσῃ εἰς τὸν ἴδιον νὰ ἐπηροάσῃ τὸν πασᾶν ἵνα εἶναι ὀλιγώτερον αὐστηρὸς καὶ καταστῆ μαλακώτερος...».

18 Σεπτεμβρίου 1750. Ὁ Γεν. Προβλεπτής πρὸς τὸν Δόγην:

«... ἤλθα μὲ τὸν στόλον εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τῆς Πρεβέζης, ἵνα παρατηρήσω ἐκ τοῦ πλησίον τὰς κινήσεις τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ, ὁ ὁποῖος, ἐπὶ κεφαλῆς πολυαριθμῶν σώματος, καταδιώκει τοὺς ληστές. Φαίνεται ὅτι ἤθελε νὰ προσεγγίσῃ, εἰς τὰ σύνορα τῆς Πρεβέζης, ἀλλὰ πάντοτε ἀναποφάσιτος εἰς τὰς κινήσεις του. ἐγύριζεν ἀπὸ ἓνα εἰς ἄλλο μέρος, μὲ διάφορα προσχήματα, ἀλλὰ μὲ τὸν πραγματικὸν σκοπὸν νὰ ἀποσπάσῃ χρήματα ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν, ὡς καὶ ὄντως συνέλεξε τὸ ποσὸν τῶν 500 πονγγιῶν.

Ἐπιπυρέφας, ἀκολούθως, εἰς τὰ Γιάννινα μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἔπασχε ἡ ὑγεία του, δὲν ἀφίνει τώρα νὰ διαφανοῦν αἱ περαιοῦντες προθέσεις του. Ὁ Ὁμέρ Πασᾶς εἶναι φιλόγυρος, ὑπερήφανος καὶ συκοφάντης, ἀλλὰ χაίρει τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Μεγάλου Βεζύρη καὶ τοῦ Κισλάρ Ἀγᾶ...».

28 Σεπτεμβρίου 1750. «... ἀπὸ προηγουμένα ἐγγραφά μου ἐπληροφορήθη ἡ Ὑμετ. Γαληρότης περὶ τῆς διαταγῆς ποῦ ἐδόθη εἰς τὸν Ὁμέρ Πασᾶν τῶν Γιαννίνων νὰ καταδιώξῃ μέχρι τελείας ἐξοντώσεως τοὺς κακοποιούς τῶν περιφερειῶν τούτων. Τώρα μοῦ γράφει ὅτι οἱ λησταὶ κατέφυγον εἰς τὰς κτήσεις μας. Προσεπάθησα νὰ τὸν πείσω περὶ τοῦ ἐναντίου, πλὴν εἰς μάτην...».

Δέση 995

19 Αὐγούστου 1752. «... ὁ Ὁμέρ Πασᾶς τῶν Γιαννίνων, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Σουλεμάν Πασᾶ...».

Δέση 996

9 Ἀπριλίου 1753. Ὁ Γενικὸς Προβλεπτής πρὸς τὸν Δόγην:

«... ἕνας κάποιος Χρηστος Μηλιώνης γεννηθεὶς ἐν Πρεβέξῃ ἀπο νεαρᾶς ἡλικίας διῆγε βίον ἄτακτον, ὅποτε δηλαδὴ ἦτο ἀρματωλὸς καὶ ὅποτε κακοποιός. Ἀρματωλὸς δηλαδὴ φύλαξ τῶν δρόμων ἦτο ὑπὸ τοὺς Τούρκους Μπουλουκμπασῆδες. Ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Μπελήμπε, εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του, ἔχων πρὸς φύλαξιν τὸ μέρος ἐκεῖνο ὡς ἀρματωλός, διωρισμένος ἀπὸ τοὺς Προκότους καὶ τὸν Μπου-

λοῦκμπαση τοῦ Ξηρομέρου, ἀνεχώρη ἀπὸ τὴν Ἄρταν μὲ τὴν ἀκολουθίαν του ἑνας κά-
ποιοι Ἰμπραήμ Ἐφένδης, Καδῆς ὁ ὁποῖος μετατεθεὶς εἰς Κόρινθον, ἐπέβαιναν ἐνὸς
πλοιαρίου κατευθυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν. Τὸ πλοιαρίον προσβληθὲν ὑπὸ
ἐναντίου ἀνέμου, ἐπλησίασεν εἰς τὸ Μπελίμπεη καὶ ὁ Καδῆς ἐξῆλθε εἰς τὸ χωριὸ ἵνα
ἀναπαυθῆ εἰς ἕνα σπίτι ἀγγικόν εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἄρτης. Μόλις εἶδε τὸν Μηλιώ-
νῃ καὶ τοὺς ὀπαδοὺς, ἐφοβήθη, ἀλλὰ καθυσάχασεν κατόπιν τῶν βεβαιώσεων ἐνὸς Τούρ-
κου τοῦ μέρους ἐκείνου ποῦ ἦτο καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν φυλάκων καὶ ἤρχισε νὰ συνδια-
λέγεται μὲ τὸν Μηλιώνῃ καὶ τοὺς ἄλλους ἀρματωλοὺς. Τὴν ἐπομένῃ πρωΐαν ἐξεκίνη-
σαν μὲ τὸ πλοιαρίον καὶ παρέλαβον πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν μερικὸς ἀρματωλοὺς
τοῦ Μηλιώνῃ. Τὸ πλοιαρίον τὸ ἠκολούθησαν εἰς βάρκες καὶ οἱ ὑπόλοιποι ὀπαδοὶ τοῦ
Μηλιώνῃ, ὡς τιμητικὴ ἀκολουθία τοῦ Καδῆ. Ὑστερα ἀπὸ μερικὰς ὥρας πλοῦ, εὐρέθη-
σαν εἰς τὴν Ἁγίαν, μέρος Ὀθωμανικὸν τοῦ Μαργαριτιοῦ, ὅπου ἐκηρύχθησαν αἰχμάλω-
τοὶ των ὁ Καδῆς καὶ ἡ ἀκολουθία του. Ἡ κράτησις τοιοῦτου προσώπου ἐξηρέθησε τοὺς
Τούρκους Διοικητὰς, οἱ ὁποῖοι νομίζουσιν ὅτι ὑπάρχει ὁ δάκτυλός μας εἰς τὴν ὑπόθεσιν,
διότι λέγουσιν ὅτι εἰς τὴν θάλασσαν ἐκείνην περιπλέον συνεχῶς ἐνετικά πολεμικά, ὅτι ὁ
Μηλιώνῃς εἶναι Προβεζιάνος, δηλαδὴ ὑπήκοός μας, ὅτι ἔχει συγγενεὶς ἐκεῖ καὶ ὅτι τε-
λευταίως ἐνυμφεύθη. Ἠγανάκτησαν καὶ ὁ Πασᾶς τῶν Γιαννίνων καὶ ὁ Καδῆς τῆς Ἄρ-
τας, ποῦ εἶναι θεῖος τοῦ αἰχμαλωτικῆντος καὶ ζητοῦν ἀπὸ ἡμᾶς νὰ τὸν ἀπελευθερώ-
σωμεν ἀπὸ τὸς χεῖρας τοῦ Μηλιώνῃ καὶ νὰ ἀποζημιώσωμεν τὸν Καδῆν καὶ τὴν ἀκολου-
θίαν του διὰ τὰ κλαπέντα εἶδη καὶ χορήματα, ἀνερχόμενα εἰς 2500 πιάστρις καὶ ἐπιμέ-
ρουν νὰ διατάξω τὴν σύλληψιν τῶν ἐν Προβέζῃ συγγενῶν του.

Ἀπήντησα ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν ἀνάμειξιν, διότι ὁ Μηλιώνῃς εὐρίσκεται
εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των. Ὁ Πασᾶς ἀπειλεῖ ὅτι θὰ ἀναφερθῆ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν.
Ἐν τῷ μεταξὺ συνεννοοῦμαι μὲ τὸν Διοικητὴν τῆς Πάργας ἵνα πλησιάσω τὸ Μαργαρί-
τι δι' αὐτοῦ. Ἡ Πάργα, ὡς ἔγραφα καὶ προηγουμένως, ἔγινε τὸ κροσφύγετον τῶν λη-
στῶν, τοὺς ὁποῖους ὑποθάλλουσιν οἱ κάτοικοι. Ἀλλὰ πρότινος ἤλλαξα καὶ τὸν Διοικητὴν
καὶ τὴν φρουράν. Ὁ νέος Διοικητὴς Καπιτὰν Γάσπαρε Γραμάρια ἐξεκένωσε τὸ φρουρίον
καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς κακοποιούς.

Ὁ ἴδιος ὁ πληθυσμὸς ἠγαγκάσθη νὰ συμπράξῃ μὲ τὴν φρουράν διὰ τὴν ἐξόντωσιν
τῶν κακοποιῶν. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐφρονεύθησαν, ἄλλοι ἐξεδιώχθησαν καὶ δύο ἀπὸ τὴν
περίφημον οἰκογένειαν Σταθιά, εἰς τοὺς ὁποῖους εἶχεν ἀρνηθῆ ἄσουλόν εἰς τὴν Πάργαν,
παρέμειναν αἰχμάλωτοι. Γράφω εἰς τὸν Διοικητὴν νὰ διαπραγματευθῆ τὴν ἀνταλλαγὴν
τῶν δύο τούτων μὲ τὸν Καδῆν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐφθασεν εἰς τὴν
Πάργαν ὁ Τούρκος Μπουλούκμπασης Χουσεῖν Μτισιμπίη μὲ ἄλλους προκρίτους τοῦ Ξη-
ρομέρου ἵνα συναντήσουν τὸν Μηλιώνῃ, ποῦ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ νὰ συμφω-
νήσουν μετ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Καδῆ. Οὗτοι συνενερέθησαν κατόπιν πολ-
λῶν συνεννοήσεων μὲ ἀντιπροσώπους τοῦ Μηλιώνῃ, ὁ ὁποῖος ζητεῖ 2500 πιάστρες ὡς
λύτρα, ἦτοι πλῆρον τῶν 1000 τζεκινίων καὶ τῷ προέτειναν νὰ ἀρκεσθῆ εἰς 300 μόνον καὶ
ἔτσι θὰ τῷ δεθῆ ἡ συγχώρησις καὶ θὰ γίνῃ καὶ πάλιν δεκτὸς δις ἀρματωλός, ὡς ἦτο καὶ
πρωτότερα καὶ ὅτι θὰ ἐκδιωχθῆ ὁ ἀντίπαλός του Μπουλούκμπασης Τούρκος, περὶ τοῦ
ὁποῖου λέγεται ὅτι ἐπεδίωξε τὴν ἐκδίκησιν διὰ τῆς συλλήψεως τοῦ Καδῆ.

Τώρα πρόκειται νὰ ἀπολυθῆ ὁ Καδῆς καὶ ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει θὰ ἀπολύσω τοὺς
δύο Σταθιά.

Κλεισθείσης οὕτω τῆς συμφωνίας, ἀνεχώρησεν ὁ Τούρκος Μπουλούκμπασης μὲ τοὺς
ὀπαδοὺς του καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἰδικούς τους, ὅπως μοῦ ἀναφέρει μὲ ἐκφράσεις εὐχαριστη-
ρίους ὁ εἰρημένος Μπουλούκμπασης, δι' ἐπιστολῆς του, ἧς ὑποβάλλω ἀντίγραφον. Δι' αὐ-
τῆς ἀναγνωρίζει τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δραστηρίων μου ἐνεργειῶν, παρακαλῶν με νὰ ἀπο-
λύσω τοὺς δύο αἰχμαλώτους Σταθιά, μόλις μοῦ ἔλθῃ ἡ εἶδησις περὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ

Καθή και τῆς ἀκολουθίας του.

Ὅταν ὁμως ἔφθασαν ἀντικρὺ τῆς Πρεβέζης μετενόησεν ὁ Μηλιώνης καὶ δὲν ἤθελε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὴν ἐπελθοῦσαν συμφωνίαν. Ἐξεπλάγη ὁ Μπουλούκμπασης Χουσεῖν μὲ τὰ καμώματα τοῦ Μηλιώνη καὶ ἐζήτησε τὴν παρέμβασιν τοῦ Προβλεπτοῦ Πρεβέζης Μονλίνι, ἡ ἐνεργὸς τοῦ ὁποίου παρεμβασίς ἔσωσε τὴν κατάστασιν καὶ ὁ Μηλιώνης συγκατετέθη ἐπὶ τέλους νὰ ἀπολύσῃ τὸν Καθὴν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τῷ δοθοῦν 560 τζεκίνια καὶ ὄχι 300.... Ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Γιάννινα ὁ Σουλεμὰν Πασᾶς πὺν εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Μπεηλέμπη.... πληροφοροῦμαι τώρα ἀπὸ ἔμπιστον τῶν Γιαννίνων ὅτι πρόκειται νὰ κατέλθουν πέντε πασάδες μὲ 20,000 ἄνδρας ἵνα ὑποχρεώσουν διὰ τῆς βίας τοὺς πληθυσμοὺς νὰ πληρώσουν τὰς εἰσφορὰς εἰς τὸν Μέγαν Αὐθέρτην, τὰς ὁποίας καθυστεροῦν. Ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς ὠρίσθη ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς, ἐξ ἀδελφὸς τοῦ τωρινοῦ Σουλεμὰν πασᾶ τῶν Γιαννίνων... Καὶ ὁ ἐν ἡμεῖς Ἄσπρη Ὑποπρόξενος Ντὲ Λούνα μοῦ γράφει τὰ ἴδια σχετικῶς μὲ τὴν ἐπικειμένην ἔλευσιν τῶν πασάδων, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἵνα τιμωρήσουν τοὺς Μαργαριτιῶτες διότι τὸ παράκαμαν....».

2 Μαΐου 1753. «...ἐτρομοκρατήθησαν οἱ πληθυσμοὶ πέριξ τῶν συνόρων μας ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην ἔλευσιν τῶν πασάδων καὶ ἔσπευσαν νὰ καταβάλουν τοὺς καθυστερομένους φόρους. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀποφύγουν τὴν ἐπίσκεψιν τῶν πασάδων, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ἐπροξένουν πολλὰς ἐνοχλήσεις....».

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ

(1760)

Νὰ εἶμωνα πετροπέρδικα στὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου,
Νὰ ζύπναγα τ' ἀπόταχο, τρεῖς ὄρες πρὶν νὰ φέξῃ,
Ν' ἀκούρμαινα τὸν πόλεμον, ὀπῶκαναν οἱ κλέφτες.
Οἱ κλέφτες κι' ἄρματωλοὶ κι' ὁ Γιάννης Μπουκουβάλας.
'Αδιάκοπα πολέμαγαν τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες
Στὴ μέση στὰ Κουμπουριανά, στὴ μέση τοῦ Πετρίλου,
Τὸ Μέτσο-Μπόνο τὸ σκυλί, τὸν πρῶτο τὸ μουρτάτη,
Ποῦ κλειστήκε στὴν Ἐκκλησιά μὲ πεντακόσιους Τούρκους.
'Απανωθιὸ στὸν πόλεμο, στοῦ ντουφεκιοῦ τὴ βράση,
'Ο Μπουκουβάλας φώναξε τοῦ Γιώργου τοῦ Χαῖντούτη:
— «Βάλτε φωτιά στὴν ἐκκλησιά καὶ κάψετε τοὺς Τούρκους,
«Χίλια φλωριά νὰ τῆς χρῶστώ, καινούργια νὰ τὴ φικάσω!»
Τὸ λόγιο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγιο δὲν ἀπέπειε,
Βλέπει τοὺς Τούρκους πῶφευγαν, σὰν προγκισμένα γίδια,
Κάνοντας τὸν κατήφορο καὶ πᾶν πρὸς τὸ γεφύρι
Κι' οἱ κλέφτες τοὺς ἀκολουθοῦν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια,
Καὶ πῆγαν καὶ τοὺς πρόφτασαν στὴν ἄκρη τοῦ Κοράκου,
Πιάνουν ἐξήντα ζωντανούς, σκοτώνουν κι' ἄλλους τόσους,
Κι' οἱ Τοῦρκοι πέρα πέρασαν καὶ πᾶν σιὴ Βρεστενίτσα
Κι' ἀπέκει κάτω τράβηξαν καὶ νύχτωσαν στοῦ Πέτα,
Καὶ μὲς στὴν Ἄρτα κλειστήκαν πό τὸν πολὺ τους φόβο.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ ΑΠΟ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

Στὸ Βερολίνειο Συνέδριο τοῦ 1878 ἀποφασίστηκε νὰ γίνουν διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στὴν Πύλη καὶ τὴν Ἑλλάδα, μὲ σκοπὸ τὴ διευθέτηση τῶν ἐλληνοτουρκικῶν συνόρων (ἄρθρο 24 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου).

Ἡ Τουρκία ὅμως, δοηθούμενη ἀπ' τὴν ἀγγλικὴ κυβέρνηση τῶν τόρρυδων (συντηρητικῶν), τραινάριζε τίς διαπραγματεύσεις αὐτές. Φυσικὸ ἦταν, μ' αὐτὴ τὴν τακτικὴ τῶν τούρκων, νὰ ἐπικρατήσῃ ἐκνευρισμὸς στὴν Ἑλλάδα ποῦ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Κουμουνοῦρου καὶ τὴν ἀνοδο στὴν ἐξουσία τοῦ Τρικούπη (Μάρτης 1880).

Τ' ἀνέβασμα τοῦ Τρικούπη θὰ ἔμενε ἴσως χωρὶς ἀποτέλεσμα στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, ἂν δὲν τὸ ἀκολουθοῦσε ἡ ἡττα τῶν τόρρυδων στὶς ἐκλογές τοῦ Ἰούνη τοῦ 1880 καὶ ἡ νίκη τῶν Οὐέγων (φιλελεύθερων), ποῦ σχημάτισαν τὴ νέα ἀγγλικὴ κυβέρνηση, μὲ πρωθυπουργὸ τὸν φιλέλληνα Γλάδστωνα. Ἔτσι ἀνοίχτηκε ὁ δρόμος γιὰ μιὰ ἐπανεξέταση τοῦ ζητήματος τῶν ἐλληνοτουρκικῶν συνόρων καὶ γιὰ τὴν ἀσκήση πίεσης ἀνω στὴν Τουρκία.

Πραγματικά, μὲ κατ' ἀλληλους διπλωματικούς χειρισμοὺς τοῦ Τρικούπη καὶ τῆ δόξη τοῦ Βερολίνου (1). Στὴ διάσκεψη αὐτὴ ἱκανοποιήθηκαν τὰ αἰτήματα τῆς Ἑλλάδας καὶ ὁρίστηκαν τὰ σύνορα στὴ γραμμὴ Ὀλύμπου—Καλαμᾶ (Ἰούνης 1880).

«Ἄλλ' ἡ εὐνοϊκὴ τροπὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ ζητήματος δὲν διήρκεσεν πλειότερον τῶν ἐν Ἀθήναις φωταγωγῆσεων» γράφει ὁ ἱστορικὸς Κυριακίδης. Καὶ τοῦτο γιὰτί οἱ τούρκοι ξανάρχισαν τὰ τραιναρίσματα καὶ τίς στρεψοδικίες. Ἔτσι ὁ Τρικούπης ἀναγκάστηκε ν' ἀπειλήσῃ στρατιωτικὴ κατάληψη τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου, ἀναχαιτίστηκε ὅμως ἀπ' τοὺς γάλλους. Ἡ φιλοπολεμικὴ του αὐτὴ τακτικὴ τοῦ στοίχισε τὴν ἐξουσία, (2) στὴν ὀ-

ποία ξαναβέβηκε ὁ Κουμουνοῦρος (Ὀκτώβρης 1880).

Στὸ μεταξὺ ὁ γάλλος συνταγματάρχης Περιέ χάραξε—μέ βάση τις ἀποφάσεις τοῦ Βερολίνου—τὰ νέα σύνορα, ἐνῶ οἱ τοῦρκοι ἐξακολούθουσαν νὰ μὴ δέχωνται τὴ μεταβολὴ τῶν συνόρων κ' ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις διακήρυξε πὼς οἱ ἀποφάσεις τοῦ Βερολίνου δὲν ἦταν ὑποχρεωτικῆς.

Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ νέο ἀδιέξοδο, μιὰ συμβιβαστικὴ πρόταση τοῦ Μπίσμαρκ, βρῆκε ἀπὸ ἡγήσει: Νὰ μείνει στὴν Τουρκία ἡ περιοχὴ τῆς Ἐλασσώνας κ' ὄλη ἡ Ἡπειρος, πλὴν τῆς ἀνατολικῆς ἀπ' τὸν Ἀραχθο περιοχῆς. Ὁ Κουμουνοῦρος φοβισμένος, μὴ τυχόν, ἂν ἐπιμείνει γιὰ ὅλη τὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Ἐλασσώνα, χάσει καὶ τὰ προσφερόμενα, ἀναγκάστηκε νὰ δεχτεῖ καὶ ὑπόγραψε τὸ σχετικὸ πρωτόκολλο.

Οἱ τοῦρκοι ὅμως, ἂν καὶ φαίνονταν καθαρὰ πὼς θὰ χάσουν τὴ Θεσσαλία καὶ Ἄρτα, δὲν ἔπαυαν ν' ἀντιδρῶν στὴν ἀπόφασι τῶν Μεγ. Δυνάμεων, ἐλπίζοντας νὰ πετύχουν καὶ κάποια ἄλλη εὐνοϊκὴ γι' αὐτοὺς μεταβολὴ ἔστω καὶ τὴν τελευταία στιγμῇ. Κυρίως ἔκαναν προσπάθειες νὰ παρασύρουν τοὺς Ἄρτινοὺς νὰ ὑπογράψουν ἀναφορὰ πρὸς τις Μεγ. Δυνάμεις ὅτι δὲν θέλουν νὰ προσαρτηθεῖ ἡ Ἄρτα στὴν Ἑλλάδα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι μιὰ ἐπιστολὴ ἀπ' τὰ Γιάννενα ποὺ δημοσιεύθηκε στις 15 Μάη 1881 στὴν ἐφημερίδα «Ὁρα» Ἀθηνῶν: «Ὁ Βαλῆς διετάχθη νὰ μεταβῆ εἰς Ἄρταν. Εἰκοτολογοῦνται πολλά, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον πιθανὸν εἶναι ὅτι μετέβη ὅπως ἐπισπεύθη τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀναφορᾶς τῶν κατοίκων τῆς Ἄρτης πρὸς τὰς Μ. Δυνάμεις, συνταχθεῖσιν τῇ εἰσηγήσει τῆς ἰδίας τῆς Πύλης, δι' ἧς ἐξαιτοῦνται νὰ μὴ προσαρτηθῇ ἡ πόλις τῶν τῇ Ἑλλάδι, ἀφοῦ τὰ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ κτήματα τῶν μένουσι τῇ Τουρκίᾳ». Στὸ φύλλο ὅμως τῆς «Ὁρα» τῆς 21ης Μάη δημοσιεύεται δευτέρου ἐπιστολῆς (ἀνταπόκρισις) ἀπὸ τὰ Γιάννενα, ποὺ δείχνει πὼς οἱ Ἄρτινοὶ δὲν δέχτηκαν νὰ ὑπογράψουν τέτοια ἀναφορὰ: «Τὰ διὰ τῆς προλαβούσης μου περὶ Βαλῆ ἐπιστολῆς δὲν ἐπηλήθευσαν. Δέν διηυθύνθη εἰς Ἄρταν, ἀλλ' εἰς Προέβεζαν, πρὸς ἐκτέλεσιν ἀποφάσεως τῆς Κυβερνήσεώς του. Σήμερον ἐπληροφορήθη ἐξ Ἄρτης ὅτι αἱ ἐνέργειαι τοῦ Βαλῆ πρὸς ὑπογραφὴν ἀναφορᾶς ἐματαιώθησαν».

Τέλος, στις 24 Μάη, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς δυστοπίες, ἀποδέχτηκε καὶ ἡ Τουρκία τὸ πρωτόκολλο, καὶ ὑπόγραψε τὴ σχετικὴ σύμβασιν. Ἔτσι λύθηκε πιά ὀριστικὰ τὸ ἐθνικὸ ζήτημα γιὰ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν ἀνατολικὰ ἀπ' τὸν Ἀραχθο περιοχὴ τῆς Ἄρτας.

Τὸ ἄρθρο I τῆς σύμβασιν καθορίζει τὰ νέα σύνορα ἔτσι:

«...διὰ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων Ζυγοῦ, Δοκίμι, Περιστερί, φθάνει—δηλ. ἡ ὄρθογώνια γραμμὴ—εἰς τὸν ποταμὸν Ἄρτης, παρακολουθοῦσα τὸν ρυάκα τὸν διοχετεύοντα διὰ τῆς βραχυτάτης ἀποστάσεως τὰ βρόχινα ὕδατα ἐκ τῆς κορυφῆς Περιστερί εἰς τὸν προορηθέντα ποταμὸν καὶ διέρχεται μεταξὺ τῶν χωρίων Καλαροῦτων καὶ Μιχαλίτζι, ἐπέκεινα τῶν τελευταίων τούτων σημείων ἡ γραμμὴ ἀκολουθεῖ τὴν συνάγγειαν τοῦ ποταμοῦ Ἄρτης μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Ἡ ὄρθογώνια αὕτη θέλει ὀρθοθῆ ἐπιτοπίως ὑπὸ ἐπιτροπῆς συγκεimenῆς ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐξ δυνάμεων καὶ τῶν δύο ἐνδιαφερομένων μερῶν».

Ἄλλὰ ἡ σύμβασιν δὲν περιορίστηκε στὴ ρύθμισιν τῶν συνόρων. Καθόρισε καὶ τὸ κοινωτικοικονομικὸ καθεστῶς τῶν νέων χωρῶν, διατηρώντας τὸ ἴδιον ποὺ ἦταν καὶ με τοὺς τοῦρκους. Νὰ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῆς σύμβασιν:

«Ὁ ἄρθρον IV. Τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἀγοκηπίων, τῶν βοσκῶν, νομῶν (μισλάε), δασῶν καὶ παντοίων γαιῶν ἢ ἄλλων ἀκινήτων κατεχομένων ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ κοινοτήτων δυνάμει φισκανίων, χοντσιτῶν, ταπίων καὶ ἄλλων τίτλων ἢ καὶ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου, θέλει ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως. Οἱ τίτλοι ἰδιοκτησιῶν τῶν λεγομένων βακούφ, ἅτινα χρησιμοποιοῦσιν πρὸς συντήρησιν τσαμίων, λυκείων, σχολείων καὶ ἄλλων εὐσεβῶν ἢ εὐεργετικῶν ἰδρυμάτων, θέλουν ἐπίσης ἀναγνωρισθῆ».

Ἄρθρον V. Ἡ Α.Μ. ὁ Σουλτάνος θὰ δύναται νὰ διαθέτῃ ὡς καὶ μέχρι τοῦδε τὰ αὐτοκρατορικά κτήματα τῶν ὁποίων αἱ πρόσοδοι εἰσπραττῶνται ὑπὲρ τῆς Α.Μ. ἢ τῆς Αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας.

Ἄρθρον VI. Οὐδεὶς δύναται νὰ στερηθῇ τῆς ἰδιοκτησίας εἰ μὴ ἔνεκα δημοσίας ἀνάγκης. Οὐδεὶς ἰδιώτης δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ πωλήσῃ τὰ κτήματά του εἰς γεωργούς, οὐδὲ δύναται νὰ ἐπενεχθῇ τροποποιήσῃ εἰς μεταξὺ ἰδιοκτητῶν καὶ καλλιεργητῶν σχέσεις, εἰ μὴ διὰ γενικοῦ νόμου ἐφαρμοστέου καθ' ὅλον τὸ (ἐλληνικόν) βασίλειον».

Εἶναι φανερό ἀπ' τὰ παραπάνω τρία ἄρθρα τῆς σύμβασης, πὼς ἡ Κυβέρνηση Κουμουνοῦρου ἀδιαφόρησε δλότελα γιὰ τὴν «κοινωνικὴν» ἀπελευθέρωση καὶ ἀπέβλεψε μονάχα στὴν ἐθνικὴ ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἄρτας. Ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ τρία ἄρθρα στάθησαν ἀφορμὴ γιὰ ἔντονος ἐξεγέρσεις τῶν ἀγροτῶν τῆς Ἄρτας καὶ Θεσσαλίας μετὰ τὴν ἐθνικὴ ἀπελευθέρωση.

Ἵστερα ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τῆς σύμβασης καὶ ἀπ' τοὺς Τούρκους στὶς 24 τοῦ Μάη, ἄρχισε ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν παράδοση τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἄρτας στὴν Ἑλλάδα.

Παρὰ τὴν ὑπογραφή τῆς σύμβασης, πολλοὶ τοῦρκοι κακοκαρδίστηκαν τόσο πολὺ—ἰδίως κατώτεροι ἀξιωματικοί—ὥστε ἄλλοι ἐτοίμαζαν ἄμυνα στὴν Ἄρτα, καὶ ἄλλοι ἤθελαν νὰ τὴν πυρπολήσουν. Στὸς ΤΙΜΕΣ τοῦ Λονδίνου τῆς 6)18 Ἰουν. 1881 δημοσιεύτηκε ἡ παρακάτω χαρακτηριστικὴ εἰδήση:

«**ΑΘΗΝΑΙ.** Ἀνταπόκρισις ἐξ Ἄρτης βεβαίωσι ὅτι μετὰ τὴν διαταγὴν ὅπως παραιοσκενασθῇ ἡ ἐκκένωσις τῆς πόλεως, ἀνεκαλύφθη συνωμοσία ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ σκοποῦσα εἰς πυρπόλησιν αὐτῆς πρὸ τῆς εισόδου τοῦ ἑλλην. στρατοῦ. Εὐρέθη κεκοιμημένη πυρῆσι καὶ πετρελαίον. Πέντε τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ ἐνοχοποιηθέντες συνελήφθησαν. Οἱ χριστιανοὶ κατέχονται ὑπὸ πανικοῦ ἐπιτεινομένου λόγῳ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν καλλιτέρων τουρκικῶν οἰκογενειῶν».

Καὶ στὴ NEUE FREIE PRESSE τῆς 9)21 Ἰουν. 1881 δημοσιεύτηκε τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα ποὺ στάλθηκε ἀπ' τὴν Πιρέεζα:

«Ὁ διοικητὴς Πιρβέζης Ὀσμὰν Νουρεῖ πασᾶς ἔλαβε τηλεγραφικῶς διαταγὴν νὰ μὴ παραδώσῃ τὸ Ἄκκιον, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀχιρῶσῃ. Τὸ φρόνημα τῶν κατοίκων εἶναι δεδωχασμένον. Οἱ Ἀλβανοὶ παρὰ τὴν πρὸς τὴν Πύλην ἀποστροφὴν των. ἐνεργοῦν δραστηριὰς ὑπὲρ ἀμύνης τῆς Ἄρτης».

Ἐνῶ αὐτὰ συνέβαιναν στὴν τουρκικὴ πλευρά, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἐπίτροποι τῶν Μ. Δυνάμεων προετοιμάζονταν γιὰ τὴν κατὰ γράμμα ἐφαρμογὴ τῆς σύμβασης τῆς Κωνσταντινουπόλης. Τὴν προετοιμασία γιὰ τὴν κατάληψιν τῆς περιοχῆς τῆς Ἄρτας, τὴν εἴσοδο τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴν Ἄρτα καὶ τὶς πρῶτες ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις, ἄς τις παρακολουθήσουμε ἀπ' τὶς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Γράφουν λοιπόν:

Ἡ ἐφημερίδα «**ΛΑΟΣ**» στίς 9—6—1881

Ἄνεχώρησαν ἐκ Κων)λεως μεταβαίνοντα εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν διὰ Σαλαχώραν ἐπὶθεν διευθυνθήσονται εἰς Ἄρταν τὰ Εὐρωπαϊκὰ μέλη τῆς ὀρθοδικῆς γραμμῆς».

Ἡ ἐφημερίδα «**ΑΙΩΝ**» στίς 12—6—1881

«Ἡ Κυβέρνησις ἀποστέλλει εἰς Κέρκυραν τὸ ἀτμόπλοιον Ἴρις ὅπως παραλάβῃ τοὺς στρατιωτικὸς ἐπιτρόπους τῶν δυνάμεων καὶ μεταφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἐπίκειον τῆς Ἄρτης Σαλαχώραν. Τὴν Ἴριδα θέλει συνοδεύσῃ ὁ ἀτμοδρόμων «Ἑλλάς». Τὸ παρὰ τὸ Ἄννιον κείμενον Μενίδιον ἐκρίθη ὡς τὸ καταλληλότερον διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν στρατιωτικῶν σωματίων ἅτινα προωρίσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῶν παραχωρηθέντων μερῶν τῆς Ἡ-πέρου».

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 16—6—1881

«Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπανήλθεν εἰς Ἄρταν κατ'ἐπίμονον αἵτησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπιτρόπων καὶ οὐχὶ πρωτοβουλία τῆς Πύλης. Οὕτω δὲν ἔχει δυσάρεστον τινὰ ἔννοιαν (3) ἢ ἐπάνοδος των».

Ἡ ἐφημερίδα «ΩΡΑ» στίς 18—6—1881

«Ἡ ἐντεῦθεν (ἐξ Ἀθηνῶν) ἀναχωρήσασα Ἐπιτροπὴ ἢ συγκειμένη ἐκ τοῦ στρατηγοῦ Β. Σαπουντζάκη, τοῦ ταρχοῦ Κοκκίνου καὶ τοῦ λοχαγοῦ Κωνσταντινίδου ἀπέβη συνεπείᾳ νεωτέρας τῆς κυβερνήσεως διαταγῆς εἰς Ζαβέρδαν, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ἄνινον».

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 18—6—1881

«Ἀφίχθη εἰς Ἄνινον ὁ παρὰ τῇ Διεθνείᾳ Ἐπιτροπῇ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἀντιστ. Σαπουντζάκης μετὰ τῶν ἐπιτελῶν του, Ὡσαύτως ἀφίκετο εἰς Ἄνινον τὸ ὑπὸ τὸν ὑποστρ. Σκαρλ. Σούτσον ἀρχηγεῖον τοῦ κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα Ἑλλήν. Στρατοῦ»

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 20—6—1881

«Ὁ κ. Ἐπαμ. Λουριώτης ἀποστέλλεται Ἐπίτροπος εἰς Ἄρταν ἵνα ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν τῶν ἐκεῖ ἔλλην. ἀρχῶν». «Ἄνταπόκρισις ἐξ Ἰωαννίνων, 12—6—81: Μετὰ μεγίστης δραστηριότητος καὶ ταχύτητος ἀποχωροῦν οἱ Τοῦρκοι ἐξ Ἄρτης. Σύμπας ὁ στρατὸς ἀπεσύρθη ἐντεῦθεν Ἀράχθου, τὰ φρούρια καθ' ὄλοκληρίαν ἐξεκενώθησαν. Τὸ πολεμικὸν ὕλικόν μετεφέρθη εἰς Πρέβεζαν ἐργασθέντων νυχθημερόν 1000 φορητῶν ζώων, τὰ δημόσια ἀρχεῖα μετεφέρθησαν εἰς Χελκιάδες. Δὲν ἀπομένον σήμερον ἐν Ἄρτῃ εἰ μὴ ὀλίγοι Ζαπτιάδες καὶ ὁ Καϊμακάμης καὶ Μουτεσαρίφης Πρεβέζης ἀναμένοντες τὴν Ἐπιτροπὴν ἵνα παραδώσωσι τὴν πόλιν. Ἀργουσῶν ὄλων τῶν τέως ἐν Ἄρτῃ ἀρχῶν, τὸ Ἑλλ. Προξενεῖον ἀναγνωρίζεται σιωπηρῶς ὡς προϊσταμένη τοῦ τόπου ἐξουσία. Αἱ ἐγχώρια μουσουλμανικαὶ οἰκογένειαι κατὰ προτροπὴν τῶν προυχόντων ἀνεχώρησαν, ἰδίως τοῦ φανατικοῦ Φεχμὴ ἐφένδη. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις προτίθεται νὰ συνοικήσῃ αὐτὰς εἰς Φιλιππιάδα, κληθησομένην Χαμιδιὲ πρὸς τιμὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου».

Ἡ ἐφημερίδα «ΩΡΑ» στίς 20—6—1881

«Χθὲς βῆν πρωϊνὴν ἀνεχώρησεν ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ ἐκ Πρεβέζης διὰ Σαλαχώραν, ὁπόθεν μεταδῆσεται εἰς Ἄρταν. Ἀφίκετο ἐκ Κων)λεως ὁ συν)ρχης κ. Μεταξᾶς, ἀναχωρεῖ δὲ αὔριον εἰς Ἄρταν πρὸς συνάντησιν τῆς Ἐπιτροπῆς. Διὰ Β. Δ. διωρίσθη γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ὄλου στρατοῦ τῆς κατοχῆς ὁ στρατηγὸς Σκαρλ. Σούτσος. Αὔριον ἀναχωρεῖ εἰς Ἄνινον ἢ ὑπὸ τὸν Ἰλαρχον κ. Κ. Γρίβαν δευτέρα ἡλῆ τῆς ἐν Ἀθήναις πρώτης ἱπαρχίας».

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 22—6—1881

«Ἡ α' ἡλῆ καὶ ἡ ἐφιππος χωροφυλακὴ θέλου ἐκτελέσει τὴν ὑπηρεσίαν ἰδιαιτέρας φρουρᾶς τοῦ Βασιλέως. Ὡς θεβαιούται ὁ βασιλεὺς μεταβαίνει (4) εἰς Ἄρταν ἅμα μετὰ τὴν τελείαν παράδοσιν τοῦ α' τμήματος. Ὁ βασιλεὺς θὰ καταλύσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Καραπάνου, (5) ἐφ' ᾧ ὁ κ. Καραπάνος μεταβαίνει εἰς Ἄρταν μετ' ὀλίγον ἕπως παρασκευάσῃ τὰ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ βασιλέως ἐν τῇ οἰκίᾳ του».

Ἡ ἐφημερίδα «ΩΡΑ» στίς 23—6—1881

«Ἰδιωτικὸν τηλεγράφημα ἐξ Ἀνίνου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22 Ἰουνίου, ὥρα 10, λεπτὰ 10 π.μ. ἔχει οὕτω: Ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ ἀναμένεται ἐνταῦθα σήμερον ἵνα κανονίσῃ τὰ τὰ τῆς καταλήψεως. Οἱ τοῦρκοι σχολιά) μηχανώμενοι ἐξῶπλισαν ἐκ νέου τὸ Ἄκτιον καὶ

ἀπέστειλαν τηλεβόλα ὄπλα καὶ πολεμοφόδια εἰς Ἄρταν. Ὑπάρχουσι τρία τουρκικὰ τάγματα μεταξὺ Ἀννίνου καὶ Ἄρτης. Ὁ καιρὸς θυελλώδης καὶ βροχὴ ραγδαία. Ἐπιππος ἀγγελιοφόρος ἐπανακάμπτων εἰς Ἄρταν τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου ἐπυροβολήθη ὑπὸ τουρκικῆς περιπολίας, ὃ δὲ ἴππος του ἐφονεύθη.

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 23—6—1881

«Οἱ τουρκοὶ ἐπιζητεῦν ἕξ ἡμερῶν προθεσμίαν ἵνα παραχωρήσωσι τὴν Ἄρταν. Οἱ ἐπίτροποι Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας ἀρνοῦνται».

Πρακτορεῖον HAVAS

Δὲν ἐπιβεβαιοῦται ὅτι ὁ Ὄθωμ. Ἐπίτροπος ἐζήτησεν ἕξ ἡμερῶν προθεσμίαν,

Ἡ ἐφημερίδα «ΕΘΝ. ΠΝΕΥΜΑ» στίς 23—6—1881

«Ἐλήφθη τὸ κάτωθι τηλεγράφημα: ANNINON, 22, ὥρα 9 μ.μ.

Κύριον Πρωθυπουργόν—Ἀθήνας

Κατ' ἐντολὴν Ἐπιτροπῆς σήμερον 5ην μ.μ. τὰ ἐν τῷ χωρίῳ Δημαριῶ τουρκ. στρατεύματα θέλουσι ἀναχωρήσει καὶ κατευθυνθῆ εἰς χωρίον Ἐπ. Πέτα. Δημάριον (6) κατελήφθη παρ' ἑλλην. στρατοῦ 5ην καὶ 1)2 μ.μ.

Ἀρχηγὸς στρατοῦ κατοχῆς
ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ»

Ἡ ἐφημερίδα «ΩΡΑ» στίς 24—6—1881

«Τηλεγράφημα τοῦ HAVAS ἀπὸ 22—6—81: Ἡ εἶδησις ὅτι ὁ τουρκοὺς ἐπίτροπος ἐζήτησεν ἑξαήμερον ἀναβολὴν πρὸς παράδοσιν τοῦ α' τμήματος δὲν ἐπιβεβαιοῦται. Τὰ ἐν τῷ χωρίῳ Δημαριῶ τουρκικὰ στρατεύματα διετάχθησαν σήμερον ὑπὸ τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς νὰ ἀποχωρήσωσιν ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καὶ νὰ διευθυνθῶσι εἰς Ἐπάνω Πέτα περὶ τὴν ὥραν 5ην μ.μ. Τὸ πρὸς βορρᾶν τουρκικὸν χωρίον Δημάριον κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἑλλην. στρατευμάτων σήμερον ὥραν 5,30' μ.μ. καὶ οὕτως ἤρξατο ἡ κατάληψις τοῦ α' διαμερίσματος».

«ΑΡΤΑ, αὐθημερόν. Ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειάν της ἐπὶ τῇ στρατοπεδεύσει καὶ παρατάξει τῶν ἑλλην. στρατευμάτων ἐν Ἀννίνῳ. Τὰ ἑλληνικὰ καὶ ὀθωμανικὰ στρατεύματα θέλουσι ἐκτελεῖ ἐν ταῖς παραχωρουμέναις χώραις πᾶν ὅτι ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἤθελε διατάξει».

Ἡ ἐφημερίδα «ΕΘΝ. ΠΝΕΥΜΑ» στίς 24—6—1881

«ANNINON, 23, ὥρα 7 π.μ.: Χθὲς μετὰ μεσημβρίαν κατελήφθη Δημαριὸν ὑπὸ τάγματος εὐζώνων, ὅπου ἀνυψώθη ἡ ἑλλην. σημαία, σήμερον ἐγένετο ἑναρξίς καταλήψεως μεθωρίων σταθμῶν παρ' Ἀννίνῳ μετ' ὀλίγον καταλαμβάνομεν τουρκικὸν στρατῶνα Ἀννίνου καὶ χωροῦμεν ἐπὶ τὰ πρόσω».

ΣΚ. ΣΟΥΤΣΟΣ»

Ἡ ἐφημερίδα «ΩΡΑ» στίς 25—6—1881

«ANNINON, 23, Πρακτ. HAVAS: Κατὰ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς τὸ δημοσιευθὲν σήμερον μετὰ μεσημβρίαν καὶ κανονίζον τὴν τε ἀποχώρησιν τῶν τουρκ. στρατευμάτων καὶ τὴν πρόσδον τῶν ἑλληνικῶν πρὸς κατάληψιν τῶν ἐκκενουμένων σταθμῶν, αὔριον περὶ ὥραν 2,30' μ.μ. θέλει κυματίζει ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τε τοῦ Ἀκτίου καὶ ἐπὶ τῆς πόλεως Ἄρτης. Κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο τὴν 1,30' ὥραν τῆς πρωίας ἀποσύρεται ἅπας ὁ τουρκ. στρατὸς ἐξ Ἄρτης, πλὴν δύο λόγων, παραμενονῶν πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως· ὡσαύτως ἀποσύρεται ἀπὸ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς περὶ τὴν 4,30' ὥραν τῆς πρωίας ὁ τουρκ. στρατὸς. Συγχρόνως δὲ θέλει προχωρεῖ ὁ Ἑλλ. στρατὸς εἰς ἀπόστα-

σιν 4 χιλιομ. ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ, ὅπως καταλαμβάνη τοὺς ὑπὸ τούτου ἐκκενουμένους σταθμούς· ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ὁ ἔλλ. στρατὸς κατὰ τὴν 12,30' μ.μ. θέλει καταλάβῃ τὰ ἀλώγια Πέτα καὶ τὸν ναὸν τῆς Φανερωμένης καὶ ὅτι περὶ τὴν 2,30' μ.μ. θέλει εἰσελθῆ συγχρόνως εἰς τὴν πόλιν Ἄρταν, μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῶν δημ. κτιρίων καὶ εἰς τὸ Ἄκτιον. Ἡ ὕγεια τοῦ ἔλλ. στρατοῦ εἶναι ἀρίστη, ἅπαντες δ' οἱ ἐνταῦθα ἀνταποκρίται τῶν τε εὐρωπ. πρακτορείων καὶ τοῦ τύπου εἰσι λίαν εὐχαρισθημένοι ἐκ τῆς λαμπρᾶς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κατοχῆς κ. Σούτσου καὶ ἐκ τῶν εὐκολιῶν ἃς παρέχει αὐτοῖς πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀληθείας». «ANNINON, ...πάντες ἐργάζονται δραστηρίως πρὸς ἐκκένωσιν τμήματος Ἄρτης...στρατηγὸς Σαπουντζάκης ὑπεσχέθη εὐρωπαϊοῖς ἐπιτρόποις τηρῆσαι τάξιν μετὰ ἀποχώρησιν τούρκων...μέτρα λαμβάνονται πρὸς ἀποφυγὴν ἀτακτημάτων».

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 25—6—1881

«ANNINON, 24 Ἰουνίου, 11 μ.μ. Σήμερον ὥρα 4,30' μ.μ. στρατὸς εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει Ἄρτης ἐν μέσῳ πανδήμου ἐνθουσιασμοῦ ἄνευ διακρίσεως θρησκευματος. Ἀδιάκοποι ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ .Α.Μ. βασιλέως ἐκ μέρους πάντων κατοίκων Ἄρτης, χριστιανῶν, ὀθωμανῶν, ἔβραίων.

ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ, ὑποστράτηγος»

Σχολιάζοντας τὸ παραπάνω τηλεγράφημα ἢ ἐφημερίδα ΑΙΩΝ γράφει:

«Ὁ κ. Σαπουντζάκης δὲν ἤκουσε ζητωκραυγὰς ὑπὲρ τοῦ Ἐθνους, τῆς πατρίδος καὶ τοῦ στρατοῦ; Μόνον τὰς ὑπὲρ τῆς Α.Μ. ἤκουσε; Ἡ κολακεία πρέπει γὰρ ἔχῃ ὄρια. Ἄλλ' ἀσφαλῶς ὁ εὐφύως βασίλευς Γεώργιος ἀντιλαμβάνεται....».

Στὸ ἴδιο φύλλο τῆς ἐφημερίδος ΑΙΩΝ δημοσιεύεται σύντομη περιγραφή τοῦ γιορτασμοῦ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἄρτας στὴν πρωτεύουσα:

«Χθὲς ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς εἰς Ἄρταν εἰσόδου τοῦ ἑλ. στρατοῦ ἐφωταγωγῆθησαν τὰ δημόσια καὶ δημοτικὰ καταστήματα, ξενοδοχεῖα τινά, αἱ δύο Τράπεζαι, ἡ Λέσχη, ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἐρρίφθησαν δὲ πολλαχόθεν ρακέται καὶ ἠνάφθησαν βεγγαλικά φῶτα. Ἰδιωτικαὶ οἰκίαι ἐσημαιοστολίσθησαν 4—5, διότι αἱ περιστάσεις αἱ συνοδεύουσαι τὸ εὐτυχὲς γεγονός δὲν εἶναι ἐκ τῶν προκαλουσῶν τὴν ἀμέριστον εὐχαριστήριον». Γίνεται φανερὸν ἀπ' τὴν παραπάνω περιγραφὴν πῶς ἡ προσάρτηση τῆς Ἄρτας δὲν γιορτάστηκε στὴν Ἀθήνα μ' ἐνθουσιασμό, γιὰ τὸν ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε καὶ τὰ σύνορα ὅπως καθορίσθησαν, δὲν ἱκανοποίησαν τὸ ἔθνικὸ αἴσθημα.

Ἡ ἐφημερίδα «ΕΘΝ. ΠΝΕΥΜΑ» στίς 25—6—1881

Δημοσιεύονται τηλεγραφήματα τοῦ Μητροπολίτη τῆς Ἄρτας πρὸς τὸν βασιλεῖα καὶ τὸν πρωθυπουργό:

«Α.Μ. Βασιλέα

Μεγαλειότατε

Ποιμέναρχος τε καὶ ποιμνιον ἀκαθέκτω κατακρατούμενοι χαρᾷ ἐπὶ τῇ ἀπελευθερωσῇ ἡμῶν, σπεύδομεν ἵνα διαβεβαιώσωμεν τῇ Υ.Μ. τὰς εὐχαριστήσεις μας καὶ τὴν πρὸς τὸν θρόνον ἀφοσίωσιν ἡμῶν, ἐκτενέστερον διεξηγημένα ζύση φωνῇ παρῆχοντες τὸν αὐτόθι συμπολίτην μας κ. Καραπάνον.

Ὁ Μητροπολίτης Ἄρτης
ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ»(7)

«Τῷ κ. Πρωθυπουργῷ

Ἐξοχώτατε

Ἀπολαύσαντες ἤδη τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐν ἡμῖν ὑφισταμένου πόθου, ἰδίᾳ δὲ τὴν

πρὸς τὸν θρόνον ἀφοσίωσιν ἡμῶν ζηλώσαντες, προαγόμεθα ἀπονεῖμαι ὑμῖν τὰς ἐκ μέσης ψυχῆς εὐχαριστήσεις ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἀκαμάτῳ ὑμετέροισι προσημασίαι ἀπονέμοντες ταύτας προσφορικῶ τῷ λόγῳ διὰ τοῦ αὐτοῦ συμπολίτου μας κ. Καραπάνου.

«Ὁ Μητροπολίτης Ἀρτης
ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ»

Ἡ ἐφημερίδα «ΩΡΑ» στίς 1—7—1881 (8)

«Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ἐξ Ἀρτης τὰ ἐξῆς ἀπὸ 24ης Ἰουνίου ἐ. ἔ. Συγκινητικωτάτη καὶ ἐνθουσιωδεστάτη ἐγένετο σήμερον ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἀρτης. Τὴν νύκτα τῆς παρελθούσης, ἀπὸ τῆς 8 μ.μ. μέχρι 4,30' πρωΐνης ὥρας σήμερον, οὐδεὶς τῶν κατοίκων ἐκοιμήθη, διότι ἀδιακόπως δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐσύρετο καὶ περιετυλίσσετο ἀνά τὴν πόλιν τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα, διήρχοντο δὲ διὰ ταύτης στρατιῶται, Ἴπποι μετὰ ὕλικου καὶ θαρέα τηλεβόλα, προκαλοῦντα ἐπὶ τῶν διὰ ξηρολιθίας (καλδερμιῶν) ἐστρωμένων ἐδῶν μέγα κρότον, τελευταῖον μαρτύριον τῶν πολυπαθῶν τέκνων τῆς Ἀρτης, ὧν καὶ τὸν ὕπνον τῆς νυκτὸς τῆς τελευταίας μετ' αὐτῶν συμβιώσεως ἐτάραξαν οἱ προαιώνιοι τύραννοι. Τὴν 4,30' π.μ. τῆς 24 ἄπαν τὸ ὕλικὸν μετεκομίσθη πέραν τῆς γεφυρᾶς, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ ἴστου, ἐφ' οὗ ἀνηρτᾶτο ἡ τουρκικὴ σημαία, ἐναπέμεινε δ' ἐν τῇ πόλει μόνον ἡ διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἀναγκαία δύναμις δύο λόχων ἐκ 400 ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν 200 ἀπετέλεσαν περιπολίαι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐστάθμευον ἐν τῷ στρατῶνι ὡς ἐφεδροὶ, τὰ δὲ θαθηδὸν ἀπικνούμενα ἀποσπάσματα τουρκικοῦ στρατοῦ, διαβαίνοντα τὴν γνωστὴν πολυτόξον λιθόκτιστον γέφυραν, ἐστάθμευον εἰς τὸ πέραν ταύτης ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὄχθης σχηματισθὲν τουρκικὸν στρατόπεδον. Παραδειγματικὴ ἐτηρήθη τάξις μέχρι τῆς 1.30' μ.μ. καθ' ἣν ἐντελῶς ἐγκατελείφθη ἡ πόλις ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Καθ' ὅσον προσήγγιζεν ἡ προδιωρισμένη ὥρα τῆς εἰσόδου τοῦ ἑλλην. στρατοῦ ἐξ ἐκάστου παραθύρου ἑλληνικῆς οἰκίας ἀνυψοῦτο ἡ κυανόλευκος ἑλληνικὴ σημαία μετὰ συγκινήσεως καὶ χαρᾶς ὑπὸ ἐκάστης ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἥτις συγχρόνως ἐστόλιζε καὶ τὴν θύραν δι' ἀνθέων καὶ φύλλων δάφνης, καθ' ὅλην δὲ τὴν ἀγορὰν τὰς δύο πλευρὰς τῆς ὁδοῦ ἦν ἡνωσαν κατὰ διαστήματα δι' ἀψίδων. Οὕτως ἐστολίσθη ἅπασα ἡ πόλις, ἥτις μετ' ὀλίγον ἔμεινε ἔρημος, ἐξεληθόντων ἀπάντων τῶν κατοίκων, περὶ τὰς 8000, ὧν οἱ πλείστοι ἐφιπποὶ εἰς συνάντησιν τοῦ ἑλλην. στρατοῦ, εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν. Ὁ στρατηγὸς Σαπουντζάκης καὶ οἱ εὐρωπαῖοι ἐπίτροποι ἐξῆλθον ἐπίσης τῆς πόλεως ἐφιπποὶ. Ὁ ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ κλήρου ἐνδεδυμένον τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἀνέμενεν ἔξω τῆς πόλεως μετὰ τῶν ἑξαπετέρων, τοῦ σταυροῦ καὶ μεγάλης χρυσοκεντήτου ἑλλην. σημαίας(9). Παρ' αὐτῷ δὲ ἴσταντο πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἑλλην. στρατοῦ ἐν ὁμαδί οἱ τοῦρκοι μετὰ τῶν ἀγάδων καὶ οἱ Ἰσραηλιταί.

Τὴν 2.30' ὁ ἑλλην. στρατὸς ἀφίχθη πρὸ τῆς πόλεως, ἀπόσπασμα δ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ πεζικοῦ Κοτάκον εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν πρὸς παραλαβὴν τοῦ φρουρίου καὶ τῶν στρατιῶνων. Τοὺς στρατιώτας καὶ ἀξιωματικοὺς ὑπεδέχοντο οἱ κάτοικοι μετὰ φρενιτωδῶν ζητωκραυγῶν καὶ ἀπεριγράφτου ἐνθουσιασμοῦ. Αἱ γυναῖκες κρατοῦσαι τὰ τέκνα τῶν ἐδείκνυον αὐταῖς κλαίουςαι τοὺς ἑλληνας στρατιώτας. Ὁ στρατηγὸς Hamley ἐξεληθὼν εἰς προὔπαντησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὴν πόλιν, ἠδυνάται νὰ προχωρήσῃ, ἕνεκα τῶν ἐπανελημμένων ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδηλώσεων εὐγνωμοσύνης καὶ χαρᾶς. Ἀσκεπὴς δὲ καὶ συγκινητικὸς διήλθε διὰ μέσου χιλιάδων κατοίκων, οἷς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐχαρίζετο ἡ ἐλευθερία. Τὴν 4. μ.μ. ὁ στρατηγὸς Σουῦτσος μετ' ὄλλου τοῦ ἐπιτελείου του καὶ τοῦ στρατηγοῦ Σαπουντζάκη ἔφθασαν πρὸ τῆς πόλεως. Ὁ ἀρχιερεὺς ἔτεινε πρὸς ἀσπασμὸν τὸν σταυρὸν εἰς τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς, ὁ λαὸς ἐζητωκραύγαζεν ἐπανελημμένως, ὁ Δήμαρχος Ἀντωνόπουλος (10) προσεφώνει τὸν ἀρχηγόν, οἱ δὲ ἱερεῖς ἔρανον αὐτὸν καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς δι' ἡγιασμένου ὕδατος, ἐπὶ τινὰ δὲ λεπτὰ ἐξε-

δηλοῦτο τριτοῦτος ἐνθουσιασμὸς καὶ τοιαύτη συγκίνησις, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ κρατήσῃ τις τὰ δάκρυα. Μετ' ὀλίγον ἠκούσθη παιανίζουσα ἡ μουσικὴ τοῦ 4ου πεζικοῦ τάγματος ὑπὸ τὸν ἀρχιμουσικὸν Μάγγελ, ὅπερ ὑπὸ τὸν διοικητὴν Ἀντωναρόπουλον εἰσήλθεν εἰς τὴν πόλιν προπορευόμενον χιλιάδων πολιτῶν.

Τὸ τάγμα τοῦτο ἠκολούθει τὸ ἕβδομον τάγμα, τὸ ὑπὸ τὸν Πετροπουλάκη 22, τὸ 11 ὑπὸ τὸν Γ. Μαυρομιχάλην, τὸ 2 μηχανικὸν ὑπὸ τὸν ταγ)ρχην Ν. Σουτζον, τὸ 2 ὄρεινόν πυροβολικὸν ὑπὸ τὸν ταγ)ρχην Βάσσσον καὶ ἡ ἐπιλαρχία ὑπὸ τὸν Σουτζον. Τοῦς στρα- στρατιώτας ἠσπάζοντο οἱ κάτοικοι, τοσοῦτον δὲ ἐνθουσιώδης ὑποδοχὴ ἐγένετο, ὥστε μετὰ δυσκολίας προέβαινε τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τάγμα. Ἐκ τῶν παραθύρων ἔρριπτον ἄνθη, κουφέτα, ἐχαιρέτων δὲ κλαίοντες οἱ κάτοικοι. Τὸ 4 τάγμα διελθὼν δι' ὄλης τῆς ἀγορᾶς ἔφθασε εἰς τὸ φρούριον εἰς ὃ ἐστάθμευσε, τὰ δὲ κατόπιν τάγματα ἐστρατωνίσθησαν ἐν τῷ φρουρίῳ, τῷ μεγάλῳ στρατῶνι, τῷ παρὰ τὴν πόλιν Πύργῳ καὶ τῇ μονῇ καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ πόλει χάνια.

Ἡ ἐνδυμασία τοῦ στρατοῦ, ἡ ἀποσκευὴ, ὁ ὅπλισμός, ἡ ὑπόδησις καὶ ἐν γένει ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις ἐνεποίησαν σπουδαίαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς εὐρωπαϊοὺς ἐπιτρόπους. Οἱ ἵπποι τοῦ ἵππικοῦ καὶ οἱ ἡμίονοι τοῦ πυροβολικοῦ, τοῦ ὄρχου μηχανικοῦ, τῶν μεταγωγικῶν οὐλαμῶν, ἔφθασαν ἅπαντες ἀκαῖοι καὶ ζωηροί, ἂν καὶ ἡ πορεία διήρκεσε ἀπὸ Μενιδίου, Ἀννίου εἰς Ἄρτα 12 ὥρας. Μεγάλῃ ἀντίθεσις τῆς ἀνθηρᾶς καταστάσεως τοῦ νεαροῦ ἔλλην. στρατοῦ πρὸς τὸν τουρκικόν, ὅστις ἦτο ρακένδυτος καὶ ἀνυπόδητος, στερούμενος μισθοῦ καὶ τροφῆς.

Ἡ πόλις ἅπασα ἐφωταγωγήθη τὴν νύκτα, ἦν διήλθον οἱ κάτοικοι ἐνθουσιωδῶς ζητωκραυγάζοντες καὶ εὐθυμοῦντες».

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 26 - 6 - 1881

«ANNINON, 25: Ἡ Ἄρτα κατελήφθη χθές, μετὰ μεσημέριαν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἡγούμενος τῶν Χριστιανῶν κατοίκων καὶ Τούρκων ὑπεδέξατο τὸν στρατηγὸν Σουτσον ἡγούμενον τοῦ στρατοῦ, ἐκτὸς πόλεως. Τὴν ἐσπέραν ἡ πόλις ἐσημαιοστολίσθη καὶ ἐφωταγωγήθη. Οἱ τοῦρκοι ἤρξαντο πιέζοντες καὶ κακῶς μεταχειριζόμενοι τοὺς εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην κατοικοῦντας χριστιανούς, παρεκώλυσαν δὲ τὴν εἰς ἀγορᾶν τῆς Ἄρτης μεταφορᾶν ζωοτροφῶν καὶ ἄλλων χρησίμων».

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 27—6—1881

«ANNINON, 26: Ὁ στρατ. Σουτζος ἐπεσεκέφθη τὸν στρατηγὸν Χεδαγέτ πασσάν ἐν τῷ ἐπέκεινα τοῦ Ἀράχθου στρατοπέδῳ αὐτοῦ. Ἐπῆλθε διάλυσις ἐπελθουσῶν δυσκολιῶν. Ἡ φιλικὴ συνέντευξις προσιωνίζει ἀγαθὰς σχέσεις, ἐν τῷ μέλλοντι, τῶν δύο ἀρχηγῶν».

«ANNINON, 27: Αὐριον θέλει τελεσθῆ μεγάλη εορτὴ ἐπὶ τῇ ἀνυψώσει τῆς ἔλλην. σημαίας εἰς τὸ φρούριον Ἀρτης. Ὁ λαὸς ἐκουσίως καὶ προθύμῳ προσφέρει καὶ ἐμαυτὸν καὶ τὰ ζῷα του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μεταφορᾶς τῶν ἐφοδίων καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς μέχρι Ἀννίου ὁδοῦ. Ὁ ἀπὸ Ἀρτης τηλεγράφος ἀρξεται σήμερον».

Στὸ ἴδιον φύλλον τοῦ ΑΙΩΝΑ δημοσιεύεται σχόλιον ἀπαντητικὸν σὲ σχόλια ἄλλων ἐφημερίδων, σχετικὰ μὲ τὸ ἂν πρέπει ὁ βασιλεὺς νὰ φιλοξενηθῆ στὸ σπίτι τοῦ Καραπάνου, ὃ ταν ἐπισκεφθῆ τὴν Ἄρτα. Ὁ ΑΙΩΝ δὲν βρίσκει τίποτε τὸ ἀντικανονικὸ σ' αὐτὴ τῇ φιλοξενίᾳ, ἐνῷ ἄλλες ἐφημερίδες ἔγραψαν ὅτι μιὰ τέτοια φιλοξενία θὰ ἐκληφθῆ σὰν εὐνοια τοῦ βασιλεῖα πρὸς τὸν Καραπάνο.

Ἡ ἐφημερίδα «ΩΡΑ» στίς 28—6—1881

Δημοσιεύει τὸ ἀπὸ 26)6)81 Βασιλ. Διάταγμα γιὰ τὴν προσωρινὴν διοίκησιν τῶν χωρῶν ποῦ προσαρτήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὸ ἀρθ. 1 τοῦ διατ)τος καταργοῦνται οἱ ὑπάρχουσες διοικητικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἀρχές, ἀναλαμβάνει δὲ τὴν προσωρινὴν διοίκησιν ὁ ἐπίτρο-

πος του Βασιλιᾶ (δηλ. ὁ Ἐπαμ. Λουριώτης). Τὸ ἄρθ. 4 ὀρίζει ὅτι οἱ ὑπάρχοντες δήμαρχοι θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά τους, ἐκτός ἂν μὲ νεώτερο Β.Δ. ἀντικατασταθοῦν.

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 29—6—1881

«ANNINON, 28: Σήμερον τὴν πρωΐαν 8 π.μ. ἐγένετο δοξολογία ἐντὸς τοῦ φρουρίου, εἰς ἣν παρέστησαν ἀποσπάσματα ὄλων τῶν ὄπλων καὶ ὁ στρατηγὸς Σοῦτσος μὲ τὸ Ἐπιτελεῖον του. Μετὰ τὴν δοξολογίαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ Ραββίνος ἀπηύθυναν προσφωνήματα. Ὁ Ραββίνος ἐκάλεσε τοὺς ὁμοθρήσκους του ὅπως ἀναδειχθῶσιν ἄξιοι πολῖται τῆς νέας πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ἣν μέλλουσι ν' ἀπολαύσωσι ὑπὸ τοὺς νόμους αὐτῆς. Περαιτωθείσης τῆς δοξολογίας ἀνεπετάσθη ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τοῦ φρουρίου, ἐν μέσῳ ἀνευφημιῶν χιλιᾶδων λαοῦ, συνηγμένου ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Δὲν ἐγένοντο κανονισμοὶ διότι ὁ ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τοῦρκος διοικητὴς ἐξέφρασε φόβον μὴ ἐκ τούτου διερεθισθῆ κατὰ τῶν χριστιανῶν ὁ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του στρατός».

Ἡ ἐφημερίδα «ΕΘΝ. ΠΝΕΥΜΑ» στίς 29—6—1881

Δημοσιεύει σχόλια γιὰ τὴν ἀπαγόρευση κανονισμῶν κατὰ τὴν ὑψωση τῆς ἑλλην. σημαίας στὸ φρούριον τῆς Ἄρτας.

Ἡ ἐφημερίδα «ΑΙΩΝ» στίς 30—6—1881

Δημοσιεύει σχόλιο ἀπαντητικὸ στὰ σχόλια τοῦ «Ἐθν. Πνεύματος» τῆς 29ης—6—1881 γιὰ τοὺς κανονισμοὺς... ποὺ δὲν ρίχτηκαν.

Αὐτὴ ἡ ἀπαγόρευση τῶν κανονισμῶν κατὰ τὴν ὑψωση τῆς ἑλλην. σημαίας στὸ φρούριον τῆς Ἄρτας, προκάλεσε ἐντονη λαϊκὴ δυσφορία κατὰ τῶν κυβερνητῶν. Ὁ Σουρῆς μάλιστα ἔγραψε σχετικὰ καὶ τὸ γνωστὸ ποίημα «ἡ Σημαία μας»:

*Μὴ ρίξετε, Γκιαούρηδες, οὐτ' ἓνα κἄν κανόνι,
γιατὶ μπορεῖ τὰ νεῦρα μας αὐτὸ νὰ ξερθίση,
κι' ὁ Τοῦρκος ὅλοι ξέρετε πῶς εὐκόλα θυμάνει,
καὶ ἔπειτα... ὁ πόλεμος στ' ἀληθινὰ θ' ἀρχίσῃ,
Μὴ ρίξετε μιὰ κανονιά, γιατί, μὰ τὸν Προφήτη,
οἷς κόβουμε τὴ μύτη.*

*Αὐτὰ μᾶς εἶπαν παστρικά οἱ Τοῦρκοι γιὰ φοβέρα
κι' ἐμεῖς ἀπὸ εὐγένεια καὶ ὄχι ἀπὸ τρόμο
μιὰ κανονιά δὲν ρίξαμε γιὰ τὴν πτωχὴ παντιέρα,
κι' οὔτε κουμποῦρι βρόντησε σὲ σπῆτι ἢ σὲ δρόμο.
Στὴν Ἄρτα τὴν στηλώσαμε μὲ ζήτω, μὲ μυρσίναις,
καὶ κάμποσες ρετινίναις.*

*Εὐχαριστοῦμε μάλιστα γιὰ τὴ φοβέρα τούτη,
γιατὶ δὲν ἐξωδέσαμε οὔτε ὀκᾶ μαπαροῦτι.*

*Ἀφήστε, Τοῦρκοι, τ' ἄρματα, ἀφήστε τῆς φοβέρας,
κι' ἐλάτε εἰς τὸ πλάϊ μας σὰν τοὺς Ἰσραηλίταις,
μ' εἰρήνη νὰ σκοτώνουμε τῆς πονηραῖς ἡμέρας,
καὶ νὰ κτυποῦν ἡ μύταις μας μὲ τῆς δικαῖς σας μύταις.
Ἐλάτι ν' ἀγαπήσουμε, νὰ πιοῦμε καὶ νὰ φάμε
κι' ἐμεῖς γιὰ τὸ χατήρι σας καὶ τὰ κανόνια σπαῦμε. (11)*

Ἔτσι τέλειωσαν τὰ γεγονότα τῆς προσάρτησης τῆς Ἄρτας. Στὸ λαὸ τῆς ἐθνικὰ ἐλεύθερης Ἄρτας ἐπεφταν πιά δυὸ βαρεῖα καθήκοντα: Πρῶτα ν' ἀγωνιστεῖ ν' ἀποκτήσει καὶ τὴν οἰκονομικὴν του λευτεριά, γιατί τὰ δικαιώματα τῶν τούρκων καὶ ντόπιων τσιφλικιάδων ἔμειναν ὅπως καὶ πρὶν ἀπεριόριστα (12) καὶ δευτέρα ν' ἀγωνιστεῖ γιὰ τὴν λευτεριά τῶν ἀδελφῶν του τοῦ κάμπου τῆς Ἄρτας καὶ τῆς λοιπῆς Ἡπείρου, ποὺ πικραμένα τραγουδοῦσαν (13):

Σ' ὄλο τὸν κόσμο ξαστεριά, σ' ὄλο τὸν κόσμον ἥλιος
καὶ στὰ καημένα Γιάννενα μαῦρο παχὺ σκοτάδι·
τὶ ἐφέτος κάμαν τὴ βουλή ὀχτῶ βασιλεία ἀνδροῶποι
κι' ἐβάλανε τὰ σύνορα στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.
Κι' ἀφήκανε τὴν Πρόβεξα καὶ πήρανε τὴν Πούντα,
κι' ἀφήκανε τὰ Γιάννενα καὶ πήρανε τὴν Ἄρτα.
Ἀνάθεμά σας, ἄπιτροποι κι' Ἀλέξη Κουμουνοῦρε,
μὲ τὴ γραμμὴ ποὺ βάλатаν τοῦτο τὸ καλοκαίρι....

Οἱ Ἄρτινοι, ἂν καὶ γιόρτασαν ὅπως εἶδαμε μ' ἀκράτητη χαρὰ τὴν ἐθνικὴν τους ἀπελευθέρωση, ὅμως δὲν συγχώρεσαν στὸν Κουμουνοῦρο τὴν ὑποχωρητικότητα ποὺ ἔδειξε, τόσο γιὰ τὰ σύνορα, ὅσο καὶ γιὰ τὰ δικαιώματα τῶν τσιφλικιάδων. Γι' αὐτὸ στίς ἐκλογές τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 81 καταψήφισαν τοὺς ὑποψηφίους τοῦ Κουμουνοῦρου κι' ἐξέλεξαν τοὺς Τρικουπικούς.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΣ

1. Γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων ἀπὸ τὸ πρῶτο Βερολίνο Συνέδριο, μέχρι καὶ τὴν προσάρτηση τῆς Ἄρτας καὶ Θεσσαλίας στὴν Ἑλλάδα, κοίταξε:
- Γ. Ζηροπούλου «La Grèce devant le Congrès» 1878.
 - Ὁδ. Ἰάλεμον «L' Hellenisme devant le Congrès» 1878.
 - Φ. Κοιτονίκα «Ἡ κατά τῆς ἡπειρ. ἐπαναστάσεως ἀντιεργασία» 1878.
 - «Νεολόγος» Κων/λεως, φύλλα 2831, 2832, 2841, 2878, 2963 τοῦ 1878.
 - Egger «Αἱ ἱστορικαὶ ἀπαιτήσεις τῆς Ἑλλάδος» στὸ «Νεολόγος» Κων/λεως, ἀριθ. [φ. 2936 τοῦ 1878
 - Camini «La questione dell' Epiro» Roma, 1879.
 - Documenti diplomatici (Libri Verti) Conferenza di Berlino per la questione turco—ellenica, Legislatura, XIV, Sessione I, No 4, ter.
 - «Νεολόγος» Κων/λεως, φ. 3406, 3450 τοῦ 1880.
 - Στουρνάρη Κ. Ν. «Συνοπτικώτατα ὀδοιπορικὰ τῶν νέων Ἑλληνικῶν χωρῶν Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου» 1881 (πρβλ. Büchner, βιβλ. Franschëri, Τίρανα.
 - Ὑπόμνημα τῶν ἐν Ἀθήναις ἐγκατεστημένων Ἡπειρωτῶν καὶ Θεσσαλῶν ἐν ἰδίῳ αὐτῶν ὀνόματι [καὶ ἐν ὀνόματι τῶν συμπatriωτῶν αὐτῶν κατοίκων Ἡπείρου Θεσσαλίας. Ἀθῆναι 1881.
 - Ἀνωνύμου: «Le plus malheureux article du Traité de Berlin», Paris, 1881,
 - J. Blancard: «L' Epire et la Thessalie. Delimination des frontières Turco— [Greques], Paris 1882.
 - Σπυρ. Κ. Παγανέλη «Ὀδοιπορ. Σημειώσεις, Β' Ἡ στρατ. κατάληψις τῆς Ἄρτης — Θεσσαλίας», Ἀθ. 882
 - H. Kiepert «Die neue griech—türkische Grenze in Thessalien u Epirus. [Zeitschr, d, Gesellsch. für Erdkunde, Berlin, 1882, XVII, 244 ἐπ.
 - Ἰδίου «Administrativeinteilung und Bevölkerungsstand der neuen nordlichen Prov.ngen des griesshischen Königreichs, Zeits. d. Ges. f. Erd, Berlin, 1884
 - D' Avril A. «Les Grecs et le Congrès de Berlin» στὴν «Revue du monde [latin] Paris. 1884

- Ν. Σχινά «'Οδοιπορ. Σημειώσεις Μακεδονίας—'Ηπείρου κ.λ.π.» 'Αθ. 1886
 --'Επ. Κυριακίδη «'Ιστορία συγχρόνου 'Ελληνισμού» τ. Β', σ. 595—606, 1892
 --'Ανθρ. 'Ανδρεάδη «'Ο Γλάδστον και ἡ προσάρτησις τῆς 'Ηπειροθεσσαλίας» εἰς «Παραθήματα» [1909—10, σ. 183 ἔπ.
 --Γ. Φιλάρειον «Σημειώσεις ἀπὸ τοῦ 75 ἑνώματος» σ. 75—80, 1924
 --Driault—Lheritier «Histoire diplomatique de la Grèce» τ. III, σ. 185—580, [Paris 1926
 --Δ.Ι. Δόσιου «'Π προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ 'Αρτης» σὲ «'Ημερολ. τῆς Μ. 'Ελλάδος» [σ. 113—125, 1926
 --Κ. 'Θ. Διαμάντη «'Η ἀπελευθέρωσις τοῦ Ν. 'Αρτης» σὲ «'Αγροτικὸν 'Αγῶνα» 'Ιούλιος 1960
 --Σερ. Ξενοπούλου (σμπλ. Γιάννη Τσοῦτσιου) «Δοκίμιον ἱστορικῆς τινὸς περιλήψεως περὶ τῆς... [πόλεως 'Αρτης» σ. 16—17, 1961
 --Νικ. Παπανικολάου «Τὸ δημαρχεῖον τῆς 'Αρτας ἀπὸ 1881—1912», (ἀνέκδοτο).
 --'Επίσης κοίταξε ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς καὶ ἱστορίες, 'Ασπρέα, Παπαρηγοπούλου (τ. ΣΤ', ἔκδ. [1955], Κορδάτου κ.λ.π.
 2. 'Ο Τρικούπης ἔπεσε χωρὶς ἐκλογές, ἀλλὰ μέσα στὴ Βουλὴ, διὰ τὸν ἐκλέχθηκε πρόεδρος τῆς Βουλῆς ὁ ὑποψήφιός του.
 3. 'Αρχικὴ ἀποχώρησε ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπ' τὴν "Αρτα κι' ἔμειναν μόνον λίγες δυνάμεις γιὰ τὴν τάξη. Μὲ τὴν ἐπάνοδο στὴν "Αρτα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, πιστεύθηκε πὼς ἡ Τουρκία δὲν θὰ ἐφαρμόσῃ τὴ σύμβαση. 'Αλλὰ γρήγορα διαπιστώθηκε πὼς ἡ ἐπάνοδος του ἔγινε ἴσπερα ἀπὸ αἰτίαν τῶν εὐρωπ. μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, τὰ ὁποῖα ἴσως φοβόταν διασάλευση τῆς τάξης.
 4. Τὸ ταξίδι αὐτὸ πραγματοποιήθηκε τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1881.
 5. 'Η ἀντίδραση, σὲ τὴν μὴ φιλοξενηθῆ ὁ βασιλεὺς ἀπ' τὸν Καραπάνο, εἶχε ἀποτελέσματα. 'Ο βασιλεὺς φιλοξενηθῆκε κατὰ τὴν παραμονὴν του στὴν "Αρτα (Σεπτέμβρης 1881) ἀπ' τὸν Μητροπολίτη καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς Κουμονδούρος ἀπ' τὸν Καραπάνο (κοίταξε: Σερ. Ξενοπούλου «Δοκίμιον περὶ "Αρτης» σ. 120, 1961)
 6. 'Η τὴν κατὰληψη τοῦ Δημαριοῦ ὁ σατυρικὸς ποιητὴς Σουρῆς δημοσίευσε στὶς 25—6—81 ποίημα μὲ τίτλο «Στὸ Δημαριό» ('Απαντα, τ. Α', σ. 92, 'Αθ. 1954)
 7. Πρόκειται γιὰ τὸν γνωστὸν μητροπολίτη "Αρτας Σεραφεῖμ Ξενοπούλου (1864—1886) καὶ συγγραφεὶα τοῦ «Δοκίμιον ἱστορικῆς τινὸς περιλήψεως, τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου 'Ηπείρου». πόλεως "Αρτης» πὺν πρωτοκυκλοφόρησε τὸ 1884. Τελευταῖα ἀνατυπώθηκε καὶ κυκλοφορεῖ μὲ συμπληρώσεις τοῦ Γιάννη Τσοῦτσιου.
 8. 'Η ἀνταπόκριση αὐτὴ ὀταλμένη στὶς 24—6—81 μὲ τὸ ταχυδρομεῖο δημοσιεύθηκε σὲ φύλλο τῆς 'Ης—7—1881.
 9. Γιὰ τὴ σημαία αὐτὴ, κοίταξε: Σερ. Ξενοπούλου «Δοκίμιον περὶ "Αρτης» σ. 17, σημ. 43, ἔκδ. 1961
 10. Πρόκειται γιὰ τὸν Δημήτριον 'Αντωνόπουλο.
 II. Κοίταξε. Γ. Σουρῆ «'Απαντα» τ. 4', σ. 95, 'Αθ. 1954.
 12. Τὸ ἀγροτικὸν κίνημα ἄρχισε στὴν "Αρτα καὶ τὰ χωριά της τὸ 1882. "Εφθάσε σὲ τέτοια δξύτητα, ὥστε ἔγιναν αἱματηρὲς συγκρούσεις, συνελήφθη δὲ κι' ὁ βουλευτὴς Παχὺς, προασπιστὴς τῶν ἀγροτῶν, Κοίταξε:
 --Γ. Παχὺ «Τὸ ἐν 'Ηπείρῳ ἀγροτικὸν ζήτημα» 'Αθ. 1882
 --Κ. Καραπάνου «'Η δημοκρατία ἀγωνιζομένη καὶ δημιουργήση ἀγροτικὸν ζήτημα ἐν 'Ηπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ» 'Αθ. 1882
 --'Αρ. στ. Σίδερη «'Η γεωργικὴ πολιτικὴ τῆς 'Ελλάδος 1833—1933» 'Αθ. 1934
 --«'Εφημερίδα τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς» (συνεδριάσεις 29—10—82, 5—2—83, 12--2—83, 5—3—83)
 --Κ. Καραπάνου «Τὰ οικονομικὰ ἡμῶν» (πρὸς ἐκλογεῖς) Μάρτιος 1885
 13. Κοίταξε: Μιχ. Περάνθη «'Ιστορικὴ 'Αρθολογία», τ. Γ', σ. 622—3, 1954.

ΑΝΗΣΥΧΩ ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΔΕΝΔΡΟ

Πῶς νὰ προσκαλέσουμε στὸ τραπέζι μας
 τὰ πουλιά,
 ὅταν δὲν ὑπάρχουν τῆς ἀγάπης οἱ γόνιμοι σπόροι,
 ὅταν τρομαγμένα δὲν μᾶς πλησιάζουν;
 Πῶς νὰ προσφέρουμε
 αὐτὸ τὸ εὐαίσθητο ἄνθος,
 ὅταν τῶν χεριῶν μας τὸ ἄγχος θὰ τὸ συνθλίψη;
 Ὑπάρχει μιὰ στυφή γεύση
 στὰ χεῖλη τῶν ἡμερῶν μας!
 Ὑπάρχει ἀκόμη, ἓνας ἀργὸς θάνατος
 ποὺ ἔρπει,
 πρὸς τὴν ἔκσταση τῆς ἐσπέρας,
 πρὸς τὶς ἀνυπεράσπιστες μικρὲς ὑπάρξεις!
 Πῶς νὰ γράψουμε στὸ ἡμερολόγιο τοῦ αἰῶνα μας
 μ' αὐτὸ τὸ τσακισμένο στάχι,
 γιὰ τὰ ὑπουλα ποτάμια
 ποὺ καιροφυλακτοῦν στὸν ὕπνο μας,
 γιὰ τὴ σκληρὴ ἀγωνία ποὺ μᾶς ἐξουσιάζει;
 Ἀνησυχῶ γιὰ τὸ ἀθῶο χαμόγελο τῶν ξανθῶν ἀγοριῶν,
 γιὰ τοὺς τρυφεροὺς μίσχους
 στὶς βραγιῆς τοῦ περιβολιοῦ!
 Ἀνησυχῶ, γιὰ τὸ μικρὸ δένδρο ποὺ φυτέψαμε,
 σὲ μιὰ μυστικὴ κώχη αὐτοῦ τοῦ κόσμου,
 τὸ δένδρο ποὺ τὸ φροντίζει τὸ χέρι τοῦ θεοῦ
 καὶ τὸ μεγαλώνει στὰ στήθη του ἓνας ἀνήτυχος λαὸς.
 Ἄν πάψη ν' ἀναπνέη τὸν ἥλιο,
 ἂν πάψη νὰ κυκλοφορῇ στὸ φλοιὸ τοῦ
 τὸ αἷμα μας,
 τότε δὲν ἀπομένει,
 παρὰ νὰ κηρύξουμε τὸν λόγο,
 δυνατὸ σὰν τὴν αἰωνιότητα,
 στέρεο σὰν τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος!
 Τότε δὲν ἀπομένει,
 παρὰ ἡ περήφανη γενιά μας
 νὰ ρίξη τὴν μοιραία ντυφεκιά, στὸν ἐπερχόμενο κίνδυνο!

ΞΕΡΩ ΜΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ Δ

Ξέρω μιὰ θάλασσα κοντὰ στὸν οὐρανό,
μικρὴ σὰν ροδόφυλλο μέσα στὴν παλάμη μου,
γεμάτη μοναξιά καὶ γλυκὸ πόνο!
Ἐκεῖ, τοῦ μαΐστρου οἱ φόρμιγγες
σημαίνουν γαλάζια σιωπή,
ἐκεῖ τὸ χέρι τοῦ Γαλαξία
ἀκινητεῖ τὴν αἴσθησι,
μέσα στὸ εἰρηνικό του φέγγος!
Ξέρω μιὰ θάλασσα, ποῦναι τὸ πέρασμα
τῶν ἀποδημητικῶν!
Ἐκεῖ, εἶναι τὸ σπίτι μας
κτισμένο σ' ἓνα τεφρὸ θράχο,
μὲ τὸ κατῶφλι του μέσα στὸ διάφανο κύμα,
μὲ τὸν κῆπο του
ποῦ κατεβαίνει ὡς τὰ φύκια,
στρωμένο ἀπ' τ' ἀνάλαφρα παιδικὰ μας βήματα,
ποῦ ξεχάστηκαν πάνω στὴν ἄμμο!
Ξέρω μιὰ θάλασσα, ποῦ ουνορεύει
μὲ τὸν θεό!
Ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι
εἶναι ἀπλοὶ καὶ πρᾶοι,
ἐκεῖ μὲ τοὺς φλοίσβους, χαιρετῶ τὴν Οἰκουμένη!

ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

Μᾶς φτάνει, ποῦ ντυθήκαμε
τὴν ἀγνότητα τῆς λεμονιάς
καὶ τ' οὐρανοῦ τὴν ἔναστρη θαλπωρή!
Μᾶς φτάνει τῆς καρδιάς ὁ λιτὸς δεῖπνος
κι' ἓνα ρηχὸ κύμα
γιὰ νὰ ταξειδέψουμε!
Μᾶς φτάνει ἓνα μικρὸ φύλλο
γιὰ στέγη μας,
τώρα, ποῦ τὰ πουλιά
ἔστρωσαν τὸ κρεβάτι μας
μὲ πούπουλα
ἀπ' τὰ μικρά τους στήθη,
τώρα, ποῦ ἓνας ἀπαλὸς ὕπνος
μᾶς περιμένει,
στὸ προσκεφάλι τῶν χειρῶν μας!

ΠΑΝΟΥ ΤΣΙΝΑ

ΖΑΒΑΚΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

“Ο Θύμιος Μπέτοας, ήταν απ’ τους καλούς νοικοκυραίους στο χωριό. Κάθονταν μαζί με τη θειά του την Βαγγέλενα και είχε γυναίκα τη Βάσιω του Τσόγκα από την Άντζα. Η θειά ή Βαγγέλενα είχε ένα γυό είκοσι πέντε χρονῶ παλληκάρι και τῆς πέθανε ξαφνικά. Κάθε Κυριακή ἄκουγε κανείς στον Ἅγιο Θανάση τὸν ἀγὸς τῶν ψαλιτάδων μέσ’ ἀπ’ τὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὸ μοιρολόγια τῆς κάκος ἀπόξω. Κάκο θὰ πῆ θειὰ στὴν Ἠπειρο. Μακρόσυρτα λυπητερὰ Ἠπειρώτικα μοιρολόγια σχεδιασμένα κείνη τῆ στιγμῇ με χίλιες παραλλαγές, ἕνας δλόκληρος θησαυρὸς πὸν πιάνονταν ἢ καρδιά σου νὰ τ’ ἀκούς. Γιὰ νὰ μὴ μείνει δλότελα ὀρφανὴ ἡ Κακοβαγγέλενα πῆρε μαζί της τὰ ζαλιαρ’ κα τ’ ἀνήμια καθὼς τἄλεγε, τὸ Θύμιο καὶ τὴ Βάσιω. Ὁ Θύμιος ἦταν παιδὶ τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ ἀνδρός της. Εἶχε χρόνια πὸν πέθανε καὶ ὁ ἀνδρας της καὶ ὁ ἀδερφός του. Ἡ Βάσιω ἦταν παιδὶ τῆς ἀδερφῆς της.

Ἐκεῖ λοιπὸν σ’ αὐτοὺς ἄλους ἔζησα καὶ γὼ τρία χρονία ἀφοῦ ἔφυγα με τὴν πείνα ἀπὸ τὸ χωριό μου καὶ πῆγα στὸν Κάμπο τῆς Ἄρτας, ἐπὶ μέρους με τὰ πόδια, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ γυρεύοντας ψωμί καὶ δουλειά. Στὴν κάκο χροστῶ τὸ πὸν ἔζητα κείνη τὴν ἐποχῇ. Ἀρρώστησα τοῦ πεθαμοῦ ἀπ’ τὴ δευτέρη μέρα πὸν πῆγα στὸ σπιτί τους. Αὐτὴ με ματαζωνάτανε με τὰ ξόρκια καὶ τὰ γιατροσόφια της, με τὰ σταυρῶματα καὶ τὰ μαντήλια πὸν μόδερε στὸ κε-

φάλι μου γιὰ νὰ μὴν ἀνοίξη δλότελα καὶ τὸ στριβε με τ’ ἀδράχτι καὶ προπάντων με τὴν ἀλόη. Ἡ ἀλόη εἶναι ἕνα χορτάρι πικρὸ πὸν φυτρῶνει στὸν κάμπο. Μάζεβε ἀπ’ αὐτὸ καὶ τῶβραζε καὶ μούδινε κι’ ἔπινα κοῦπες δλόκληρες με τὸ ζόρι.

Σὰ δὲν ἄφησα τὸ κόκαλο στὴ Ζαβάκα, ἔτσι τῶλεγα τότε τὸ χωριό, καὶ δάμασα τὴ θέρημη, ἄρχισα νὰ βοηθῶω καὶ γὼ στίς δουλειές καὶ ὄσο δυνάμωνα τόσο καὶ δούλενα με πλειότερο ζῆλο. Ὅλοι τότε με χάλευνα γιὰ παραγιὸ στὸ χωριό, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἄφηνα τὴν καλὴ τὴν κάκο, οὔτε τὸ Θύμιο μ’ ὄλο πούταν διότροπος καὶ μαλώναμε. Σιγὰ σιγὰ πῆρα καὶ γὼ τὴ θέρη μου μέσα στὸ σπιτί. Ἐπαιρνα μόνος μου ψωμί, κούναγα τὰ μικρὰ παιδιὰ τῆς Βάσιως, τὸ Γιώργο καὶ τὸ Δημήτρη καὶ ἕμα συζητοῦσαν γιὰ τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ ἔπαιρνα καὶ γὼ μέρος στὴ συζήτηση, σὰν ἄνθρωπος μέλος τοῦ σπιτιοῦ καὶ εἶχα ἀπαίτηση νὰ σέβονται τὴ γνώμη μου.

Μέ τὸ Θύμιο δὲ συμφωνοῦσι ποτέ. Κάθε δουλειὰ ἤθελα τὰ τὴν ἀρχίσω ὄπως θέλω καὶ ὄποτε θέλω ἐγὼ καὶ νὰ τὴν τελειῶσω σύμφωνα με τὸ δικό μου σχέδιο. Ἡμασταν τότε δεκάξι χρονῶ. Στὸ μαγαζὶ δὲν πῆγαίνα ποτέ, οὔτε ἔπαιζα με τ’ ἄλλα χωριατόπουλα, ἔτσι πὸν θύμωναν καὶ φώναζαν δυνατὰ. Ἐλα νὰ παίξωμε Πάνω Γκόρπα. Γκόρπας θὰ πῆ σκυφτός στὴν Ἠπειρο.

Τὴν τελευταία χρονιά, θυμᾶμαι, ζέβαμε, στὸ κάρο ἕνα γοῖβο ἄλλογο καὶ κουβά-

λαγα μ'αὐτὸ τὰ γεννήματα μονάχος μου. Ὁ Θύμιος ἦταν ἄρρωστος τότε καὶ ἓνα χρόνον ἀφότου ἔφυγα ἐγὼ ἀπὸ κεῖ πέθανε ἀπὸ νεφροπίασμα.

Τὸ κάρο τ' ἀγόρασε ὁ Θύμιος διακόσιες ὀκτάδες καλαμπόκι ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι. Ἄζαφρα ὅμως ἓνα βράδν μᾶς ἔκλεψαν τὸ γρίβο τ' ἄλογο καὶ τὸ κάρο ἀπόμεινε καὶ σκούριαζε σὲ μιὰ γωνιά.

Πενθήσαμε ὅλη τὸ Γρίβα τὸν καμημένο, τ' ἄλογο μας. Τὸν εἶχαμε τόσο συνηθίσῃ. Μᾶς φάνηκε πὼς πέθανε ἓνας ἄνθρωπος.

Πάει ὁ Γρίβας. Πόσες βολές δὲ ἔπεσα σὰν τὸν ἔβανα νὰ τρέχει νὰ προσπεράσω τ' ἄλλα παιδιὰ. Πόσες βολές δὲ κάρησα τὸ χειμῶνα κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά του γιὰ νὰ προφυλαχῶ ἀπὸ τὸ δρολάπι. Πόσες βολές δὲ μὲ ξεντρόπιασε καὶ βγήκε πρῶτος ἄμα παρὰ βραῖνα στὸ τρέξιμο μὲ τὰ παιδιὰ καὶ αὐτὰ γιὰ νὰ μὲ σκάσουν φώναζαν δυνατὰ «Πᾶνο Γκόρπα—Πᾶνο Γκόρπα». Ἡμουν ἀπαρηγόρητος.

Ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ χωριοῦ πῆγε κι' ἤρθε ἡ κουβέντα, πὼς ἔκλεψαν τ' ἄλογο τοῦ Θεμιστοκλῆ τοῦ Μπέτσα, ἔτσι ἦταν τὸ πραγματικὸ του ὄνομα, μὰ σὰν ἦταν λίγο μακρὸ, τὸν ἔλεγαν Θύμιο.

Ψι ψι ψι στὸ χωριὸ μαθεύτηκε ὅστερα ἀπὸ λίγες μέρες πὼς τ' ἄλογο ἔβαλε λέει, καὶ τῶκλεψαν ὁ Λάμπρη—Σπύρος. Τὸ πῆραν ἄνθρωποι δικοὶ του πού ἤρθαν ἐπὶ τούτου ἀπὸ τὴ Λάκα Σούλι, ἐπειδὴ, λέει, ἤθελε νὰ βλάψῃ τὸ Θύμιο ποῦταν μαζί του κακιωμένος, πού μάλλωσαν τὸ χειμῶνα γιὰ κάτι λειβάδια. Ὁ Θύμιος δὰ καὶ μὲ ποιδὼν δὲ μάλλωνε!

Ἀστροπομπουμπούνισε ὁ τόπος ἄμα ἔμαθε αὐτὴ τὴν κουβέντα ὁ Θύμιος μὲ ξερόβροχτος ἦταν, ἐγὼ τῶξερα αὐτὸ καλά. Πόσες βολές δὲ μὲ φροβείριζε νὰ μὲ διώξῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του γιὰ τὸ ψύλλον πήδημα καὶ σὲ μισὴ ὥρα τᾶχαμε μέλι καὶ γάλα.

Κεῖνῃ τῇ μέρᾳ ἦταν ὅλο φωνές ὁ Θύμιος. Ἄπ' τὴν ἀγγὴ ἀκόμα μὲ πρόσταζε νὰ φέρω ξύλα ἀπὸ πέτρα ἀπὸ τὸ λόγγο, πού τὸν ξεχέρωσα μωχαχός μου, γιὰ νὰ μού τὸ δόκῃ, λέει, ὅσο χωράφι ξεχερωσῶ νὰ τὸ σπείρω γιὰ λογαριασμό μου τὴν πρώτη χρονιά.

— Δὲν πάω γιὰ ξύλα ἀφεντικὸ, ἀπάντησα. Θὰ πάω περιπάτο σήμερα. Τσάκισα τὰ κόκκαλα μου ὀλη τὴ μέρα χτές.

— Θὰ σὲ διώξω, ἄρχισε πάλι τὸ βιολί του αὐτὸς καὶ ἐπέμεινε σώνει καὶ καλά νὰ πάω γιὰ ξύλα. Ἐγὼ ὅμως τοῦμπαινα στὴ μύτη μισὴ ὥρα, ὅσπου δὲ μπόρεσε ἄλλο νὰ κρατήσῃ τὰ νεῦρα του καὶ ἄδραξε ἓνα κοντόξυλο καὶ ἔρχονταν καταπάνω μου. «Τῶρα θὰ ἰδῆς» φώναζε δυνατὰ, «τῶρα, τῶρα». Μιὰ ἀπὸ δῶ μιὰ ἀπὸ κεῖ ξεγλύστορησα καὶ τῶβαλα στὰ πόδια, ἔτρεχα μέσα στὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ καὶ ἔτρεχαν παραπίσω ἄρα δαριὰ γανυγίζοντας τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ καὶ πιὸ πίσω τὰ παιδιὰ μιὰ χαρβαλασιὰ ὅλα μαζί μὲ τίς φωνές τοῦ Θύμιου. Ὅλο καὶ μὲ ζύγωνε καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφτανε πού μὲ ζύγωνε, σταμάτησα ἀπότομα κιόλας. Ἡ Λάμπρη Σπύρρανα πετάχτηκε ὄξω στὸ δρόμο στριγγλίζοντας. «Θὰ τὸ πιάσω στὰ χέρια μου μωρὲ τὸ ξενοσέλι, πού θὰ μού πάῃ» καὶ ὄρμησε ἐξαλλῇ πρὸς ἐμένα. Ὁ Θύμιος σταμάτησε στὸν τόπο. Τὰ σκυλιὰ σταμάτησαν, οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες βγήκαν ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ ἔρχονταν νὰ ἰδοῦν τι συμβαίνει. Ἡ Λάμπρη—Σπύρρανα μ'ἔπιασε καὶ μὲ τραβοῦσε. Σάσιτσα καὶ δὲν ἔκανα καμμιὰ κίνηση, παρὰ ἀφέθηκα νὰ μὲ τραβολογᾷ ἐδῶθε καὶ ἐκεῖθε. Ὁ Θύμιος χύμηξε μὲ τὸ ξύλο μέσα στὸν κόσμο ποῦχε καὶ ὄδλας μαζευτῆ. Κάποιον ἤθελε νὰ χτυπήσῃ, ἀλλὰ ὄχι ἐμένα αὐτὴ τῇ φορᾷ. Ἐγινε δυνατὴ κίνηση. Οἱ γυναῖκες ἔβαλαν τίς τοιοῖξές, τὰ παιδιὰ ἄρχισαν νὰ κλαῖν. Κάποιος μπῆκε ἀνάμεσα, ἔπιασε τὸ Θύμιο καὶ τραβιδῶνταν πολὺ ὥρα. Ὁ Κώτσιος ὁ ἀδερφός τοῦ Θύμιου ἔδωκε μιὰ στὸ Λάμπρη—Σπύρρο καὶ τὸν γούρισε ἀνάποδα.

— «Σκοινὸ νὰ τὸν δέσωμε» ἔλεγε ἡ Λάμπρη Σπύρρανα. Χούγιαζε ἡ Κακοβαγγέλενα, χούγιαζε ἡ Βάσιω. «Λὲν ξέρω τίποτε» ἔλεγε ἐγὼ μὲ ὄλη τὴ δύναμη τῆς φωνῆς μου. Μιὰ ἀδέσποτη φτιασιὰ βάρωσε τὸν τσοπάνο τοῦ Γκανάρα τοῦ δεξιοῦ μας γείτονα καὶ τὸ αἶμα ἔτρεχε αὐλάκι ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ. Οἱ Γκανάρας ὀργίστηκε, μπῆκε στὸ χορὸ τῶρα καὶ αὐτός. Γιὰ μιὰ στιγμὴ τοὺς ξεφύγη ἐμμεῖνα μόνος μου σὲ μιὰ γωνιά καὶ δὲν

ἤξερα τὶ νὰ κάμω. Τὶ συνέβη, γιατί ἔκαναν ἔτσι;

Ὁ καλόγερος, ὁ καλόγερος, μπήκε στὴ μέση μιὰ φωνὴ σπιριτόνια, ὁ καλόγερος τοῦ μοναστηριοῦ μας τῶπε. Τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια του νὰ κλέβῃ μέρα μεσημέρι τὴ φοράδα τοῦ Λάμπρη—Σπύρου, νὰ αὐτὸς ἐδῶ τὴν ἔκλεψε, νάτος.

«Θὰ βάλω φωτιά νὰ σὲ κάψω ζωντανὸ ἂν δὲ μοῦ φέρῃς τὴ φοράδα μου», ἔλεγε στὸ Θύμιο ὁ Λάμπρη-Σπύρος. Ἔτσι τοῦ πρόπει λέει, εἶπε ὁ ἀριστερὸς μας γείτονας ὁ Τσακανίκας, ἔτσι τοῦ χρειάζεται μωρό, φωτιά, δὲ μ' ἄφησε λάχανο γιὰ λάχανο ἢ δαμάλα του κι ἄδραξε κι αὐτὸς ἓνα ξύλο κι ἔρχονταν καταπάνω στὸ Θύμιο.

Θὰ τὸν σακάτευε τὸ Θύμιο ὁ Τσακανίκας μὰ πρόφτασε πάνω στὴν ὥρα ἡ Βάσιω ἢ γυναικα τοῦ Θύμιου και τὸν στέργανε τρεῖς τέσσερες στιβαχτὲς μ' ἓνα κοντόξυλο και τὸν σώριασε κάτω. Κάποιος πῆγε νὰ βαρέσῃ τὴ Βάσιω. Στυλώθηκε στὴ μέση ὁ Παράλης, ἓνας ψηλὸς ξεραγγιανὸς χωρικὸς.

—Δὲν θὰ ἐπιτρέψω σὲ κανέναν, εἶπε μὲ τρόπο ἐπίσημο, ν' ἀπλώσῃ χέρι σὲ γυναίκα.

—Ἐσὺ ἔκλεψες τὴ φοράδα τοῦ Λάμπρη—Σπύρου Θύμιο, ἔλεγε ὁ Χρηστος Μπέτας.

—Δὲν ξέρω πορεῖ νὰ τὴν ἔκλεψα ἔλεγε αὐτὸς ἄς μοῦ φέρῃ ὁ Λάμπρης τ' ἄλογο. και θὰ πάω νὰ τοῦ τὴ φέρω.

Ὅσο γίνονταν σάλος και τόσο μαζεύον-

ταν κόσμος. Δὲν ἔλειπε τώρα κανεὶς ἀπ' τὸ χωριὸ σὰν ὅπως τὴ Λάμπρη.

Ὅλοι τᾶχαν μὲ μένα και γύρω ἀπὸ μένα γίνονταν ὅλος ὁ καυγᾶς, μὰ ξύλο δὲ ἔφαγα ὡς τὴν ὥρα.

Μὲ παραστέκονταν πάντα ὁ Χρηστος ἓνας βλάχος Σιθρακιώτης, τρία μέτρα ἄντρας, ποὺ ἦταν ξένος κι αὐτὸς ἐκεῖ τοσπὰνος στὸ χωριὸ και ποὺ βρέθηκε παραδόξως ἐκεῖνη τὴν ὥρα μέσα στὴ φασαρία κι αὐτός. Αὐτὸς λοιπὸν εἶχε μιὰ χαντζάρα και τὴν κουνούσε πάνω κάτω, φάκα φάκα, κι ἔλεγε. Δὲν ξέρω ἐγὼ τὶ λέτε, ὅποιος πειράξῃ τὸν Πάνο Γκόρπα θὰ τὸν πελεκήσω.

Ἡ κακοβαγγέλενα πλησίασε σιγὰ και τὸν ὀρμήνεψε νὰ μὲ συνοδέψῃ ὡς τ' ἄλλο τὸ χωριὸ, ὅς νὰ περάσῃ τὸ κακό.

Ἄμα τέλειωσε αὐτὴ ἡ μικρὴ δολοκροτία, ἄς τὴν ποῦμε ἔτσι, ποὺ κείνον τὸν καιρὸ ἦταν συχνὸ φαινόμενο, ὁ Λάμπρη—Σπύρος βροῖκε τὴ φοράδα του στὴν Ἀνέξα, ὁ Θύμιος ἔβαλε κάποιον συγγενῆ του ἀπὸ τὸ χωριὸ αὐτὸ νὰ τὴν ἀναμερίσῃ τὴ φοράδα, καθὼς εἶπε, μήπως μ' αὐτὸν τὸν τρόπο πορῆση και καταφέρῃ τὸ Λάμπρη και τοῦ φέρῃ τὸ Γρίβα τ' ἄλογο. Ἔτσι δίκαια τὸν ὑποψιαζόνταν ὁ Λάμπρης και πολὺ πιὸ δίκαια ἐμένα γιατί ἐγὼ ἤμουν τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Θύμιου Μπέτα, αὐτὸ τῷδερε ὄλη ἢ Ζαβάκα.

Αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο στάθηκε ἡ αἰτία κι ἔφυγα ἀπὸ τὸ Θύμιο Μπέτα ποὺ ἔμεινα τρία χρόνια και ἔφυγα φυσικὰ και ἀπὸ τὸ χωριὸ Ζαβάκα τοῦ πέρα κάμπου.

ΠΑΝΟΣ ΤΣΙΝΑΣ

Α Ν Ε Ξ Ι Ω

Γνέθει—ξεγνέθει ή 'Ανεξιώ
λές τόν καιρό και τόν καημό·
χρόνια παληά χρόνια σσιπιά
τής γραίνουν τώρα την καρδιά.

"Ήταν δέν ήταν δεκαοχτό
μ' άμυγδαλάτα της τά δυό
π' άναθαν πύρωναν φωτιές
στής γειτονιάρικες καρδιές.

—Τώρα τή ρόκα της γυρνά
μαζί κι' ό νοϋς από κοντά.

Τόν ήλιο κράτχε αναλυτό
μές της πλεξούδες της τις δυό·

κι' άπ' τó χάραμα ώς τó γιόμα
ένα τριαντάφυλλο στό στόμα.

—Τώρα ό νοϋς στριφογυρνά
μαζί κι' ή ρόκα από κοντά.

'Ακόμα δείχνουν ρουμπενιά
τά δυό της χείλη τά πικρά·
και τά δυό χέρια τά ρικνά
κρατάν τ' άδράχτι πιό σφιχτά.

Γνέθει—ξεγνέθει ή 'Ανεξιώ
χρόνια φευγάτα ένα σωρό.
κι' ή ρόκα κράτχαι τó ρυθμό
και τής καρδιάς της τó λυγμό.

Δ Ι Α Β Α Τ Η

Διαβάτη άπόψε τραγουδῶ
και τόν δικό σου τόν καημό
τόν άποξεχασμένο·

Διαβάτη άπόψε σάν θωρῶ
μέσ' άπ' τó τζάμι τó θολό
και τή βροχή δαρμένο.

Τι κι' άν βαδίζεις θαρρετά
κι' ή περηφάνια σου κρατᾶ
ψηλά τó μέτωπό σου.

Διαβάτη μέσα στη νυχτιά
πικρά μαντεύω στην καρδιά
τόν πόνο τόν κρυφό σου.

Σέρνεις τά βήματα θαιρεία
Κι' ή πεθαμένη σου καρδιά
ζητάει τó λυτρωμό της.
Διαβάτη άδέρφι στην ψυχή
διαβάτη σέρνουμε μαζί
τόν γνώριμο σταυρό της.

Η ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΑ⁽¹⁾

Σχιν. etr. T. 161.

Ζαμπ. 684, 110

Ποιὸς εἶδε ψάρι σὲ βουνὸ κ' ἐλάφι σὲ λιμάνι;
 Ποιὸς εἶδε τέτοια λιγερὴ, τέτοια πανώρια κόρη,
 νὰ προπατῆ, νὰ γράφεται δώδεκα χρόνους κλέφτης;
 Κανένας δὲν τὴν γνῶρισε πὼς ἦτανε κοράσι·
 Καὶ μιὰν αὐγὴ καὶ μιὰ λαμπρὴ, μιὰ πύσημην ἡμέραν
 βγήκαν νὰ παίξουν τὰ σπαθιά, νὰ ρίξουν τὸ λιθάρι,
 Κι' ἀπὸ τὸ σεισμο τὸ πολὺ κι' ἀπὸ τὴν λεβενιά της
 ἐκόπη τ' ἀσημόκομπο κ' ἐφάνη τὸ θυζὶ της·
 Κι' ἄλλοι τὸ λένε μάλαμα κι' ἄλλοι τὸ λέν ἀτῆμι·
 Μάνα μικρὸ κλεφτόπουλο ἐκείνο τὴν γνωρίζει·
 «Μὰπὸ δὲν εἶναι μάλαμα, ἐκεῖδ δὲν εἶν' ἀτῆμι,
 μόν εἶν' τῆς κόρης τὸ θυζὶ ποὺ λάμπει σὰν τὸν ἥλιο.
 Κι' ὄχ τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασε καὶ χάμου τότε ρίχνει,
 καὶ τὸ σπαθὶ της ἔβγαλε καὶ τὸν θαρεῖ στὴν πλάτη·
 Καὶ κείνος ἀναστένανε μὲς ἀπὸ τὴν καρδιά του·
 «Πατέρας μου νὰ τῷξερε κ' ἡ μαύρη μ' ἡ μανοῦλα.»
 «Γιὰ πέσ μου ποῦν' ἡ μάνα σου, γιὰ πέσ μου τὸν πατέρα.»
 «Ἡ μάνα μ' ὄχ τὰ Γιάννινα κι' ὁ κύρης μ' ὄχ τὴν Ἄρτα,
 κ' ἔχω μιὰν ἀδερφήν μικράν, παράμορφη στὸ κόσμο.»
 Σὰν τᾶκουσε, ταραχτήκε ἡ λιγερὴ ἡ κόρη
 Κι' ἀπὸ τὴν γῆν τὸν σήκωσε, στὴν πλάτη της τὸν ρίχνει,
 καὶ στὸν γιατρὸ τὸν πήγαινε γιὰ νὰ τότεν γιάτρει·
 «Γιατρέ ποὺ γιάτρεψες πολλοὺς νεκροὺς κι' ἀποθαμένους
 γιάτρεψ' τὸν ἀδερφούλη μου, τὰ μάτια καὶ τὸ φῶς μου,
 ποὺ γὼ γι' αὐτὴνον ἔκαμα δώδεκα χρόνους κλέφτης.»
 «Στοῦ χάρου τῆς λαβωματιαῖς βοτάνι δὲν χορτάει.» (2)
 Κ' ἐθθὲς τὸν λόγο ποῦσωσε, ἡ μαύρ' ἀναστενάζει
 καὶ τὴν πιστόλα ἔβγαλε κι' ἀπάνω της ἀδειάζει.

1. Ἐπ' τῆ συλλογῆ «Popularia Carmina Graeciae Recentioris», Κεφ. Carmina clephctica incerti aevi, CLXXIV, τοῦ Arnoldus Passow. Ἑλληνικὴ ἔκδοσις Σπανοῦ—Νίκα, 1958, σελ. 130.

2. Πιθανὸν χοράει.

Ψ ΤΟΝ ΑΪΗΛΙΑ

ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΩΝ

(Πανηγυρισμός)

ΝΙΚΟΛ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

Δεκάτη ἐνάτη Ἰουλίου, παραμονὴ τῆς ἐπετείου τοῦ ἐν ταῖς κορυφαῖς τῶν βουνῶν λατρευομένου Προφήτου.

Νῦν πλέον μία ὥρα μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου· ἔχει ψαλῆ ἢ ἐπὶ τῇ αὐριανῇ ἑορτῇ του ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ ἐν τῷ ναῶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πολιούχου τοῦ χωρίου. Καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ κωδωνοστασίου αὐτοῦ ἐπ' ἄρκετὰ λεπτὰ τῆς ὥρας ὁ κώδων ἐσήμαινεν, χαρμωσύνους ἐκπέμπων ἤχους ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς περιφερείας. Ἦτο τὸ σύνθημα, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα, καὶ ὅτι ἐγένετο ἀναχώρησις νέων, ἐφήβων καὶ ἀνδρῶν, συνοδεία τοῦ ἱερέως, ὅστις τὴν προῦσαν τῆς ἐπομένης θὰ ἐτέλει τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῷ ἐρημοκκλησίῳ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, τοῦ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ ἐπιβλέποντος.

Ἐκεῖ εἰς ἀπόμακρον, ἀλλὰ καὶ περιοπτον, ὡς εἰς σκοπιᾶς θέσιν, στεφανομένην ὑπὸ δάσους ἐλατῶν, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ φαίνονται, ὅτι λογχίζουσι τὸν οὐρανόν· ἐκεῖ ὀπόθεν ἐν «φωτεινῇ νεφέλῃ καὶ πυρίνῳ ἄρωματι» (τῷ 895 π.Χ.) ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἐκεῖ εἰς τὰ ὑψηλὰ λατρεύεται, ὡς καὶ ἀπανταχοῦ τῆς Ἡπείρου. Δυνατὸν εἶπειν, ὅτι δὲν ὑπάρχει χωρίον στεροῦμενον ραοῦ ἀφιτρωμένον εἰς τὸν ἡλιόλουστον Ἁγιον(2).

Προηγουμένου ὄθεν τοῦ ἱερέως, ἀκολουθοῦσι δύο εὐλαβεῖς νέοι εἰς χεῖρας βασιτάζοντες τὴν μεγάλην εἰκόνα τοῦ πυρίνω ἀνὰ τὰς νεφέλας ἄρωματι εἰς τὴν αἰωνιότητα μεταστάντος Προφήτου. Ἔπεται κατόπιν ὀμάς ὑπερδεκάδος νέων κομιζόντων τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπομένης ἱερᾶ σκευῆ, ἄμφια κ.λ.π., ἅμα δὲ καὶ τὰ διὰ τὸ δεῖπνον αὐτῶν ἀναγκαιοῦντα τρόφιμα· μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἀπὸ τῶν ὤμων ἀνδρὸς κορεμάμενος, εὐτραφής, ἐγδαρμένος, ἔτοιμος πρὸς ἔψησιν ἄμνος· σύμβολον τοῦτο τῆς σφαγῆς ὑπερτριακοσίων ἱερέων τοῦ Βάαλ. (3)

Τὴν ἐκκινήσασαν καὶ πεζῇ πρὸς τὸ βουνὸν ἀναβαίνουσαν συνοδείαν—ἀνακόπτουσα τὴν οἰγὴν—εὐφραίνει κάπως ἡ ἐλαφρὰ ὑπόκροσις εὐχαρίστων σκοπῶν τῆς συνακολουθούσης μουσικῆς ἐγχαρίων ὀργάνων· ἡ δὲ ἀνὰ τὰς χαράδρας καὶ τὰ δάση ἀντήχουσι αὐτῶν φέροι εἰς τὸν νοῦν τὴν ὑπὸ τῶν Μουσῶν ἀνάκροσιν πρὸς τὰς ἀρχαίας θεότητας εὐμόλων ὕμνων.

Μετὰ ὑπερημισίας δὲ ὥρας νυκτερινὴν εὐχάριστον πορείαν ἔχει φθάσῃ εἰς τὸ τέσμα, εἰς τὸ μαγευτικὸν ὄροπέδιον, ἐν ᾧ τὸ δξυγόνον καὶ ἡ μυροβόλος αἴρα πλουσίας διασκορπίζουσι εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τὰ ζωογόνα δῶρα τῆς Θεᾶς Ὑγείας.

Ἔτοιμος ἢ, παρ' ἄλλων προηγηθέντων

νέων, ἀναφθεῖσα πυρά, περισσὴ δὲ ἡ ἀναμένουσα ἀνθρακιά, ἵνα τὸ βραδύτερον ἐν τὸς ὥρας ἀποδόσῃ βρώσιμον.(4) καὶ εἰς γεῦσιν ἐξαιρετικῶς ἐπιθυμητὸν τὸν κομισθέντα ἀμρόν.

Ἐπακολουθεῖ ἐν γένει παρασκευὴ τοῦ δειπνου, ἢ ἐν εὐθυμίᾳ ἐπὶ κλάδων ἐλάτης ἐστίασις,(5) καὶ ἡ ὀλονύκτιος σχεδὸν διασκεδάσις μετὰ χορῶν, ἕσμασι, χορδαῖς καὶ ὄργαυς.

Ἡ ἡὼς(6) ροδίξει· ὁ ὕπνος ὀλιγόωρος διὰ τὸ αἰθέριον τῆς ἀτμοσφαιρας, ἀλλ' ἔπερ επαρκῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ὄργανισμοῦ. Εἶναι πρωτὰ ἅπαντες ἐπὶ ποδός, ἵνα ἀκροασθῶσι τῆς θείας λειτουργίας.

Ἦδη ἔχουν καταφθάσῃ, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας καὶ φύλου, πολυάριθμοι φιλακόλουθοι, προσκυνηταί, οὐδόλως καθυστεροῦσάντες τοῦ θρησκευτικοῦ των καθήκοντος· εἰσέρχονται εἰς τὸ ταπεινὸν ἐξωκλήσι· εὐλαβῶς παρακολουθοῦσι.

Τέλος εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, καὶ τὴν εὐλογίαν τῶν, ἐκ οἴτου καὶ ἐσφραγισμένων ἄρτων, «ὕψωματων» ἅτινα νεάνιδες φιλόθρησκοι ἔφερον εἰς τιμὴν τοῦ Προφήτου καὶ υγείαν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτῶν, ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς εἰς τὸ χωρίον ἐπανόδου.

Ἄμα δὲ τῆ ἐνάρξει τῆς πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον παρακλήσεως, ἐγένετο ἡ ἐκκίνησις. Ἰερεῖς καὶ ψάλται συνοδεύοντες τοὺς φέροντας τὴν εἰκόνα τοῦ Προφήτου νέους, καὶ τοὺς πρὸς τὴν «Παναγίαν» ὕ-

μνους μελωδοῦντες κατέρχονται, εὐλαβῶς σὺν αὐτοῖς παρακολουθοῦντες τοῦ πλήθους. Τὰ δὲ παιδιά, προηγηθέντα καὶ πρὸς τὰ κάτω τρέχοντα, μεγαλωφῶνως ἐκφωνοῦσι τὸ «Κύριε ἐλέησον!..».

Οἱ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐκκλησιασθέντες ἀναμένουσιν. Ἡ λιτανεὶα φθάσασα εἰσέρχεται μετὰ τοῦ λαοῦ εἰς τὸν ναόν. Περατωθείσης δὲ ἐν αὐτῷ τῆς Παρακλήσεως, ἅπαντες προσκυνοῦσι καὶ ἀσπάζονται τὴν εἰκόνα.

Ὅμως νέων ἐπιβραδύνασα κατὰ τι τὴν ἀπὸ τοῦ ἐξωκλήσιου ἐκκίνησίν τῆς, καὶ βραδυποροῦσά πως, εἰς τήρησιν ἀναλόγου ἀπὸ τῆς πομπῆς ἀποστάσεως, κατέρχεται συνοδεία τῶν μουσικῶν ὄργάνων. Ἄμα ὁ μως τῆ εἰς τὴν ἀγορὰν προσεγγίσει, ταῦτα μὲν παρέμειναν, οἱ δὲ νέοι ἐν σπουδῇ ἀνεληθόντες εἰς τὸν Ναὸν μετέσχον τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἐπισφραγισίσεως τὴν λιτανεὶαν Παρακλήσεως.

Τῆς ἱερωῆς ταύτης ἀκολουθίας, ἐπακολουθεῖ ἡ εἰς τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ, Καφέ—ποτο—πωλεῖα διασκεδάσις τῶν κατοίκων. Εὐθυμία πληροῖ τὴν ἀτμόσφαιραν Πατριωτικά, κλέφτικα, δημῶδη «τραγούδια» ἀντηχοῦσι· χοροὶ ἑλληνικοὶ χορεύονται ἢ χαρὰ καὶ ἐσωτερικὴ εὐχαρίστησις κατέχει ὄλους μικροὺς καὶ μεγάλους. Τὸ χωρίον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον πανηγυρίζει τὸν ρωμαντικὸν Ἅγιον, τὸν ἀδάμαστον τὴν ψυχὴν ἐρημίτην, τὸ μέγαν Προφήτην Ἡλίαν τὸν Θεοβίτην.(7)

ΝΙΚΟΛ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Α'. 1) Ἄμαξα. 2) Εἰς τὰς τὸ πρῶτον φωτιζόμενας ὑπὸ τοῦ ἡλίου κορυφὰς τῶν ὄρεων ἐκεῖ καὶ τὰ ἐξωκλήσια τοῦ Προφήτου. 3) Αὐτὸν ἐπίστευον ὡς θεὸν οἱ εἰδωλολατρικοὶ λαοί, Βαβυλώνιοι, Φοίνικες, Χαναταῖοι. 4) Φαγώσιμον. 5) Φαγοπότι. 6) Χαραυγὴ. 7) ἐν τῇ Θίαβῃ τῆς Παλαιστίνης ἀσκητεύσας καὶ Θανατοουργήσας.

Β'. Πάντα ὁμοιοιασμένοι· παραμερίζοντες πᾶσαν μεταξὺ μας ἐμφιλοχορήσασαν ποτὲ διχόνοιαν διὰ προσωπικοὺς ἢ ἄλλους, μὴ κατονομαζόμενους λόγους ἄς ρίψωμεν εἰς τὴν λήθην καὶ τὴν τυχὸν λανθάνουσαν ἀπλήν ψυχρότητα· καὶ οὕτω ἀδελφωμένοι ἄς πανηγυρίζωμεν τὸν θαναματοῦργον Προφήτην Ἡλίαν. Μὴ λησμονῶμεν τὰ πάτρια. Οἱ χρόνοι περνοῦν. Ἄς μὴ ἀφίνωμεν νὰ μένη μέσα εἰς τὸ εἶναί μας κατὰ τὸ κενόν, κάποια ἀδηλος ἀλλὰ βαθεῖα στενωχωρία. Νὰ μὴ ἀφίνω μεν τὰ δροσίζοντα τὴν ψυχὴν μας, τὰ τόσον ποιητικά, τὰ τόσον ὠραῖα ἔθιμα τῆς Πατριδος μας.

ΑΝΑΓΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ

Οι πιο πολλές πόλεις της Ελλάδας έχουν από καιρό αποκτήσει την πνευματική τους στέγη, στην όλοια στεγάζονται τα πνευματικά σωματεία, ή βιβλιοθήκη, ή πινακοθήκη, μια λέσχη και μια μόνιμη έκθεση εθνικών ενδυμασιών, έχουν λαϊκές τέχνης και έγχωριαν προούτιων.

‘Η Άρτια, αν κι έχει έναν απ’ τους παλιότερους πνευματικούς συλλόγους της χώρας, όμως δεν κατάφερε μέχρις ώρας ν’ αποκτήσει την πνευματική της στέγη. Προϋποθέσεις για ένα τέτοιο αποτέλεσμα δημιουργήθηκαν μετά την δωρεά του οικοπέδου της έβραϊκής κοινοτητας προς τον «Σκουφά». ‘Αλλά το Σχέδιο Πόλεως και ή ανάγκη δημιουργίας προσπελάσας προς το τουριστικό μας Ξενοδοχείο, εξαφάνισαν τὸ οικόπεδο αυτό, τὸ μοναδικό ιδιόκτητο υικόπεδο πὸν ἀπόκτησε ὁ «Σκουφάς» σὴ ἐξηνηταπέντε χρόνια της ζωής του.

‘Υπάρχει και τὸ μοναδική λύση, ἀρκεί ὁ κ. Δήμαρχος και τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο νὰ δειξουν κατανόηση και μεγαλοθυρία. Κι’ ή λύση αὐτή είναι: Νὰ δωρήσει ὁ Δήμος Ἄρτιας τὸν «Σκουφά» έναν ὄροφο απ’ τὸν προβλεπόμενος τέσσερες ὀρόφους τοῦ νέου κτιρίου, τὸ ἰσόγειο τοῦ ὁποίου προορίζεται για ἐπιταξιοριο και είναι ἑτοιμο κι’ ὄλας. (Ὁ «Σκουφάς» δέ, ν’ ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωση νὰ έχει ἑικομισ μεσα σὲ προκαθορισμένο χρονικό διάστημα τις τοιμέντινες κατασκευές τοῦ ὀρόφου του, ὡστε ὁ Δήμος νὰ μπορέσει ἀνεμπόδιστα νὰ συνεχίσει τὴν κατασκευή τῶν ἄλλων ὀρόφων.

Πρέπει ὁ κ. Δήμαρχος, πὸν χρόνια ἦταν πρόεδρος τοῦ «Σκουφά», νὰ βοηθήσει για νὰ δοθεῖ ή λύση αὐτή. ‘Αλλῶστε, ὁ «Σκουφάς» δεκαετίες δλοκληρες ἑαλαφρώνει τὸ ἄημο ἀπὸ τὰ ἔξοδα για τὴ συντήρηση φιλαρμονικῆς, βιβλιοθήκης κ.λ.π. ‘Αξίζει λοιπὸν οἰν ἀντιπροσφορά, ὁ Δήμος νὰ προβεί σ’ αὐτή τὴ δωρεά, πὸν στήν οὐσία της είναι δωρεά πρὸς τοὺς δημότες και συμπολίτες μας. Περιμένουμε νὰ δοῦμε τις σχετικές ἐνέργειες.

Ο Ε.Ο.Τ. ΚΑΙ Η ΓΕΦΥΡΑ

Εἶναι ἀλήθεια μεγάλη ή συμβολή τοῦ Ἑλλην. Ὀργανισμοῦ Τουρισμοῦ στήν ἀξιοποίηση χώρων τοῦ τόπου μας. Ὁ χώρος τοῦ φρουρίου γίνηκε ἀγνώριστος. Ἐκεῖ πὸν δεκαετίες ἦταν τόπος σωφροτισμοῦ τῶν παραβῶτων τοῦ ποινικοῦ νόμου, κατασκευάστηκε ἕνα ἀπ’ τὰ ὄραιότερα τουριστικά ξενοδοχεῖα της χώρας κι’ ἕνας ἐξαιρετος κήπος, πὸν ἐντυπωσιάζουν τοὺς ξένους και ἑξουράζουν τὴς ντόπιους, ὅσους φτάνουν ὡς ἐκεῖ. Μακρὸν ἀπ’ τὸ ἄδρυβο, τὸν κίνδυνο τῶν αυτοκινητῶν, τὰ καναῶρια και τὴν σκόνη, βοίσκει ἐκεῖ ὁ ντόπιος ἐπισκέπτης τὴν ἄεση, τὴ δροσιά, τὴν ἑσκούραση και τὴν περιποίηση. Ἐπίσης ὁ Ε.Ο.Τ. ἀνέλαβε τὴ διαμόρφωση τῶν πρὸ της Παρηγορητισσας χώρων, κι’ ἐλπίζουμε σύντομα νὰ γίνει ἐναρξη τῶν σχετικῶν ἔργων, ὡστε τὸ μοναδικὸ για τὴν Ἑλλάδα βυζαντινὸ μας μνημεῖο νὰ έχει τὴν προβολή και τὸ περιβάλλον πὸν τοῦ ταιριάζει.

Εἶναι ἀνάγκη ὁμως ὁ ΕΟΤ νὰ περιλάβει στὸ πρόγραμμά του και τὴν ἀξιοποίηση τῶν γήωω απ’ τὴν ἱστορική του και γέφυρα χώρων. Γιατί ή γέφυρα

της Ἄρτιας εἶναι ἕνα μνημεῖο για τὸ ὁποῖο οἱ ξένοι πὸν μᾶς ἐπισκέπτονται δὲν παίρνουν πληροφορίες ἀπ’ τοὺς τουριστικούς ὀδηγούς, ὄλλα εἶναι πληροφορημένοι σχετικά ἀπὸ τὰ μαθητικά τους χρόνια. Αὐτὸ τὸ γνωρίζει ἄριστα ὁ ΕΟΤ. Πρέπει λοιπὸν μεσα σὴ τῶσι του ἔργα νὰ προσθέσει κι’ ἕνα ἀκόμα, πὸν ἀπὸ ἄποψη δαπανῶν θὰ εἶναι τὸ λιγώτερο διαπληρό.

Η ἙΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚῶΝ ΜΕΛΕΤῶΝ,

Ἐνα ἀξιόλογο σωματεῖο, με ἀξιόλογη δράση, διοικούμενο ἀπὸ ἀξιόλογους ἀνθρώπους, λειτουργεῖ και δρᾷ στήν ἠπειρωτική πρωτεύουσα. Εἶναι ή Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν πὸν προεδρεύεται ἀπ’ τὸν δραστήριο κι’ ἀκούραστο κ. Φρόντζο. Σωματεῖο νεοσύστατο, πὸν σὲ λίγα χρόνια ἀπόκτησε σημαντική παρουσία και ἔδωσε σὴ Γιάννινα τέτοια ζωντάνια ὡστε σήμερα δικαιολογημένα νὰ κατέχουν μᾶ ἀπ’ τις καλλίτερες θέσεις στήν

πνευματική κίνηση τῶν ἐπαρχιῶν. Τὸ φεστιβάλ Δωδώνης μὲ τὴν ἄρτια ὀργάνωσή του, αἱ συναυλίες καὶ διαλέξεις, ἡ κατασκευὴ ὑπαίθριου θεάτρου μέσα στὰ Γιάννενα, ἡ διατήρηση σπιτιῶν τῆς τουρκοκρατίας, καὶ ἄλλα πολλά, εἶναι τὰ ἐπιτεύγματα τῆς «Ἐταιρείας Ἑπειῶ. Μελετῶν». Ἡ Ἄρτα παρακολουθεῖ αὐτὴ τὴν ἐντονη δραστηριότητα καὶ χειροκροτεῖ.

ΟΙ «ΜΙΚΡΟΙ ΓΑΛΛΟΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΑΙ»

Ἡ ὄσπλογοσ «Σκουφᾶσ» εἶχε τὴν πρωτοβουλία γιὰ μιὰ ἐμφάνιση τῶν «Μικρῶν Γάλλων Τραγουδιστῶν» καὶ στὴν Ἄρτα. Ἐτοὶ στίσ 22 Ἰουλίου, στὸν πευκῶνα τοῦ τουριστικοῦ μας ξενοδοχείου «Ξενία» καὶ μπροστὰ σὲ πυκνὸ ἀκροατήριο, οἱ «Μικροὶ Γάλλοι Τραγουδισταὶ» ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους καὶ καταχειροκροτήθηκαν. Τὸ ὥρατο ἀκρόαμα ἀπόλαυσαν περισσότερο ὄσοι δὲν βιάσθηκαν νὰ στοιμωχτοῦν στὰ μπροστινὰ καθίσματα. Ἡ ἐμφάνιση αὐτὴ ἀπόδειξε καὶ κάτι ἄλλο. Ὅτι ἡ Ἄρτα διαθέτει κοινὸ γιὰ σοβαρὲς ἐκδηλώσεις, κοινὸ πὸν σέβεται καὶ τοὺς καλλιτέχνασ καὶ τὸν ἑαυτὸ του. Ἐτοὶ, ὁ πνευματικὸς σύλλογός μας, «ὁ Σκουφᾶσ» ἄσ ξεθαροῦσει κι' ἄσ προχωρήσει στὴ διοργάνωση καὶ ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Οἱ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις σ' ἓνα τόπο δὲν γίνονται ἠ γίνονται βιαστικὰ, ἀπρογραμματίσασ καὶ ἀσροῖτητα. Σωστὸ εἶναι οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς νὰ ποσεταιμῶζονται ἀπὸ καιροῖ, νὰ διοργανῶνται καλὰ καὶ νὰ διαφημίζονται. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, περνωῖντας ἀπὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο κόσμιο, ἀποκλείεται νὰ γίνονται μὲ ἐπιπολαιότητα. Τὸ νέο Δ. Σ. τοῦ «Σκουφᾶ» πρέπει ἀπὸ τῶρα νὰ προγραμματίσει τίς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐρχομένου χειμῶνα, διαλέξεις, φιλολογικά πρῶῖνα ἢ βραδυνὰ, μουσικὲς ἐκδηλώσεις κ.λ.π. ν' ἀποφεύγει δὲ τίς ἐκδηλώσεις τοῦ ποδαιοῦ πὸν ἔχουν συνήθῶσ σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀποτυχία καὶ τὴν μεταμέλεια.

ἘΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ ΜΑΣ

Σὲ πολλὲς πόλεις οἱ ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι ὀργανῶνουν σειρὲς διαλέξεων γιατρῶν, γεωπόνων, δικηγορῶν, κτηνιάτρων. κ.λ.π. στὰ χωριὰ τῆς περιφερείας των. Εἶναι πραγματικὰ ἓνα παράδειγμα ἄξιο γιὰ μίμηση. Καὶ στὴ δικὴ μας περιφέρεια θὰ μποροῦσαν νὰ ὀργανωθοῦν τέτοιες ἐκλαϊκευμένες διαλέξεις. Οἱ ἐπιστημονικοὶ μας σύλλογοι ἢ ὁ «Σκουφᾶσ» θὰ πρέπει νὰ πάρουν τὴν πρωτοβουλία. Οἱ ἀρχότες μας θὰ ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν πολλὰ ἀπὸ αὐτὲς γιὰ τὴν ὑγείά τους, τὴν βελτίωση τῶν

οικονομικῶν τους, τὴν κατοχύρωση τῶν δικαιωμάτων τους κλπ.

ΔΩΔΩΝΗ

Ἡ «Ἐταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν» ὀργανῶνει φέτος δυὸ θεατρικὲς παραστάσεις στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Δωδῶνης. Εἶναι φανερὸ πὸς οἱ παραστάσεις θὰ σημειώσουν ἐπιτυχία, ἀφοῦ θὰ δοθοῦν ἀπ' τὸ ἑθνικὸ μας θέατρο. Πρέπει σ' αὐτὲς νὰ μετῶσχουν ὄσο τὸ δυνατὸ περισσότεροι ἀρτινοὶ, γιὰ τὸ πρέπει ἡ πανηπειρωτικὴ αὐτὴ συγκέντρωση νὰ γίνεσαι κάθε χρόνο μὲ μεγαλύτερη λαϊκὴ συμμετοχή. Ὁ «Σκουφᾶσ» καὶ ἡ «Περιγηγητικὴ» ὀργανῶνουν δύο ἐκδρομές, μία γιὰ τὸ Σάββατο πὸν θὰ παιχτεῖ ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ἀλλίδι» καὶ μία γιὰ τὴν Κυριακὴ πὸν θὰ παιχτεῖ ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις». Πιστεύουμε πὸς ἡ Ἄρτα θὰ ἀντιπροσωπευτεῖ ἀπὸ πολλοὺς συμπολίτες μας.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Ἀπὸ τὴν Πρωτοχρονιὰ μὲχρι τέλους Ἰουλίου ἐ.ἔ. ὀργανῶθηκαν στὴν Ἄρτα οἱ ἐξῆς ἐκδηλώσεις:

—Τὴν Πρωτοχρονιὰ δόθηκε χορὸς ἀπὸ τὸν Σύλλογο Φοιτητῶν Ἄρτης.

—Τὴν 7ην Ἰανουαρίου εἰς τὴν αἴθουσα τοῦ «Πάλλας» δόθηκε χορὸς ἀπ' τὸν ἀθλητικὸν σύλλογο «Ἀναγέννησις».

—Τὴν 29ην Ἰανουαρίου διοργανῶθηκε χορευτικὸ τέιο στὸ τουριστικὸ ξενοδοχεῖο «Ξενία» ἀπ' τὸν Μουσικοφιλολογικὸ Σύλλογο «Σκουφᾶσ».

—Τὴν 11ην Φεβρουαρίου δόθηκε χορὸς ἀπ' τὴν Περιγηγητικὴ Λέσχη στὸ τουριστικὸ ξενοδοχεῖο καὶ τὴν 18ην Φεβρουαρίου ἀπὸ τὸν ἀθλητικὸν σύλλογο «Ἀναγέννησις».

—Ἐπίσης τὴν 18ην Φεβρουαρίου ὀργανῶθηκε ὁ ἐτήσιος ἀποκορηάτικος χορὸς τοῦ «Σκουφᾶ» στὸ τουριστικὸ ξενοδοχεῖο «Ξενία».

—Τὴν 27ην Φεβρουαρίου, ἀφίχθη εἰς Ἄρταν καὶ ἔδωσε σειρὰν παραστάσεων ὁ θίαςος Κ. Χατζηχρήστου.

—Τὴν 11ην Μαρτίου ἔορτὴν τῆς πολιούχου τῆς Ἄρτης Ἀγίας Θεοδώρας ἐγένετο περιφορὰ τῆς λάρανακός της καὶ τῆς εἰκόνας της. Χιλιάδες λαοῦ προσῆλθον εἰς

τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐν συνεχείᾳ παρηκολούθησαν τὴν περιφορὰν.

—Τὴν 11ην Μαρτίου ὁργανώθηκε χορὸς ἀπὸ τὸ Σῶμα Ἑλληνίδων Ὀδηγῶν.

—Τὴν 19ην Μαρτίου ἐγένετο ἐκλογή νέου διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ συλλόγου «Σκουφᾶς» κατὰ τὴν ὁποία ἐξελέγησαν οἱ Ξενοφῶν Κοτσαρίδας, Τάκης Βαφιάς, Εὐστράτιος Παπακώστας, Νεοπτ. Μπιτζιλέκης, Βασ. Πετρόπουλος, Παν. Τσιῆκος, Ἰωάν. Τσοῦτσιος, Εὔστ. Τατσιόπουλος, Ἄρης Γαλανός, Νικ. Παπανικολάου, Εὐαγγελὴ Βάσσου — Παπακίτου, Ἄγγελος Στεργίου, Γεώργιος Μανόπουλος.

—Τὴν 20ὴν Μαρτίου ἀφίχθη εἰς Ἄρταν ὁ θίασος Κας Ἀρώνη καὶ ἔδωσε σειρὰν παραστάσεων.

—Τὴν 26ην Μαρτίου τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα ἔδωσαν ἑορτὴν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἀ' Δημοτ. Σχολείου.

—Τὴν 29ην Μαρτίου ἐρασιτεχνικὴ ὁμάς τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἔδωσε στὸν «Ὁρφέα» θεατρικὴ παράσταση μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Προβελέγγιου «Ὁ Ρήγας».

—Τὴν 10ην Ἀπριλίου ἀνοίξε, στὴν αἴθουσα τοῦ «Σκουφᾶ» ζωγραφικὴ ἐκθεση τοῦ διδασκάλου κ. Γιάννη Βαγενᾶ, ἡ ὁποία σημείωσε ἐπιτυχία.

—Τὴν 11ην Ἀπριλίου δόθηκε, μετὰ πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου Φοιτητῶν Ἄρτης, διάλεξις ἀπὸ τὸν Γυμνασιάρχην κ. Στέφ. Παπᾶ, μετὰ θέμα «Βόρειος Ἡπειρος», στὴν αἴθουσα «Ὁρφεύς».

—Τὴν 16ην Ἀπριλίου, μετὰ πρωτοβουλία τοῦ «Σκουφᾶ» δόθηκε στὸν «Ὁρφέα» διάλεξις ἀπὸ τὸν γνωστὸ λογοτέχνη κ. Πέτρον Γλέζον, μετὰ θέμα «Ὁ ἡπειρώτης διηγηματογράφος Χρηστοβασίλης». Τὴν διάλεξιν παρακολούθησε καὶ ἡ ἀδερφή τοῦ ἀειμνήστου διηγηματογράφου.

—Τὴν 17ην Μαΐου, μετὰ πρωτοβουλία τοῦ «Σκουφᾶ», δόθηκε στὸν «Ὁρφέα», διάλεξις ἀπὸ τὴν λογοτέχνη Εὐλὴν Κούκου, μετὰ θέμα «Ὁ Καποδίστριας».

—Τὴν 8ην Μαΐου ἀφίχθη καὶ ἔδωσε σειρὰν παραστάσεων ὁ θίασος τοῦ κ. Μπαρκουλη.

—Τὴν 13ην Μαΐου ἐρασιτεχνικὴ ὁμάς

τοῦ Ἐπιμορφωτικοῦ Κέντρου Κωστακιῶν ἔδωσε εἰς τὴν αἴθουσα «Ὁρφεύς» θεατρικὴν παράστασιν μετὰ τὸ ἔργο «Στραβόβυλο» τοῦ Δ. Ψαθᾶ καὶ μετὰ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία.

—Τὴν 24ην Ἰουλίου ὁ σύλλογος «Σκουφᾶς» γιορτάζοντας τὴν ὀγδοηκοστὴ ἐπέτειο τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἄρτας, διοργάνωσε χορὸν στὸ τουριστικὸ ξενοδοχεῖο «Ξενία». Τὴν ἴδια μέρα φωταγωγήθηκε ἡ πόλις καὶ κήκων βεγγαλικὰ.

—Τὴν 16ην Ἰουλίου ἀνοίξε, στὴν αἴθουσα τοῦ «Σκουφᾶ» ζωγραφικὴ ἐκθεση τοῦ καλλιτέχνου ζωγράφου κ. Κουτουτζίδου.

—Τὴν 22αν Ἰουλίου, μετὰ πρόσκληση τοῦ «Σκουφᾶ» ἀφίχθη στὴν πόλιν μας καὶ ἔκανε ἐμφάνιση στὸ κοινὸ τῆς Ἄρτας ἡ γνωστὴ χορωδία τῶν «Μικρῶν Γάλλων Τραγουδιστῶν τῶν Παρισίων». Ἡ ἐμφάνισίς τους στὸ μαγευτικὸ περιβάλλον «Ξενία» καὶ ἡ θανμάσια ἀπόδοσή τους προκάλεσαν ἄριστος ἐντυπώσεις.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ :

- «Ἐξέλιξεις καὶ προβλήματα τῆς Ἑλληνικῆς Βιομηχανίας» ἔκδ. Ἐθν. Τραπεζῆς.
- Ἐλένης Κούκου: «Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία, 1803—1822, Ἀ' Ἡ Φιλόμουσος Ἐταιρία τῆς Βιέννης» Ἀθήναι, 1958.
- Γιάννη Σκαρίμπα: «Ἡ μαθητευομένη τῶν τακουινῶν» Ἀθήναι.
- Στρατῆ Ἀνδρεάδης: «Ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἐλ. Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας» Ἀθ. 1960.
- Κλαυδίου Μπανταλούκα: «Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τοῦ προπολεμικοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους τῆς Ἑλλάδος» Πειραιεὺς 1961.
- Τοῦ ἱδίου: «Ἐφαρμογαὶ τοῦ συστήματος εἰσοδῶν — ἐκροῶν εἰς διαφόρους χώρας» Ἀθ. 1960.
- Δημ. Σαλαμάγκας: «Ὁ Ἀη-Γιάννης τῆς Μπουνίλας» Γιάννινα 1960.
- Χρυσάνθης Ζιτσοῦ: «Ὁ Ἐθούλος τοῦ Θεοπέφρου», Ποιήματα, Γιάννινα 1956.

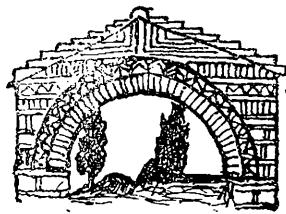
- Τῆς ἰδίας: «Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρόνου»,
Διηγήματα, Θεσ)κη 1955.
» «Τραγοῦδια τῆς ζωῆς μου»,
Ποιήματα, Θεσ)κη 1958.
» «Χαρούμενες ὥρες», Ποιήμα-
τα, Θεσ)κη 1952.
» «Ὅράματα», Ποιήματα Θεσ-
σαλονίκη 1951.
» «Πεντόβολα», Ποιήματα, Θεσ-
σαλονίκη 1957.
» «Χελιδονίσματα», Ποιήματα,
Θεσ)κη 1959.
» «Δυρικοί δρόμοι», Ποιήματα,
Θεσ)κη 1959.

— Θεοδ. Ρούσσου: «Τὸ Συμπέρασμα» Ποι-
ήματα, Ἀθ. 1960.

— Ἐλευθ. Γεωργανοπούλου: «Ἡ Ἐμπορι-
κὴ Ναυτιλία ὡς παράγων τῆς οἰκον. ζω-
ῆς», ἔκδ. Ἐθν. Τραπεζῆς, Ἀθ. 1961.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ :

- Ἡπειρωτ. Ἑστία, τχ. 105—110 Ἰωάννινα
— Ἐπιθεώρηση Τέχνης, τχ. 73—76, Ἀθήνα.
— Νέα Πορεία, τχ. 71—76, Θεσ)κη.
— Ἐδημερία, τχ. 39—45, Ἀθήναι.
— Ἑλληνικὰ Θέματα, τχ. 59—65, Ἀθήνα.
— Λευκαδίτικα, τχ. 31—33, Ἀθήνα.
— Ἐυδοϊκὸς Λόγος, τχ. 34—39.
— Στερεοελλαδιτικὴ Ἑστία τχ. 7, Λαμία.
— Πειραϊκὴ—Πατραϊκὴ, τχ. 68—73, Ἀθ.
— 21ος Αἰών, τχ. 1—6, Ἀθήναι.
— Στατιστικὸν Δελτίον, Μάρτης — Μαΐος
1961, Ἀθήναι.
— Δελτίον Ἄγροτ. Τραπεζῆς, Ἰαν—Ἰού-
νιος 1961, Ἀθήναι.
— Οἰκονομικαὶ Ἐξελίξεις, τχ. 1—3.
— TIME, τχ. Ἰαν.—Μαΐου 1961.
— LIFE τχ. Ἰαν.—Μαΐου 1961.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Λαογραφικῶν διαγωνισμῶν (Βραβεῖον Μαιτσούκα).

Ἡ Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος Ἀρτης «Σκουφᾶς» κατόπιν χρηματικῆς δωρεᾶς τοῦ φαρμακοποιοῦ τῆς πόλεως μας κ. Ἀναστασίου Μαιτσούκα ἐκ δραχμῶν πέντε χιλιάδων (5.000) γενομένην εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἰδρυτικοῦ μέλους τοῦ Συλλόγου ἀειμνήστου Θεμιστοκλέους Μαιτσούκα, ἤντινα καὶ ἀπεδέχθη, πρὸς δὲ καὶ τὴν διατυπωθεῖσαν ἐπιθυμίαν τοῦ δωρητοῦ,

Προκηρῦσσει διαγωνισμὸν

Διὰ τὴν συγγραφὴν λαογραφικῆς μελέτης ἀναφερομένης εἰς λαογραφικὰ θέματα τῶν περιοχῶν τοῦ Νομοῦ Ἀρτης ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὄρους καὶ τὰς εἰδικωτέρας προϋποθέσεις:

1) Ὁ διαγωνισμὸς θὰ γίνῃ πεντάκις, ἤτοι: τὸ τρέχον ἔτος καὶ τὰ τέσσαρα ἀκολουθοῦντα τοιαῦτα.

2) Τὸ βραβεῖον ὀρίζεται δι' ἕκαστον ἔτος εἰς δραχμὰς χιλίας (1.000).

3) Δικαίωμα συμμετοχῆς θὰ ἔχη πᾶς ἐνδιαφερόμενος ἀσχέτως τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του καὶ τῆς κατοικίας του.

4) Τὸ θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ θὰ εἶναι ἐλεύθερον καὶ θὰ ἀναφέρεται εἰς τὰς παραδόσεις, τὰ ἔθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς πόλεως καὶ τῶν περιοχῶν τοῦ Νομοῦ Ἀρτης.

5) Ἡ ὑποβολὴ τῶν μελετῶν θὰ γίνῃ μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1961, ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον ἔτος καὶ μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐπόμενα τέσσαρα ἔτη.

6) Ἐκάστη μελέτη δεόν νὰ εἶναι ἀνέκδοτος καὶ νὰ ὑποβάλλεται εἰς τέσσαρα τοῦλάχιστον δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα καὶ νὰ ἀποτελῆται ἐξ εἰκοσι (20) τοῦλάχιστον πλήρων σελίδων, εἰς γλῶσσαν ἀπλῆν δημοτικὴν (τῶν ἐφημερίδων).

7) Τριμελὴς κριτικὴ Ἐπιτροπὴ θέλει ὀρίζεται κατ' ἔτος παρὰ τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου ἐκ προσώπων τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν θὰ παραδίδονται κεκλεισμένοι εἰς φάκελλοι, θὰ ἀνοίγωνται παρ' αὐτῆς ἐν συνεδριάσει καὶ μετὰ σχετικὴν μελέτην θὰ γίνῃται γραπτὴ πρότασις ἐπιβραβεύσεως. Εἰς περίπτωσιν μὴ πλήρους ταυτότητος ἀπόψεων ἢ ἀπόφασις θὰ λαμβάνεται κατὰ πλειοψηφίαν.

8) Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβεῖου θὰ γίνῃται ἀπὸ 20—31 Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐν δημοσίᾳ συγκεντρώσει ὀριζομένη παρὰ τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου. Τὸ βραβεῖον θὰ συνοδεύηται μὲ πρᾶξιν τοῦ Συμβουλίου ἥτις θ' ἀποτελῆ σχετικῶν ἐπιβραβευτικῶν τίτλων πρὸς τὸν συγγραφέα.

9) Αἱ ὑποβληθησόμενα μελέται θὰ ἀποτελέσουν περιουσίαν τοῦ Συλλόγου καὶ ἐφ' ὅσον θὰ ἐκδίδηται τὸ ἐμῶνυμον περιοδικὸν δύναται οὗτος νὰ δημοσιεύσῃ τὸσον τὰς βραβευθησομένας, ὅσον καὶ τὰς μὴ βραβευθησομένας τοιαύτας.

10) Αἱ μελέται θὰ ἀποστέλλωνται ταχυδρομικῶς πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου μὲ τὴν ἐνδείξιν «συμμετοχὴ εἰς τὸν διαγωνισμὸν», καὶ θὰ εἶναι ἀνυπόγραφοι. Ἐντὸς τοῦ φακέλλου θὰ ἐσωκλείεται ἕτερος ἐσφραγισμένος φάκελλος περιέχων τὸν τίτλον τῆς μελέτης καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως. Οὗτος θὰ ἀσφραγίζηται μετὰ τὴν διαπρακτικῶν ἔκφρασιν τῆς γνώμης τῆς τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς.

11) Ἡ Ἐπιτροπὴ πλὴν τοῦ χρηματικοῦ βραβεῖου δύναται νὰ προτείνῃ τὴν ἀπονομὴν ἐπαίνου καὶ εἰς δύο εἰσέτι μελέτας (1ον ἔπαινον καὶ 2ον ἔπαινον), ἐπιδιδόμενων εἰς τοὺς ἐπαινεθησομένους σχετικῶν τίτλων τοῦ Συλλόγου.

Ἐν Ἀρτῇ τῇ 21 Μαΐου 1961

Τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶς»

Ο "ΣΚΟΥΦΑΣ,"

Κυκλοφορεῖ ἀνά τρίμηνον μὲ ἱστορικὴν, λαογραφικὴν καὶ λογοτεχνικὴν ὕλην.

Α Π Ε Υ Θ Υ Ν Ε Τ Α Ι

Πρὸς ὅλους τοὺς Ἄρτινοὺς καὶ ἔχει τὴν ἀνάγκη τῆς θερμῆς των ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς συνδρομῆς.

ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟΝ ΤΕΥΧΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ:

- Ἀνέκδοτο διήγημα τοῦ Γ. Κοτζιούλα.
- Ἐνδιαφέρον ἄρθρο τοῦ ἰταλοῦ καθηγητοῦ τοῦ Παν)μίου τοῦ Palermo κ. Giuseppe Cocciara σχετικὸν μὲ τὸ Γεφῦρι τῆς Ἄρτας.